

A

HÓRA-TÁMADÁS

TÖRTÉNETE.

IRTA

ID. GRÓF TELEKI DOMOKOS.

SZERZŐ A FORDÍTÁS JOGÁT FENTARTJA MAGÁNAK.

PEST, 1865.

K I A D J A R Á T H M Ó R.

ELŐSZÓ.

Történelmi tanulmányaim itt közlött részét több ideig tartottam szekrényemben, kétségeskedvén: vajon korszerű leendő-e közlése. Most komolyabb megfontolás után, közrebocsátását nem tartom idő előttinek. Biztosan hiszem, hogy hazánk nemzetiségeinél, különösen pedig az oláh nemzetiségnél is az izgatottság csendesült annyira, hogy az közleményünkben nem újabb ingert, de üdvös tanulságot meritend; továbbá az oláhok minden értelmesbbjei meg lehetnek, és remélem meg vannak győződve, hogy nemzetiségek biztosítása, úgy közünk, mint bárhol, anyagi és szellemi fejlődésektől s jóllétök ily uton eszközölt gyarapításától: egyszóval azon feltételektől függ, melyek az összes emberi-nem művelődésének és haladásának örök törvényeiből folynak. Valamint ezen törvények alól nincs kivétel, épen oly világos, hogy hazánk oláh népessége részéről az európai jelen civilizációval ellenkező minden cselekmény és bármely erőszak csak fejlődésüket hátráltatná s több kevesebb időre visszalökné.

Másfelől meg vagyok győződve, hogy hazánk miveltebb más ajku lakosai közt még többen vezéreltetnek azon meggyőződéstől, miszerint Európa jelen viszonyaival, hazánk jólétével és biztosságával csupán oly alkotmányos szerkezet férhet össze, mely hazánk minden nemzetiségeinek akadálytalan fejlődését lehetségessé teszi és biztosítja.

Európa nyugoti államaiban a különböző nemzetiségek kisebb nagyobb összeolvasztása már régebben megtörtént. Kevés helyt előzte meg e változást alkotmányos államszerkezet; de nagyobbára erélyes egyeduralkodók befolyása alatt jött létre az, a közjó előmozdítására, az erősbek előnyével; a gyengébbeknek pedig megnyugvásával, legalább mindeddig legtöbbszörire hallgatásával.

Európa délkeleti államaiban a különböző nemzetiségek egygyéolvasztása vagy épen nem, vagy felette hiányosan történt. Itt azokat két különböző helyzetben találjuk. Némelyütt ugyanazon állam külön országaiban vagy kisebb tartományaiban elkülönítve léteznek, másutt valamely országban vagy annak egyes részeiben vannak többé kevésbé összevegyítve. Az első esetben hihető, hogy a nemzetiségek különbsége az országok csoportulásában többé kevesebbé lényeges változásoknak fog okúl szolgálni. A másodikban a nemzetiségek különválasztása a társadalom teljes felbomlása nélkül lehetlen; azonban meg vagyunk győződve, miszerint a társadalmi eszmék fejlődése, s az emberi ész egyik legszébb fogamzásának, az alkotmányos képviselői rendszernek sikerülnöd ott is, hol különböző nemzetiségek elválaszthatlanul vannak valamely országban összevegyítve, ama felbomlást meggátolni, a különböző nemzetiségeket a társadalom igényeihez simítani, s a

polgárosodás magas feladatának, mely a rendnek a szabadsággal való egyesítésében áll, megnyerni. Nincs ebben semmi kétség; mert egy fejlettebb korszakban nem fog a különböző nemzetiségek részéről hiányozni a szükséges ildom, hogy megadják a közös hazának azt, mi nélkül nem állhat fenn, s egymástól ne vonjanak meg semmit, mi a nemzeti mivelődés biztosítására és akadálytalan fejlődésére szükséges.

A fennebbi szerepre van, meggyőződésünk szerint, az alkotmányos képviseleti rendszer meghivatva Európa délkeleti részében, hol ugyanazon országokban vagy egyes tartományokban vegyesen létező nemzetiségek egygyólvadása nem történt meg.

Ily helyzetben találja magát Erdély is, hol maga az alkotmány eleitől fogva különböző egyenjogu nemzetiségeket ismert el, az alkotmány védsánczain kívül lévő népet pedig felolvasztani képes nem volt.

A nemzeti fejedelmek korszakában a nemzetics uralom a felolvasztásra kedvezőleg hathatott volna. Ugyde ez egész korszakban az ország ereje sokkal inkább kívülre volt igénybe véve, semhogy oly nagyszerű és huzamos munkát kívánó foglalkozásra akár ereje, akár ideje lett volna. A nemzeti fejedelmek megszűntével pedig a felolvasztás egyik legfőbb tényezője is megszűnt, még mielőtt a nemzetiségek jogérzetre ébredése következtében a felolvasztási kísérletek kétségessé, kivihetlenné váltak.

Ha fennebbi állításaink igazak, s a jelenkornak uralkodó eszméi körül forognak, ha a vázolt viszonyok valósággal léteznek s legközelebből önhelyzetiünkre vonatkoznak: úgy azok szándékos ignorálásával, vagy elfogult tagadásával önmagunknak ártanánk legtöbbet,

szándékosan bocsátván ki ujjaink közül a vezérfonalat, mely a jövő bonyodalmai közt utmutatásul szolgálhat.

Hogy ez ne történjék, szükség a pár szóval mondotakat komoly figyelemre vennünk, s több oldalú vizsgálat és átfontolás következtében eljárásunk gyakorlati szabályaivá alakitnunk.

Az alább elősorolandó események hazánk oláh népessége nagy részének kebelrázó kihágásait adják elő. Bármily számosan követték legyen is el ama tényeket, mégis távol vagyunk azokat az egész nemzetnek róni fel. Mind e mellett felette szomorító, hogy valaha megtörténtek; még szomorítóbb, hogy ismételve lőnek; de hogy újból előfordulni nem fognak, remélnünk engedni nemcsak az oláh nép értelmesbjeinek a szomoru tapasztalatokon okult józan esze és érzelme; de azon roppant haladás is, melyet a jogosság és rend érzete az újabb időkben tanusított, s nem tagadott meg közepette a leghevesebb forradalmi tusáknak sem.

Az 1848-beli vívmányok a hon különböző osztályu és ajku polgárai közt a választófalakat megszüntették s jelenleg az ország bármely lakosa jólétét egyenlő társadalmi előnyök és hátrányok mellett mozdíthatja elő. Ily körülmények közt a bárdolatlan erőszakra, a kárhuzatos kicsapongásokra való visszaesés kétszeres bünt foglalna magában.

Az előadandó korszak hazánk fontos eseményeit, történelmiünk lényeges alkatrészét tárgyazza, s miután a történelem lánczolatát megszakítani, vagy a történeteket nem történetté tenni egyaránt lehetlen, ezek elhallgatása vagy leplezgetése legszerencsétlenebb önmystificatióunk lenne, mely a mult tanulságaival együtt a jelen legbiztosabb tanácsolataitól fosztana meg bennünket. Mely

nemzet ugyanis nem bír elég erővel multja előtt szemét felnyitni, az behunyt szemmel megyen jövője elébe.

Az előrebocsátottak után közleményünk alakját illetőleg még egyet-mást meg kell említenünk.

A használt okmányok világos megjelölését egy történelmi mű szerkesztésénél, különösen történelmünk jelen fejlődési állapotában szükségesnek tartjuk. Ez által igazolhatja az író a rajzolt tényeket, a mondott állításokat; ez által mozdítjuk elő legbiztosabban történelmünk tovább fejlődését, midőn a kúttforrásokat, melyekből merítettünk, kijelölve, a későbbieknek, a jelesebbek, s talán szerencsésbeknek, a továbbmerítést megkönnyítjük. Az adatok megjelölése által végül, szűcseljük, mélyítjük, s egyszersmind minél tisztábbá tesszük hazai történelmünk dicső medrét, melyben a mult, jelen, sőt a jövő, mint a messzi sarkcsillag a tiszta folyamban hiven tükrözze vissza magát.

E meggyőződésnek, melylyel történetünk előadási modorára nézve általában viseltetünk, különös nyomatékkal kellett bírnia oly események előadásánál, melyek csak némi alaposággal és részletességgel mind eddig tárgyalva nem voltak, melyek ugy szólva most először állíttatnak a történelem terére.

Megeshetik, hogy közleményünk a hazánkban csak most serdülő oláh irodalomnál nemcsak élénk bírálatra, de éles czáfolatokra, sőt izgatottságra fog találni. Bárha ezen különösen meg nem ütköznénk, mindazáltal semmit helytelenebbnek, és egyszersmind czélellesbnek nem tartanánk, mintha az oláh irodalom vezetői nemzeti elégtételt keresnének abban, hogy a Hóra támadását egy nemes irányu forradalomná emelve, annak főbb vezetőit történelmi jelességekké igyekeznének átalakítani.

A Hóra és társai, valamint az egész Hóra-támadás kebelrázó kihágásai körül méltányosan felhozható mentésegektől a cselekvények, a jellemek dicsőítéséig még felette nagy a távolság, s az erdélyi jelen oláh nemzedéknek a mivelte Európa előtti jó neve, nemkülönben, mint a nemzet erkölcsi fejlődésének magasztos érdeke, azt kívánja, hogy miveltebbjeik, hogy írók, a dicsőítendő jellemeket ott keressék, hol azokat valósággal feltalálják. Kik nemzetök csecsemőkorában annak fejlődését talán a legszerényebb visszavonultságban, a hatalmokban álló, talán legesekélyebb eszközökkel, de önfeláldozással és férfias kitartással mozdították elő, kik a szolgaság gyászos korszakában a tunyákat serkentve, a félénkeket bátorítva, a tulzókat mérsékelve, az elnyomás és zsarnokság elé gátokat készítettek, ezek méltók a magasztalásra, nem pedig azok, kik a nehéz körülmények között a miveletlen, a vad sziv bósz dühétől kérve tanácsot, kebelrázó dülások és mészárlások által, csupán az épen oly sajnálatos, mint előrelátható visszahatásra szolgáltatnak okot. Bessarionis és Sofroni, s ki tudja még kik mások, — kiket felkutatni és köztudomásra juttatni a román nemzeti irodalom legméltóbb feladata — érdemesbek az utókor s a jelen román nemzedék elismerésére, mint Hóra és mindazok, kik támadásában legszerencsétlenebb hirnévre szerettek igényt.

Hogy az erdélyi oláhok történetének ezen kétségtelenül homályos foltja megírásánál az igazságot a méltányossággal egyesítettük, ez iránt bensőnkben teljesen meg vagyunk nyugodva, s a történetírás e nélkülözhetlen kelléke mellett az adatok pontos kijelölése, jótékonyan kell hogy hasson a netalán közleményünk okozta izgatottság megelőzésére, legalább mérséklésére. Az igazság minél alaposb és világosabb felderítése, s a

többek előtt talán kellemetlen tények és állítások kutforrásaihoz való minél könnyebb járulhatás ugyanis legbiztosb mód leend az áligazságok, a csalfa hiedelmek, a vétkes ámitások meghiúsítására.

Ugyanezen okoktól vezéreltetve, közleményünkben egy történelmi mű szabatosságára, és előadási csinjára kevésbbé törekedtünk. Ez előnyöket ha képesek is leszünk vala közleményünknek megszerezni, úgy hittük, fontosabb tekinteteknek kell alárendelnünk. E tekintetek abban állottak, hogy tanulmányunkat minél inkább a maga eredetiségében bocsátván közre, ez által azon forrásokat, melyekből meritettünk, minél hívebben tüköröztessük vissza.

Az adatok megjelölését vagy e könyv végén felhozandó megnevezésekkel, vagy előadásunk során tett idézetek által tehetők. Az első esetben a közértesülést nagyobb mértékben eszközölhetők, nemcsak az igénybevett, de a keziünkön forgott és a tárgyra vonatkozó minden adatot megjelölvén az olvasó közönségnek. A második esetben előadásunk felettébb nehezkésítve lesz vala, majdnem minden mondatnál idézetet tenni levén kénytelenek oly események leírása közben, melyeknél a legfőbb vázlatok sem voltak — miként fennebb is érintők — eddig történelmileg megalapítva.

A fennebbi okok miatt az első módra határoztuk magunkat, annak hiányát azzal pótolván, hogy ott, hol nem kellett már létező mutató táblát közölnünk, a szükséges rövidség szem előtt tartásával az adatok megnevezésén kívül pár szóban azok ismertetésére is kiterjeszkedtünk.

Végül nem tartók feleslegesnek némely helyeken az illető adatokat előadásunk során is idézni.

Ha az előrebocsátott elvek és szabályok szem előtt tartása mellett sikerült az adatok csoportosításában, valamint itt-ott közbeszótt ítéletünkben alaposítást tanúsítani, ha eljárásunk említett mindkét ágában a történelmi hitelesség- és részrehajlatlanságnak eleget tettünk; ha végül az adatok hű visszatűkrözése mellett, olvasóinknak még némileg érdekes olvasmányt is nyújtottunk, ez esetben célunkat elérve, fáradságunkat bőven megjutalmazva találандjuk.

TARTALOM.

	Lap.
Előszó	I—X
A Hóra-támadás története	1—110
A Hóra-támadást tárgyazó okmányok mutató táblája:	
I. A maros-vásárhelyi Teleki-könyvtárban	113—116
II. A Várhegyi gyűjteményében	116—117
III. A Mike Sándor gyűjteményében.	117—123
IV. A gróf Kemény József gyűjteményében	123—171
V. Gróf Bánffy György gyűjteményében	172—181
VI. Torma Károly gyűjteményében	182
VII. Magánlevelek az erdélyi muzeum birtokában	182—183

Az erdélyi oláhoknál régi időtől fogva több okok voltak egyesülve, melyek csak kedvező alkalomra vártak, hogy mindannyiszor a nyugtalanság és kihágások legszomorítóbb jeleneiben törjenek ki. Az ország többi lakóihoz aránylagos nagy számuk, fajuknak és vallásuknak különbsége Erdély többi népei- és hitfelekezezeitől s végre az elnyomatás, mely alatt e miveletlen néptömeg folytonosan tartatott, örökös ellentétbe helyezte azt az ország érdekeivel, melyben hazája helyett nyomorának nemcsak színhelyét, de okát is szemlélte.

A szomszéd Moldva- és Oláhországban, hol önfajbéli elnyomóihoz később pogány zsarnokság is járult, az oláh nép még nagyobb elnyomatásban részesült, mint nálunk; de mint külön országban, az elnyomás mellett is, az államélet külön kifejlődhetésének több kellékei léteztek. E körülmény alkalmas volt az erdélyi oláhoknál is a szerencsétlenségben könnyen csirázó vágyakat ébreszteni s fajuk egykori uralma iránt vérmes reményeket táplálni. E vágyak és remények később az orosz befolyás terjeszkedése által oly súlyt és fontosságot nyertek, minőt azoknak a nyílt elleneskedés, melyet a török Ausztria ellen folytatott,

nem kölcsönzött, s minőre orosz befolyás nélkül soha számot nem tarthatnak vala.

Az Ausztriával szövetkezés és barátság, ugyanis, csak mától holnapig tartó, legfelebb évtizedes politikáját képezte Oroszországnak, melynek százados iránya Ausztria gyengítésében és teljes tulszárnyalásában fekiüdt. Így vonatott az oláh nemzet évek hosszúú során át a panslavisticus érdekek körébe, így hátráltak hosszú időre a fajérdekek a vallásiak mögé.

Ez utóbbiak ellen remélt az osztrák kormány tartós gátot állítani a birodalom oláhságának vallásos egyesítése által.

Több ildommal és méltányosb jogkinnélettel lehet vala ez irányban egy okos politika kezére játszani; de úgy, a mint történt, a felfogásában téves, eszközeiben vétkes törekvés a várakozásnak nem felelt meg.

Az egyesülésnél egyedül a papság megnyerésére lőn némi gond fordítva; ellenben mi a nép vallásos balitéleteit, meggyőződését illeti, ennek irányában a kormány eljárása még azon hatást is nélkülözötte, melyet a tömegre a jól választott külső eszközök szoktak gyakorolni.

Néhány évi kísérlet s az egyesülés pontjait magában foglaló s az egyesült papság előnyeit biztosító egy két felsőbb rendelet folytán Gyula-Fejérváron 1699-ben ment véghez az egyesülés, ünnepélyes díszmenettel és szertartással, melyben az egyesült püspökön kívül a királyi biztos, az ország némely jelesbjei s több, mint 1000 oláh vett részt.

Ez idő óta a kormány a nemegyesült oláhokat schismaticusoknak, ama községeket és azok tagjait, ha papjaik egyszer bármí módon az egyesülésre hajlan-

dóknak nyilatkoztak, visszaesetteknek tekintette, mihelyt az egyesüléstől idegenkedtek, vagy azon vallástól, melyet ugyanis csak kénytelenségből fogadtak el, a régire kívántak visszatérni. Ily esetekben a vallásos kényszergetésnek legjogtalanabb módjai lőnek megkísértve, s jőllehet a felsőbb rendeletek nem ritkán nyilvánították, hogy az egyesülés ügyében minden erőszak távol tartassék, a valóság mindamellet a szavaknak nem felelt meg.

Az erőszak a kiknél sikerült, majd csak annyi békétlenséget szült, mint a kik visszautasították, s a jogtalan pártfogás és jogtalan elnyomás egyaránt képtelen volt megnyugvást eszközölni. Mig ugyanis az engedelmesek a nyert előnyök által újabbak követelésére érzik magukat végetlenül felbátoritva, addig az üldözöttek a részükbe jutott hátrátételben boszujok bőv táplálékát találták.

Ily viszonyok közt az általános ingadozás és békétlenség az erdélyi keleti egyház keblében több mint félszázadig tartott, midőn végre 1761-ben budai ó-hitű püspök, Dénes, Brassóban erdélyi nemegyesült püspökké igtattatván, két külön görög egyház létezése tényleg el lőn ismerve, a nélkül azonban, hogy a vallásos térítés jogtalan módjai — habár az eddiginél kisebb mérvben — megszűntek volna.

Ennyi idő alatt a kormány több jogkimélettel és méltánylattal többre megy s inkább czélt ér, ha az egyesülésnek valódiilag megnyert kissebb körből hat a tömegre.

A főczélnak, hogy az oláh nép, vagy annak egy tetemes része a kül és idegen befolyástól elvonassék, egy másik akadály magukban az egyesülés pontjaiban

fektüdt. Az egyesült oláh papságnak a római székhez való kapcsolása kétségen kívül igen fontos lépés volt a kitüzött cél felé, de mindemellett — az egyesülés egyéb ágai kevésbé lényeges és felületeseb pontokat foglaltak magukban, semhogy világos és állandó válaszfalat képezhettek volna ugyanazon nemzet két vallás ágazata közt. Czélszerűbb válaszfalat alkothattott volna ennél a kormány, ha az egyesülteket szellemi művelődés által igyekszik vala a nemegyesültektől elvonni. Valóban ez eszköz, az egész nemzetre alkalmazva is, üdvösb hatással birt volna a vallásos kényszergetés bármely erőszakos módjainál. Nem tagadjuk, hogy a kormány fenajánlott törekvésével az összes oláh nemzet társadalmi helyzetében is nehézségekre talált volna; azonban a létező korlátok közt sem tette meg a kormány azt, mi hatalmában állott. Az egyesült oláh püspökség felállítása, s az e felekezetheli papság számára alapított egyetlen központi tanoda ugyanis a nemzet művelésére irányzott komoly igyekezet bizonyoságául nem szolgálhat.

Nem lehet csodálkozni tehát, hogy a fennebbi alapokra fektetett egyesülés a közös nemzeti érdekeket ellensúlyozni kezdetben sem volt képes.

Az oláh papság majd csak úgy egyesült, mint óhitü, ugyanazon egyházuralmi (hierarchicus) testület maradt, mint addig volt. Tagjai — kevesek kivételével — a félmiveltség színvonaláig sem emelkedve, valamint maguk igen könnyen a legképtelenebb hitegetések eszközéül szolgáltak, úgy befolyásukat a népre igen gyakran az erkölcsi elfogultság és babona fentartására és káros hatalmuknak ez uton való öregbitésére fordították. Továbbá az egyesült oláhság, s még inkább papjainak legnagyobb része, a miveletlenség önhitt-

ségével használta ugyan fel a nyert pártfogást óhitü fajtársai boszantására, a nélkül azonban, hogy, különösen az első, bármikor kész nem lett volna csak iménti ellenfélnek kezét nyújtani, valahányszor a közös érdeknek, mely csak részben szenvedett változást, képzelt oltalma kívánta, valahányszor egy harmadik, valahányszor az ország ellen elkövetendő merény forgott fenn.

A mondottakat igazolta az egyesülés története, igazolták a Bessarionis, valamint a Sofron okozta mozgalmak, nemkülönb, mint az oláh határórség felállítása; mindenkifelett pedig az alább közlendő események. S ha az osztrák kormánynak az oláhok iránt követett politikája már kezdetben hiányosnak mutatkozott, még kevésbbé lesz az kielégítő ezután, valahányszor e népnél a fajérdekek a vallásiakat háttérbe szorítják.

Az osztrák kormány eleitőlfogva politikája fölvei közé sorozta, a magyar alkotmányos rendszert és annak főfentartóját, a nemességet, a köznép és különösen a jobbágyság sokszor jogos, de nem ritkán jogtalan pártfogásával ellensúlyozni.

II-dik József császár e százados politikával egy szándékában nemes indulatu, nézeteiben elfogult, elhatározásában hirtelen, eszközeiben felületes, akaratában hajthatlan uralkodó egyéni jellemét párosítá. A magyar jobbágysági alkotmányrendszer iránt viseltető lepletlen ellenszenve, ellene irányzott intézkedései, s még inkább az innen folyó hírek s mendemondák, igen alkalmasok voltak a haza alsóbb osztályait s különösen pedig az oláh nemzetet folytonos izgalomban tartani.

A császár 1783-ban május végén és június elején útazta be Erdélyt, s a népség által kérelem-levelekkel

halmoztatott el, melyeknek nagy része az oláhoktól jött. 1783-ban aug. 13-kán a kormányshoz küldött legfelsőbb rendeletben a jobbágyoknak több lényeges javalmak adattak, s a rövid időn behozandó urbér ki látásba helyzetetett.

A nemegyesültek üldöztetései és ebből folyó oláh mozgalmak József türelmes uralkodása alatt ugyan megszűntek; de a határórkatonaság szaporítása még folytonosan foglalkodtatta az elméket. A katonatisztek, s köztük főleg az idegenek, különösen hivatva érzék magukat József alkotmányellenes tervei előmozdítására. Tartózkodás nélkül daczolván az ország intézvényeivel és a polgári közigazgatással, némelyeknél a korlátlan uralom nyílt pártolása, másoknál éretlen világpolgári eszmék szolgálták a felsőbb kegykeresés palástjával.

Mily kevés tekintélye volt ekkor is a haza intézvényeinek s a polgári közigazgatásnak a katonaság előtt — megtetszik abból, hogy a határórség már két évtized óta fel volt állítva, s mégis csak egy alezredesnek vagy őrnagynak érdemszerzést sovárgó tulbuzgalma is elég volt arra, hogy a besorozásra való csábítás által egész vidék felizgattassék; hogy számtalan oly családokat laistromozzanak a határórség közé, kik az ország, ámbár jogtalan és helytelen, de tényleg mégis érvényben levő törvényei szerint a földesurak tulajdonai voltak s kikre nézve már előbb a határórség. fölállításánál is a tulajdon sérthetlenségét maga a kormány ki mondotta. Midőn azután nemcsak a katonai legmagasb előljárók, hanem maga a kormány az ily, s ehez hasonló törvénytelen tényeket elnézte, vagy nyilvános tiltó rendeleteit ellenkező tényei, vagy titkos parancsai által megsemmisítette: ezen eljárásnál mi lehet a közrend- és csendre veszélyesebb, a kormányra nézve lealázóbb?

Nincs körülmény, mely az ennyire kétszintű belpolitikát igazolhatná, s mégis a kormánynál rendszeresítve láthatjuk azt a határőrség felállításánál, s az elősorolandó események közt a legfeltűnőbb alakban másodszor találkozunk vele.

A zalathnai kincstári birtok három kisebb uradalomra volt osztva. Régebben csak egyikben korcsmároltatott a kincstár idegen haszonbérlettel; a más kettőben az uradalom jobbágysai 150 forint haszonbérlet mellett korcsmároltak. Azonban egy az uradalomban lakó Áron nevű nyugalmazott százados tervet készített arra nézve, hogy a haszonbéri összeg 10—12 ezerre emeltessék fel, e körülmény folytán a korcsmák az egész uradalomban egy örménynek adtak haszonbérbe. A lakosok már ekkor 1782-ben keveset gondolván a tisztviselőkkel, előbb gyűléseket tartottak, majd kihágásokra vetemedtek, s vétkes kicsapongásuk egy csakhamar szomorú hírnévre jutott egyéniségben érdeemes főnökre talált. — Nyikuláj Ursz a zalathnai uradalom Albák (Nagy-Aranyos) helységében született. A „Hóra“ nevet, mely oláhul éneket tesz, gunynévül kapta, minthogy a korcsmákon korhelység közt jól tudott énekelni. — Azon körülmény, hogy Nyikuláj, egy helység részére kieszközölné vásári kiváltság tárgyában¹⁾, több versen járt Bécsben, különösen illet azon feladathoz, melyben az ámitásnak főszerepét kellett játszani. — Hóra most az ajánlkozó első alkalmat hasz-

---

¹⁾ A helység nevét okadatolva nem találtuk. Ez azon gyanításra is szolgálhat okul, hogy Hórának a vásárkiváltság megszerzéseért Bécsben járása ugyanazon egy az alább körülményesen előadott bécsi útjával. Az 1791-ben megjelent Hochmeisterféle naptárbeli krónika szerint Hóra a bródi vásárvám megnyerése végett járt Bécsben.

nálva, a haszonbérbe adott koreshmákért békétlenkedő oláhság élén, a haszonbérló pinczéjét feltörte, a hor-dók fenekét beittette, a bort elfolyatta s az uradalmi és megyei tisztek fellépte után sem szünet meg rendetlenkedni — elannyira, hogy a felbőszült csoport megzabolázására katonai erő volt szükséges. — A főczinkosok közül egyedül Hóra fogatott el; de a gáldi tömlöcből, hová társaival záratott, megszökvén¹⁾, később, mint a zalathnai jobbágyok követe, a koreshmák haszonbérbe adása ügyében a császárhoz Bécsbe utazott. A kihallgatáson a koreshmát haszonbérló örmények ellen tett panasza végén az oláhoknak a magyarok urasága, a jobbágyság alól leendő felszabadításáért esedezett Hóra a császárnak, s hozzá tette, hogy ha az nem történik meg, könnyen megeshetik, hogy fel fognak kelni, s magukat közveszéllyel is felszabadítják. Erre József ezen súlyos szavakat mondván: „thut ihr das,“ Hóra, hálája jeléül lábaihoz borult. E nagy fontosságú eseményt az egykoru Ribiczei alább az adatok közt idézett levelében azon hozzátétellel említi, hogy ezt Szodlertól, a toscanai herceg Károly nevét viselő gyalog ezred egykori hadbírójától hallotta több versen, ki a császári kihallgatáson valami más ügyben jelen volt, s később, mint a tudósító huzamos időn általi barátja, Zalathnán halt meg. Az említett közlemény valóságát sokan hitték, részint Ribiczei előadásának körülményessége miatt, részint azon okoknál fogva, melyek a politikai viszonyokban rejlettek. Ugy vélekedtek, hogy az indulatosság, melylyel az uralkodó — kitől a hajlam nemes-ségét senki sem tagadhatta meg — szabadelmű, de át nem

---

¹⁾ Kurz A. röpiratában azt állítja, hogy az itt említett kihágásoknál sikerült Hórának szaladással menekülni.

gondolt terveihez ragaszkodott, azon hosszasan táplált ellen-szenv, melylyel viseltetik a magyar alkotmány és nemesség iránt, melyben tervei fő akadályait szemlélte, könnyen ajkaira hozhaták a hibás szavakat a nélkül, hogy azok horderejét átgondolta volna. — Hogy a kormány a lázadás elnyomásánál felette hosszutűrő volt, az események egész folyamából meglátandjuk. — A kérdés, melyet a történelem maig sem döntött még el, csupán a körül forog, közvetlen folyt-e be a kormány a lázadás keletkezése- és elterjedésébe? — vagy csak közvetve — vétkes elnézése által? mert a súlyos felelőség bizonyos mértékét — azok után, mik történtek — a legrészrehajlatlanabb bíró sem fogja tagadhatni. Azt azonban meg kell vallanunk, hogy a kezünkön forgott számos adatok közt olyat, mely a császár és Hóra közti fennebbi jelenetre vonatkoznék, a Ribiczei levelén kívül egyet sem találtunk.

Hóra Bécsből hazaérkezvén, csak alkalomra várt, hogy lángra gyulaszsa fajtársai izgatott kedélyét, kiknél a külbujtogatók sem hiányoztak. Bessarionis és Sofron szereplése óta az orosz politikának az oláhságra való befolyása iránt kétség többé nem lehetett. Folytonos orosz ügynököknek ez időben különösen a szent képeket áruló oroszokat (ikonosokat) tartották, kiket az oláhok szívesen fogadván, idegen nyelvök daczára velök titkon értekezni igyekeztek, s midőn a tisztviselők ily tettökért az oláhokat dorgálták, ezek nem tartózkodtak nyilván kijelenteni, hogy bár mennyire is igyekeznek őket az oroszoktól elvonni, ők ezután is társalognak velök, mert keblökben a legjobb szív ver, s velök ugyanazon hiten vannak¹⁾.

¹⁾ „Hóra pórhada,“ előadta Mátziszfalvi Göttfy Borbára. — Kurz: „Hóra und Gloska.“

1784-ki július hóban a Hátszeghez közel fekvő Gonczága faluból néhány oláh jelentette magát az első oláh ezred alezredese — Karpnál, készeknek nyilvánítván magokat a fegyvert felvenni.

Példájokat követték a jóválcseliek s később több körülfekvő falvak lakosai.

A Károly-Fejérvárhoz közelebb fekvő falvak lakosai a vár parancsnokánál jelentették magukat. Mindjárt kezdetben, midőn 12 herepei oláh jelentette magát, a katonai biztos, Ostmayer, elfogadhatások iránt kérdést tett az erdélyi katonai parancsnokság elnökéhez, Preishoz, s tőle azon nyilatkozatot nyerte, hogy az említett 12 parasztot — azon kijelentéssel, hogy kívánataiknak ideje még nem jött el — bocsássa haza; de, ugy ezeket, mint másokat, irjon össze. — E rendelet hírére nagy számmal sereglett az oláhság Károly-Fejérvárra — azzal hitegettetve a katonatisztek, más csábitók, s különösen a pópák által, hogy kik magukat feliratják, eddig birt telkeiknek örök birtokosaivá lesznek, s adójok alább fog szállittatni. — Ily ámitások Hunyad- és Zarándmegyében nem ritkán hangoztak a szószékekről a templomokban, — valamint bizonyos az is, hogy a katonatisztek az összeírásra esődült oláhságnak földes uraik ellen fölhozott panaszait nemcsak szívesen meghallgatták, hanem róluk illető előljáróiknak és az országos katonai főparancsnokságnak tudósításokat tettek, honnan e panaszok a kormányzék elébe adatván, több rendbeli nyomozásoknak szolgáltak okul, melyek nyomán azután a panaszok, — bárha olykor nem alaptalanoknak, mindazáltal általában felette túlzottaknak bizonyultak be.

Az el nem fogadott, de teljesen vissza sem utasított katonaszeírás hírére nemcsak a zaránd-, hu-

nyad- és fejer-, hanem a küiküllőmegyei oláhságnak egy része is mozgásba jött Károly-Fejérvár felé.

Félve a rossz következtől, a hunyadmegyei folytonos tábla augusztus 19-ről az összeírás ellen a kormányzékhez feljelentést tett, s a forrongás növekedésével augusztus 23-káról újabban felírván, kinyilatkoztatta, hogy a megyei tábla nem nagyítva, hanem igazán írja a dolog állását; a népzavargás a hátszegi és károly-fejérvári elkezdett összeírás által annyira ment, hogy a megkezdendő gyilkolásról, rablásról és gyűjtogatásról nyilván és közönségesen beszéltek; a megyei altisztek hivatalukat bátorságban nem folytathatják; az adószedésben — mily eljárást kövessenek, nem tudván — a kir. pénztárnokok megakadtak, s a közbátorság veszélyeztetve van, és ha a baj korán nem orvosoltatik, a szikrából nagy gyulás lesz.

E feljelentésre a kormányzék megtalálta az országos katona főparancsnokságot, hogy a katonaösszeírást szüntesse meg s a kerületbe két század gyalog katonát s ugyanannyi lovat küldjön.

Az irt parancsnokság engedve e felszólításnak, megrendelte a károly-fejérvári parancsnoknak, hogy a hunyadmegyei mozgalmak kinyomozására küldött Halmágyi Istvánnak mindenekben segédkezet nyújtson. A határőr-katonai előjárásának meg lón rendelve, hogy a törvénytelen összeírást megszüntesse, a hunyad- és fejer-megyei oláhságot földesuraiknak tartozó köteleiségeik teljesítésére s általában rendre utasítsa, hogy lássa az oláhság, miként semmi katonai pártolásban nem részesül, s katonáskodási szándéka hiábavaló.

A katonatiszteknek — továbbá — általában meghagyott, hogy az összeírásra jelentkező parasztokat

letartóztassák, s ha szándékukhoz vakmerőn ragaszkodnának, elfogják és földesuraiknak kézbesíték.

Ilyes összeírásról — folytatja a rendelet — a katonai parancsnokságnak tudomása nincs; tudja ugyan, hogy 10 herepei jobbágy Károly-Fejérvártt jelentette magát katonának, de visszautasították és kötelességük teljesítésére igazították.

A parancsnokság e rendelete támogatására a két gyalog század is megjelenvén, parancsnokuk, Richard százados, a kormányzékától kirendelt, polgári biztos Bógya Ferencz által közhírré kezdette tétetni a katonaparancsnokság rendeletét; de midőn a közzétételben a katonatisztek által elkövetett hibák gondosan el lőnek hallgatva, a kihirdetés a nép felvilágosítására, s utbagazítására hatással nem bírt; a nép ugyanis a hallgatást a katonaság előbbi eljárása palástolására s pártfogolására magyarázta.

Sept. 24-kén a hunyádmegyei tisztség a kormányzéknek jelentést tett, mily fogadtatásban részesültek legyen a katonai összeírás betiltásának közhírré-tétele végett kirendelt biztosok. — A nép több helyt nem adott hitelt az összeírást betiltó parancsnak; nevezetesen a boldogfalvi vásáron egy osztrói lakos nyíltan korholta a kihirdetőket s rögtön befogatván, az illető törvényszékhez való kísértetés végett a hátszegi katonaparancsnokságnak adatott át. — A mácsóiak még lázongóbb szellemet tanusítván, a kihirdető biztosok Karpot megkérték, igyekezzék szép szóval őket lecsendesíteni.

Értesítve az eseményről a főkormányzó, Bruckenthal, felszólította az országos főkatonaparancsnokságot, hogy a fenyegetett helyekre a csend és rend fenntar-

tása végett — négy század gyalogságot, s egy osztály lovasságot küldjön téli szállásra; hasonlólag fel lón szólítva a fogarasi püspök is, hogy a város-vizi pópát bujtogatásáért vonja feleletre, s a vád valósulása esetében büntesse meg. Egyszersmind a kormányzék septemb. 26-ról legfelsőbb parancs nyomán, a zavarók szigorú megbüntetése végett kemény rendeletet közzétett. De a főkormányzó — a helyett, hogy e rendelethez következetes maradt volna, — oct. 19-kén egy sajtóságos és a viszonyok komoly sürgősségétől merőben elütő rendeletében a hunyad-megyei tisztségnek tudtul adta, hogy miután azon megyéből az oláh jobbágyságnak a katonai összeírásból eredt ellenszegüléséről és zavargásáról a kormányzékhez többféle és egymással ellenkező tudósítások tétettek, a napokban Koszta István kormányzék-i titoknokot a végett küldötte a megyébe, hogy az említett feljelentésekben foglaltakat kéz alatt kinyomozván és a dolog valódi állását megtudván, ha a közbátorságot legkevésbé is veszedelmezve látja, őt — a főkormányzót — rendkívüli futár által is értesitse, ki azonnal személyesen fog a zavargások színhelyére menni.

Mint hogy azonban az említett titoknok tudósítása szerint a nép lappangó forrongásai már csaknem egészen lecsendesedtek, s a netalán kiujuló nyugtalanságok iránt a szoros felügyelet a tisztviselőknél kötelességükké van téve, — ez okon a kormányzó meghagyja, hogy a mozgalmak teljes elnyomására intézett rendeleteket gondosan hajtsák végre, s a főczinkosokat, ha fölfedezve, vagy talán már fogva is volnának, 8 napi fogság után — semminemű testi büntetéssel nem illetve, — azon intéssel bocsássák szabadon, mikép bármely ellenszegüléstől ovakodjanak; mert különben a legke-

ményebb büntetésnek teszik ki magukat. Mivel végre azon panaszokra nézve, melyeket a jobbágyok a földesurak kihágásai ellen emeltek, melyeknek hadnagy Kalliani közbejöttével kellett kinyomoztatni, a kormányszék által rendelt kinyomozás irományai eddig sem küldettek fel, felterjesztésöket a megye tisztsége legfeljebb 15 nap alatt tartsa szoros kötelességének; ellenkező esetben a kormányszék kénytelen lesz a tisztek fizetését felfüggeszteni.

Még mielőtt a fennebbi rendeletnek, mely nyilvános habozást és gyengeséget foglalt magában, káros hatása észrevehető lett volna, october 27-ről hunyadmegyei főispán Bornemissza jelentette, a főkormányzónak, hogy a kormány intézkedése, s ennek következtében a megyében elhelyezett katonaság tekintélye, valamint a vármegyei tisztek eljárása folytán a parasztság teszi ugyan az urdolgát s nyiltan nem ellenkezik; de mind e mellett elárulja lázongó hajlamát, s csak kedvező alkalomra vár, hogy kitörjön. A katonai összeírást — továbbá — most is a felsőség parancsából történtnek hiszik, de nem az ezt megszüntető parancsot; a fegyver-nyerhetés iránt még mindig él reményük; a katonai és polgári tisztek intéseit még most is a földesurak befolyásának tulajdonítják. Példa erre Algyógy, mely, midőn az összeírást megsemmisítendő katonaság megérkezett, panaszai előadására rögtön követséget küld, ha Richard százados meg nem akadályozza, továbbá a csikmóiak a kihirdetés alkalmával engedelmisséget ígértek ugyan, azonban mindjárt másnap a szászvárosi heti-vásáron az akmáriakkal együtt tele torokkal kiabálták, hogy nem hisznek a hirdető biztosoknak, s a felséghez követséget akarnak küldeni, mit az akmáriak meg is tettek. Ez azonnal

tudtul is adatott az algyógyi katonai parancsnoknak a lehető zavaroknak kikerüléséért.

Ez állapot orvoslására a főispán indítványozza, hogy a kormányzó, ki e forrongás színhelyén személyes megjelenését ígérte, küldjön egy nagy tekintélyű katonatisztet és egy polgári hivatalnokot, kik a helységek lakóit győznék meg az összeírás megsemmisítéséről; kéri továbbá, hogy a forrongás fejei keményen megbüntettessenek, s a katonaság az oláhságot az éjjeli gyűlések tartásától tiltsa el.

Kevés napokkal ezelőtt inkább figyelmet ébresztő, mint célravezető módon biztosok által kerestetett a kormány egy Salis nevű, hibája miatt elbocsátott katonatisztet. E rejtélyes egyént a közönség „muszka báró“ név alatt a legveszélyesebb bujtogatónak, s a lázadás főindítójának tartotta; a dúlások színhelyén több versen látták, hol — állítólag — többször el is fogatott; — de ismét elillant, — a nélkül, hogy valaha az igazság boszuló keze utólérhette, vagy csinjai voltaképen csak világosságra is jöhettek volna¹⁾.

Míg az ország alsóbb és felsőbb hivatalai elégteleen eszközökkel kivánták a támadásnak elejét venni, a kitörésre már minden készen állott; ugyanis másnap a midőn a hunyadmegyei főispán fölebbi jelentését tette, Hóra kémje, Krisán Dsurds, herpenyesi lakos és hasonlólag — kincstári jobbágy, a brádi heti-vásár alkalmával megjelent és magát a Körös hidja alá rejtven, több oláhokat magához hivatott, s elhitette velök, hogy Hóra, ő felségétől parancsot hozott, hogy az oláhoknak fegyverek osztassanak. Szavai érvényesi-

---

¹⁾ Kurz A. Salist orosz emissariusnak állítja. Erre látszik mutatni a közönség által ráruházott név is.

tésére az ámitó egy aranyozott keresztet is mutatott elő, melyről azt állítá, hogy azt neki Hóra, mint ő felségétől kapott igazolványt, adta át; egyszersmind a jelenvoltaknak meghagyá, hogy a következő vasárnap, mely oct. 31-kén vala, a mesztákeni templomban minél számosabban megjelenjenek a legfelsőbb parancs meghallgatására. — Az irt napra és helyre Hunyad-zaránd-megyéből és a zalathnai fiscusi uradalomból temérdek oláhság csoportosult egybe. — Hóra ottani megjelenése nem bizonyos; de Krisán jelen volt, valamint egy idegen is, ki magát a néppel nem ismertette meg, s ki alkalmasint a már fennebb említett Salis lehetett. A későbbi vallomásokból kiviláglott az is, hogy az említett gyűlésben Hóra, Kloska és Krisán a lázadás fejeitül ismertettek el, mi világosan már régebb szőtt összeesküvésre mutat. Az irt vallomások — végül — még arról is tanusítanak, hogy Hóra a magyarok teljes kiirtására intézett parancsát a pópák és falusi birák által már előre terjesztette. A templomi szolgálat után Krisán szólalt meg s elhitette a néppel, hogy Hórának ő felségétől van megbizása az oláhokat Fejérvárra vezetni, s a magyarok kiirtása végett felfegyverezni. — Az álnok ámitó beszédét azon parancscsal végzé, hogy más napra, u. m. november 1-re minden faluból — a falunak nagyságához képest — ötön, haton, tizen, — ilendő készülettel gyűljenek Kuréty nevű faluhoz, hol bevárja őket, s felfegyverzés végett Fejérvárra viszi. — A kitüzött időben egymásra gyűltek az említett faluba, mint a szabadságkeresés helyére, nemcsak a zárándvidéki, hanem a maros-melléki oláhok is.

A kurétyi gyűlésen a más két fő czinkos — Hóra, és egy másik, kerpenesi oláh, Kloska — is megjelent, s fekete hosszú papi czondrában, kezükben kereszttel

tüntették ki magokat. Lázasztó beszédeikben a tömeg vallásos érzelmére és alattvalói híúságára hivatkozva nyilatkoztatták ki, miként Isten akarja, s a császár parancsolja, hogy a magyarok mind leölessenek.

A Hunyaddal egyesült zarándmegyei tisztség érelyes fellépést tartta szükségesnek.

Az irt gyűlés napján alszolgabírák: Gál Mihály, Madocsai József, Naláczai Farkas és Pakott Mihály — maguk mellé veszik Szombati Mihály biztost, Kristyori Lajost, Móricz nevű orosz nevet viselő ezredbeli hadonczot, négy közkatonával, egy vármegye-gornyikot és egy hajdut, s ezekkel együtt Kurétyra mennek s ott Krisán Dsurzsot elfogják; midőn azonban vele megindulának, a közelebb álló oláhok jelt adván, a sokaság mindenfelől a megyetisztekre rohan, — Gál Mihályt, Naláczai Farkast és egy közkatonát megölnék, s a foglyot kiszabadítják; mire a többi katona és a megyei tisztek futással menekültek.

Itt veszi kezdetét a gyilkolás, rablás, égetés. — Az oláhság felhagyva károly-fejérvári utjával, megrohanta Kristyort, s minden elől talált magyart leölt; legyilkolta jelesen Krystyoron: Krystyori Gábort, Jánost, Sámuel, Andrást, Ádámot és Tamást, Kristyori Ádámnét 3 gyermekével, Pakott Mihály alszolgabíróval. Krystyori Mihályné menekülni kívánván, ijedtében a szabad ég alatt kettőst szült; de gyengült állapotja miatt a szülöttek közül csak egyiket vihetvén magával, az ott maradt másikat az ebek legott felfalták. A nyomorult nő, magához ölelt gyermekével és a kristyori papnéval, ki szintén két gyermekkel menekült, az erdő felé szaladván, Czereczel falunál estek a dühöngőknek áldozatául, kik az emberiségnek színét is levetkezve, a két gyereket félholtan

vetették a szemük előtt megásott gödörbe, honnan kebelrázó nyöszörgésük még több ideig kihallatszott. A rabolva gyilkoló tömeg a megöltek javait zsákmányul vitte. Pakott Mihály leányát erőszakosan a görög vallásra keresztelve, nőül egy kristyori oláhnak adták, s november 2-kán Brádra törtek. Az erről értesült brádi magyar lakosság a helvéthitűek tornyába menekült; de az oláhság feltörvén a templom ajtóját, felhágott a toronyba s a menekülteket lehurezolván nagyobbara megölte, kivéve néhány legyilkolt nejeit és gyerekeit, kiknek azon feltét alatt adatott kegyelem, ha a görög-nemegyesült vallásra térnek. — A részint helvét-hitűek, részint rom. katolikusok átkereszteltetése más vallások meggyalázására intézett legalázóbb szertartás mellett novemb. 4-kén történt, midőn a gyilkosok az átkeresztelteknek egyszersmind azon parancsot adták ki, hogy magyarul ne beszéljenek, adósságukat ne kérjék, hogy nemes asszonyok voltak és jobbágyokkal birtak — ne említsék; elrabolt portékájukat, ha tudják is hol van, vissza ne követeljék.

A Brádon több nap alatt legyilkoltak nevei ezek: Brádi Miklós és József, Nemes Mózes leányostul, Szombati Mihály, helvét-hitű pap Bakcsi, két aranyösszéki határőr, egy szabadságos katonáné; Kenderesi Zsófiának kezeit, lábait vágván le, ezen állapotban hagyták, míg lelkét kiadta. — A mézárulás elől néhányan, név szerint a helvéthitű oskolatanító, egy katolikus szabó, Kis József, Anka István és György, Nemes János két kis fiával az erdőre menekültek; ezeknek kegyelmet ajánlván, ha hitőkre áttérnek, visszatértek házaikba; de a hitszegők befogták és nov. 5-kén mindnyájukat leöldösték, Nemes Jánosnak kegyelmet esdeklő két gyereket tulajdon atyjok holt testén végezvén ki.

A brádi mézszárlás alatt egy dühöngő csoport november 3-kán reggel Ribiczét rohanta meg, hol a gyilkolás és rablás ismét több napig folyt, a kegyetlenségben gyönyörködők időt vevén maguknak vadságuk végrehajtására, és ezt bizonyos ünnepélyességgel gyakorolván, — talán azért, hogy a felháborodás első heve se szolgálhasson mentségül.

Ribiczen néhány magyar nejével Ribiczei József házában vonván meg magát, ott Ribiczei Mózes iródeákja Szalai József, egy Ferencz nevű asztalossal s egykét más férfival a ház padlásáról reggeltől fogva délutánig a legvitézebb ellenállást fejtették ki a tömérdek sokaság ellen, — kik jöllehet minden mellék épületeket meggyújtottak — a lakóházhoz mégsem közeledhettek, mert az elszánt ostromlottak jól irányzott lövéseikkel már husz, részint holt, részint sebesülten apasztották a bős csoport számát. Ekkor a közelben, Körösbányán szállásoló Csepi kapitánytól egy szabadságos katona követül jöven, szabad menetelt kért a pénztárnokhoz örül küldött katonáknak, kikről a százados azt hitte, hogy a házba szorultak; de a kik — mint fennebb láttuk — a szolgabírákkal Kurétyra mentek volt. Az épen oly gyáva, mint kegyetlen ostromló csoport békét ajánlott nemcsak az ott képzelt katonáknak, hanem más bennlevőknek is, s egy Bóka György nevű oláh az ablakon keresztül kezet adott Szalainak. De fogadásukat nem tartották meg, s a házból kijövőket mind rendre leölték. — Itt veszett el Szalai, Ribiczei Ferenczné, Balog Zsigmondné; Ferenczet, az asztalost, kezét, lábát megfogva, a padlásról hányták le a kegyetlenek, míg mások lándzsákat és vasvillákat tartottak alája; ifjabb Nemes László, az ablakon kinézvén — már az ostrom kezdetén elesett.

Ugyanott Ribiczén ölték meg Katona Györgyöt, Ribiczei Gábort, Balogh Zsigmondot, Nemes Áront, Biális Sándort. Másnap ugyanott Biális Ferenczet feleségével, Nemes Ferencznét, Borbély Józsefet, Ribiczei Istvánnét, hajadon testvérével, Nagy Mártont, Nagy Péternét, Nemes Áronnét egy fiacskájával és két leányával együtt, Orbán Józsefet, két fiát, Nemes Pál fiait, Nemes Józsefet feleségével és két hettis fiacskájával, Orbán Ferenczet leányával, Orbán Imrét vejével és egyetlen fiával. Ezeket — mint valamely törvényesen halálra ítélt gonosztevőket, — nagy kísérettel vitték ki a falu mellé, s ott az a végre rendelt cigányokkal ölették meg. A szegény anyák ölükben vitték gyermekeiket a vesztőhelyre. Az öregebb és középső Nemes László, Nemes Imre feleségével és leányaival az erdőre menekülvén, a vákai oláh pap mentességükről jót állott s a kolostorba hitta; az oláhok onnan is kihuzván, Nemes Lászlón kívül a többit cigányokkal ölették meg; Nemes Imre két leányát pedig kivévén a cigányok kezéből, a legaljasabb szertartással — melyben a más hitűek elleni gyűlölségüknek szabad tért nyitottak — az ó-hitre kényszerítették. Ugyanekkor Ribiczén egy szolgáló — azon meggyőződésből, hogy mind meg kell ölni a magyarokat, Ribiczei Sándor három hónapos leánykáját a Körösbe vetette. Madocsai László szolgabíró meggyilkoltatása is Ribiczén történt. Ribiczei Istvánné hajadon testvérét, a fennemlített szép Pulya Zsuzsánát, minthogy buja szándékuknak mind végig ellenállott — félhalva hányták a gödörbe, még mozgó testére lábokkal nyomván földet.

Ez év tavaszán az erdélyi fő hadi vezérség százados Csepi Lászlót a tolvajok kergetésére és a közcsend fenntartására századjával Zaránd vidékére rendelte. E

századost mindjárt a zenebona kezdetén alispán Hollaki felszólította, hogy a bős csoportnak elibe menvén, igyekezzék azt elszéleszteni. Csepi egy hadnagygyal és 45 emberrel le is ment Körösbányáig; de semmit sem tett, hanem Körösbányáról nézte a ribiczei mézsárlást; sőt még egy csoport oláhval, kik rablás végett Lunkáról Ribiczére siettek — beszélgetett: katonáival puskáikat a kerthez támasztatta.

Kristyornak, Brádnak és Ribiczének elpusztítása után több részekre oszlott a bős csoport. Egy része Zarándban, Körösbányán, Lunkán, Ocsón, Nagy- és Kis-Hálmágyon, Ácsuván, Acsuzán, Pleskuczán át Magyarország széleig pusztította a nemesek és magyarok udvarait, a szent helyeknek sem kedvezve. Ekkor ölettek meg Körösbányán Szentkirályi György, Kis Gergelyné, Ribiczei István, Brády József, — Lunkán Gencsi János. A megöletett Gál Mihály özvegyét, miután erőszakosan görög hitre keresztelték, gyermekszülése után 14 nappal egy oláhnak adták nőül. Körösbányán a Ferenczrendi papokat is nagy pusztulás érte, kik futással mentették meg magukat; egy otthon maradt szerzetest keményen megverték; a temetkező helyet feldúlták és Máriaffi László főispánnak megelőző évben eltemetett holttestével legilletlenebbül bántak; a papok szobáit használhatlanokká tették; szűz Mária képét öszszetörték e szavakkal: „ha a magyarok védanyja vagy, most segits rajtok!” — a szentelt ostyát földre dobálván, összetaposták; a helvéthitűek urasztali poharába disznolkodván, azt kiáltották: „ez a magyarok urvaszorája!” — Lunkán Gencsi János — tábornok gróf Gyulai Ferencz gazdatisztje leányát barbár módon egy szabadságos katonához és egy más lunkai oláhhoz

adták nőül, kik később katonai erővel szabadították ki az embertelen házasságból.

A lázongók egyik fővezére a fenn is említett Kriszán Dsurzs az oláhság nagyobb részét november 4-kén Ribiczéről Mihelyén s Blezsényen át Topánfalva és Abrudbánya felé vezérelte. Mihelyént feldulván, ott Csiszár Lászlót, örült testvérével és két ártatlan gyermekével a legkinosabban ölték meg; az elsőt nője szeme előtt, gyermekeit előbb a kerten vetették át, s azután karókkal és vasvillákkal szurkálták halálra; az anyjoknak — főispán Hollaki Pál leányának — megkegyelmezvén, Klés Togyernek — ki férjét és gyermekeit megölte — adták férjhez Blesénynél. A sokaság esküt tett, hogy utjában egy láb magyart, se uradalmi tisztet nem hagy életben, haneha a nemegyesült-görög vallásra állanak. Ez esküvés után Szent-András hava 5-dik napján a rabló csoport nagy sokasággal bettött Topánfalvára, ott a kamaratisztek házait elrobomlták, a gazdasági- és aranyváltó pénztárt felprédálták; a pinczéket felverték; a bort, pálinkát elvesztegették, s a kincstárnak mintegy 10 ezer forint kárt tettek; — Kis- és Nagy-Aranyoson több nyugodtan maradt kincstári oláh jobbágyot, névszerint Kola Vaszit és Vaszu Dumitruyt legyilkolták. Ugyanott aranyváltó Bisztrai Györgyöt még ruháiból is teljesen kifosztották; egyesült-görög esperest Pópa Avramot személyében ugyan nem bántották, de mindenétől megfosztották, s egy Szent-Ferencz-szerzetes pap lakát a templommal együtt összerontották.

November 6-kán virradólag Abrudbánya felett a Verespatak felőli hegyet mintegy 6000-ból álló lázongó csoport szállta meg. — A megrémült város elejökbe küld mindent ígérve, csak a várost ne dulják fel; de feleletül azt nyeri, hogy a magyaroknak mind el kell

pusztulniok. Erre 8 óra tájban irtózatossal: „megöljük egy lábíg a magyarokat,“ a városba rohantak, éktelen sirás, jajgatás és lövöldözés között egész éjszakáig raboltak, dultak, pusztítottak; azt, mit el nem vihettek, szétrombolták, haszonvehetlenné tették, megsemmisítették; az épületek vas részeit kifeszegtették s magukkal vitték. — A szent helyeknek sem kedveztek. A reformáltak templomában az orgonát, templomi ékeségeket szétrombolták; az összehalmozott tömérdek kincset elvitték, és kiket a templomban találtak bottal verték agyon, vallásos eltemettetésüket sem engedvén meg.

Ekkint a magyaroknak világi javait elpusztítván, lelkiösmeretekhez nyultak: más nap — ugyanis — Veres-Patak feldulása után — hol a másik főnök Kloska vezénylett — újból Abrudbányára jövén, a városban nyilván kikiáltatták, hogy ki az istentől és császártól vett parancs szerint az oláh vallásra nem áll, oláh köntösbe nem öltözik, ajtója előtt akasztják fel, vagy nyársba huzzák. E fenyegetések után nemcsak a reformáltakat és unitariussokat, hanem a katolikusokat is átállásra kényszerítették; minek következtében a magyarság — ifjak, mint öregek — mindkét városban, biztossági levelkék váltásával, oláh vallásra állván, paraszt ruhába öltözött. — A fennebbi módon ó-hitre kereszteltettek: katolikus 65; reformált, 468; lutheranus 41; unitarius 548. A kár a városiak hiteles számítása szerint 162,462 forintra, 41 krajczárra ment. — Megölettek névszerént: Csányi János, Eperjesi Sámuel, Zudor János, Szalai József, Pálosi György, Zudor Ferencz, Szappanyos Mihály, Mészáros Ferencz. Hasonló sors érte Mészáros Jánost és Györgyöt, Toscana nevet viselő ezredbeli őrmester Nagy Istvánnal együtt. A rablás és lakmározás közben.

29 oláh veszett el. — November 9-kén a lázadók az abrudbányai helvéthitűek egyház tetejére és ajtójára oláh keresztet tettek. A mindenéből kifosztott lakosságot a gabona és élelmi szerek árának rögtönös felemelkedése végingéggel fenyegette s bár merre örömet menekültek volna; de az utakat mindenütt rabló csoportok tartották elzárva.

Az alatt, míg Zarándban, Abrudbányán és Zalathna vidékén ezek történtek, egyik része az oláhságnak a Káján völgyén Hunyad-vármegyében a Maros mellékére nyomult, folytonosan növekedvén az utközben eső helységek hozzájuk csatlakozó lakosai által, kiknek, a faluhoz közeledtökkor 3 lövéssel adtak jelt a csatlakozásra.

Már november 2-kán tudósította alispán Hollaki István a hunyadvármegyei táblát a zarándmegyei támadásról. Ennek vételére november 3-kán a hunyadvármegyei folytonos tábla katonai erő nyerhetése végett futár által a kormányzékhez folyamodott; egyszerűsmind pedig a közelben szállásoló Karp ezredest, Simén és Kallyáni hadnagyokat felszólította, hogy a fenyegető veszély elhárítása végett fegyveres erővel Dévára siessenek.

Más nap reggel meg is érkezett hadnagy Kallyáni 70-től 80-ig menő gyaloggal, a megrendelt katonai segély iránt Karp ígéretét is hozván, ki estve felé maga is megjött — a nélkül, hogy ígérete szerint bár csak egy katonát is hozott volna. Hadnagy Simén azonban lovasaival megérkezett és Kallyáni erősítésére még több gyalogság jöven, az nap estve 150 gyalog és 30 lovas volt Déván. Ugyanekkor, Karp ezredes kémét küldött ki a Káján völgyére, a lázadók hollétét megtudandó. A kém még estve azon hirrel érkezék

vissza, hogy mindnyájan részegek; ő is ivott velük egy fogadóban, 40 vagy 50 fegyveres mind levághatná a Káján torkában. Kérték Karpot, hogy 100 gyaloggal és 30 lovassal menjen elejökbe, Dévának őrizetére 50 gyalogot hagyván; de ő a szokásos kitérő felelettel élt, hogy csapatjait nem oszthatja meg. Senki azért eléjük nem menvén, november 4-kén éjszaka a Józsi-káék branyicskai udvarára rohantak, ott minden kitálthatót véghezvivén — és szokások szerint a szentségeknek sem kedvezvén¹⁾. — Onnan még azon éjjel M.-Solymosnak fordultak, a hol egyről egyig az udvarokat és a helvéthitű pap házát felprédálván. Szent-András hava 5-dikén virradatkor Hárrón és Berekszón hasonló dúlást és égetést vittek véghez. Azon nap 8 órakor Kéménden, 10 órakor Bánpatakon, Gyertyánoson és Aranyon, 12 órakor Nagy-Rápolton, 2 órakor Bábolnán, 5 órakor Folton, 6 órakor Algyógyon, 8 órakor Bokajban, Homoródon prédáltak. — Megölettek: a branyicskai uradalom jegyzője Góttffy János; a Hollakiak solymosi tisztje, Balogh Zsigmond; egy iskola-mester; Kölönte József, algyógyi református pap felesége, hajadon testvérével; Bokajban Várady Lajos és felesége; Krajnik László anyjával, nejével, 7 gyermekével; az illyei helvéthitű pap nejével és fiával; Bár Sándor gyermekágyban fekvő nejével és két kis gyermekével; Gálfi László; Ribiczei János egyetlen leányával és nejével; a boldogfálvi gazdatiszt Tompos; Vandra

---

¹⁾ Midőn később a főkörmányzó b. Bruckenthal a Szebenbe menekült b. Józsika Antalt némi gunyorral ekként köszönté: „Szegény felperzselt, felprédált báró Józsika!“ e magaviselet nem keveset tett arra, hogy a szász főkörmányzó kétes eljárása iránti gyanut és boszankodást öregbitse.

György özvegye; Kovács József; Beregszászi Magulics János fia; Kölönte István; Nagy Elek, Tóth János, leánya — és Lőrincz János, nejével, Buda László özvegye, leányával.

Midőn a Maros jobb partján Solymostól Homoródig égettek az oláhok, Karp a balparton Déváról estvére Piskibe, onnan másnap délig Szászvárosra húzódott katonáival, mindenütt az utból nézvé a Maroson túl levő prédálókat, a kiket többnyire részegek lévén — kisebb katonai erővel is minden veszedelem nélkül szélyyel lehetett volna verni; de így senki ellenök nem állván, november 6-kán a Maroson által Benzenzre hatoltak.

Ugyancsak az irt napon Dévának felprédálására gyülekezett az oláhok egy másik csoportja. — Estve felé ugyanis, mintegy négy óra tájban Maros-Németi felől egy csoport a dévai mezőre béereszkedett és nagy kiáltással a város végéig jövé, a Ribiczei Ádámné majorját felgyújtotta s a bolgárvárosi sikságra nyomult. Itt néhány határőr katona elejökbe ment és rájuk tüzelt; de minden eredmény nélkül, és maguk az oláh foglyok később kivallották, miszerint látván, hogy a katonaság tüzelése kártétel nélkül megyen el felettük, azért merészelték másnap Dévát ismét megtámadni; mi talán még azon estve megtörténik, ha a nemesek és városiak egy kis csapatja rájuk nem üt. Minnek következtében néhányan közülök elestek, a többiek pedig elszéledtek.

Másnap hajnalban kezdettek ismét gyülekezni az oláhok a Maroson túl Hárró felől Dévával szemben fekvő Baláta nevű helységbe, a Maroson Dévára járó rév felé. A révet akkor már őrizvén a nemesek, az oláhok általjövele ellen; dél tájban mintegy 300-ból

álló oláh csoport a Maros balpartján Németi felől kezdett a rév felé jőni, oly czélből, hogy azt fölszabaddítsa, s a Maroson túl levőkkel egyesülvén, Dévára üssön. Meglátván őket a várból a magyarok, mindjárt félreverték a harangokat és lövéssel is jelt adtak. A városban volt ekkor a vármegye alispánja Zeyk János, egy gyenge testalkatú, de szép lélekjelenléttel és bátorsággal bíró férfi. Ő hallván a várból a jeladást — a városban levő magyar polgárságot és nemességet egyszerre fegyverbe állította, kiket már azelőtti napon családjuk, véreik és hazájuk iránti kötelességük teljesítésére buzdító szavai által fellelkesített volt. A szeretett tisztviselő vezérlete alatt tehát csakhamar a jeladás után a város vége felé a lázadók elébe indult az elszánt kis csapat, s a Ribiczei Ádámné majorjához közel az ország útján reájok talált. Az oláhok mindjárt löni kezdettek a magyarokra, és szolgabíró Szabó Ádámot gyengén megsértették. — A lövésre a magyarok legott ellenfeleikre rohantak; ők 25, az oláhok mintegy 300-an voltak; de daczára e számbeli aránytalanságnak — csakhamar hátrálni kezdettek. Zeyk János lelkes biztatásai közben, az oláhok nagy része az ütközet helyén, a Solymos és Németi felé lenyúló térségen, megöletett; nehányan a Maros egyik ágán valami szigetbe szaladván, részint ott ölettek meg, részint pedig a vízbe fultak. Számosabban foglyul estek, kiket az ütközet végén összeszedvén, estveli szürkületkor a dévai várba vittek. Másnap reájok, valamint más foglyokra, a folytonos tábla rögtönbírótságot tartott, melynek latin ítélete magyarra fordítva ekkép hangzik: „Miután a közvádloi keresetben elmarasztalt alperesek, mint nyilvános gyujtogatók, kegyetlen gyilkosok, rablók, a többi fellázadt parasz-

tokkal Déva mezővárost ellenség módjára megtámadták volna, a helybeli nemesség által az összecsapás alkalmával és folytonos üldözés közben fogattak el; minthogy továbbá több foglyok vallomásából és mások hiteles tudósításából világosan feltehető, (evidenti praesumptione deducitur) hogy az irt alperesek a többi fellázadt sokasággal bizonyos bujtogatónak büntársai; a bíróság a kormányzéknek folyó év october 6-ról 909. szám alatt kelt kegyes rendelete folytán szükségesnek látta az alperesekkel rögtönbíróságilag bánni s őket — mint világos lázadókat, közcsendzavarókat, kik ellenséges támadás és összecsapás közben fogattak el, ámbár a hazai törvények rendelete szerint élesített (exasperált) halálos büntetést érdemelnének, csak pallós általi elvesztésre ítéli, egyedül azon oknál fogva, hogy a közbátorság érdeke és a jelen körülmények a büntetés enyhítését teszik szükségessé.“ Ez ítélet következtében még az nap 34-kén kivégeztettek. Ezeken kívül két nő és két fiu veréssel büntettetett, 13-kán pedig eskületétel után szabadon bocsáttattak.

Hogy az elítéltek a legszigorubb büntetést megérdemelték, kétséget nem szenved; ugyszintén a bírások mentsegeül szolgálhat azon ingerült kedélyállapot, melylyel nagyrészbzen rokonaik ellen elkövetett égrekiáltó kegyetlenségeik által a lázadók ellen viseltettek; mind e mellett a dévai eljárást határozottan roszaljuk. Az elítéltek egy már majdnem néplázadássá vált merénylet nagy részben elcsábított részesei voltak, s az oly számosokra, kik egyenlően bünösök nem lehettek, — alkalmazott halálbüntetéstől iszonynal fordult el a nemesebb, a higgadtabb kebel. A rögtönbíróságot továbbá önhatalmilag vették igénybe

a győztesek. Az idézett felsőbb rendelet ugyanis, mi-kép kétségtelen adatok bizonyítják — egyenesen a főbujtogatóra, Salisra szóllott. Az ítélet ugyan azt mondja, hogy több foglyok vallomásából és mások hiteles tudósításából világosan feltehető, hogy az irt alperesek a többi fellázadt sokasággal bizonyos bujtogatónak bűntársai: ugyde, ha ezen állítás nem csupán feltevés, de valóságos tény lesz vala, még akkor sem lett volna igazolva, hogy a megnevezett gonosztevőtől különválva elkövetett bűntényre azon eljárás alkalmaztassék, mely világosan és egyedül ama főbujtogató ellen volt a felsőbb hatalom által kijelölve.

Az adatokból végül ugy jó ki, hogy ítéletét a folytonos tábla ugyan feljelentette a kormányshéknék; de azt egyszersmind a válasz megérkezte előtt végre is hajtatta¹⁾.

A folytonos tábla ugyanis szándéklott eljárása iránt november 7-kéról értesítette a kormányshéket. E feljelentés november 9-kén érkezett meg a kormányshékhez, mely tiltó rendeletét még aznap elküldötte. Azonban a rögtönbirósági ítélet már 8-kán végre lón hajtva.

Az országos katonai parancsnokshághoz tett tudósítás szerint a dévai második csatában is a nemeseken kívül 70 határór és 14 székelshuszár is részt vett²⁾.

Bajesdi Vitán Sándor — „Csaták a Hóra köve-töivel a Dévai mezón. Pesten, 1825.“ ezimü kis könyvében Zeyk János érdemeiről mit sem emlékezik; de miután szerző a győzelemben magának tulajdonit leg-több érdemet, biztosabbnak tartottuk a dévai esemé-

---

¹⁾ Kemény gyűjteménye. I. kötet. 188. és 427. lap.

²⁾ Ugyanott: 184. lap.

nyek leírásában közbeesben álló történet-buvárunk, Benkő József kéziratát követni, mire nézve csak sajnálnunk lehet, hogy a keziinken forgott példány a dévai eseményeken túl nem terjed.

A magyarok elszánt fellépése megmentette ugyan Dévát a rablástól; de a megelegedés közé csakhamar keserűség vegyült; mert a derék Zeyk János, kifejtett erélyessége közben megerőltetvén magát, november 10-kén, miután a várban a strázsákat eljárta, éjfélkor vért kezdett köpni, s egy óra múlva a legcsendesebb halállal jobb életre szenderült. Halálát napája és gyerekei megölettetéséről vett alaptalan hír is siettette.

Zeyk János neje ugyanis, Naláczi Borbála, már a Hóravilág előtt egy évvel meghalt. — Napája Bethlen Borbála, egy leány és három fiu-unokájával, Zeyk János pestyéni kastélyába volt a támadók által bezárva s menekülésüket csupán a bárdolatlan tömeg babonájának köszönheték. Ennivalójuk ugyanis volt; s az oláhok, kik ha kézrekerithetik, bizonyosan felkonczolják, felszólításukra naponként vízzel látták el, az isten büntetésétől tartván, ha az ég ingyen-adományát tagadják meg tőlük.

Igy menekült meg a legirtózatossabb haláltól a lelkes nagyanya, s az ártatlan magzatok és köztük az alig pár éves Zeyk Miklós, korának később egyik leg-tudományosb férfia, ki Enyed közelebbi feldúlásakor a gondviselés bámulatos mive által másod izben menekült a legaláltabb testtel, csattogó téli éjen, gyalog — az oláhok dühe elől Tordára, s csakhamar azután Kolozsvártt végzé a tudományoknak szentelt becses életét.

A dévai győzelem által felbátorodott magyar nemesség Vajda-Hunyadon, Alsó- és Felső-Pestesen s

Tamástelkén is szétverte a rablókat, kik már ekkor egész Hunyad-megyében elszéledve, a Maros jobb partján felfelé a megye határain túl villogtatták az égetés fáklyáit, a gyilkolás fegyverét, s Alvincznél a Maroson is áttörtek, a nélkül azonban, hogy a helységen túl merészkedtek volna.

Hátszeg vidékén is Nalácz-vád, Reakernyesd, Klopotiva helységekben Karp jelenlétében több rabló leöletett; ezen sors ért Borbátvizén is több lázadót; de Vályán Buda Zsigmondné, született Kenderesi, a leg-hősiesb halálnak esett áldozatul. A deli özvegy ugyanis a rablók fertelmes szándékának mindvégig ellene állván, miután a kezében levő nagy késsel többeket agyonszurt, erejét lankadni érezvén, magát végezte ki.

Hátszegről Henning százados a rablás és pusztítás megakadályozására Magyar-Brettyére küldetvén, semmi hatályos lépést nem tett, s rábeszélés útján csupán a Bornemissza udvarát mentette meg, melyet laktanyául alkalmasnak vélt; sőt egy egyént, kit a közönség Salisnak vélt, nem fogatott be. — Benczenczen ellenben oláh határőr-ezredbeli őrnagy Sztojánics 70 emberrel a rablókra csapván, 40-et elfogott, 20-at agyonlövetett.

Ez események közben történt, hogy Molnár, zaránd-kerületi szemorvos, az oláhokkal néhány napi fegyvernyugvást kötött, kinek parancsából, nem tudhatni, de a tény kétszeresen ártott a közönségnek; elsőben, mivel a lázadók becsületes ellenség alakjában jelentek meg; másodszer azért, mert időt nyertek a zavargások folytatására újabb készüléteket tenni. Ily fegyverszünet kötés másutt is történt, miként alább meglátandjuk.

Azon csoport, mely november 6-kán és 7-kén Alvinczen és Borberekén dült; az első helyen Szász István, volt város-hadnagyát s özvegy Kovásznainét megölte, gr. Nemes Zsuzsánna, b. Györffi, b. Bánffi Ferencz, Inczédi Pál és Veres Ádám udvarait, s ezeken kívül 35 udvarházat és szegényebb lakot feldült; a második helyen adófizető Lázár Györgynek arczáról a bőrt lehuzta, Józsa Sámuel város-hadnagyot, Bália Istvánt megölte, Inczédi Györgyöt halálra verte, gróf Bánffi Krisztina, gr. Wass Miklósné, b. Alvinczi József tábornagy, özvegy Buda Sámuelné udvarait s ezeken kívül még 32 udvarházat feldült és kirabol. A fiatal Fábíán testvéreket, szemérem-testőknek késsel felhasogatása és levágása után ölték meg; alispán Inczédi Sámuel testvérhugából a gyereket elevenen vágták ki, és emlőjét lemetszették.

Az öreg Barcsai Péter Hunyad-megyéből Szász-Sebesbe menekülván, az oláhság, mely a szászokat nem bántotta, az irt várostól kiadatását kérte; ki is vezették volt a piacra a bósz csoportnak kézbeadás végett; de egy Szentgyörgyi nevű veres csákós strázsamester, vitézeivel közikbe csapván, az öreget kezükből kivette s kivánságára Dévára hozta, hol a huszárok az utánuk nyomult oláhokat a dévai piacon össze akarták vágni, s egynehányat le is vágtak, miglen a megmenekült Barcsai lecsendesítette őket.

November 4-kén d. e. 10 órakor vette a kormányzék a hunyadmegyei folytonos táblának a zarándmegyében kiütött oláh lázadásról tett — s miként fennebb említők — futár által küldött tudósítását. A megrémült kormányzék legott értesítette a katonai főparancsnokságot, hogy ő ugyan teljhatalmu biztos kinevezését látná szükségesnek; azonban addig is, mig

ez megtörténnék, a folytonos táblához és megyei elnökséghez rendeléseit megtette. Felszólítja tehát az országos katonaparancsnokságot, hogy a lázadás színhelyére katonaságot rendeljen, mely a folytonos táblával, a főispánnal, és majd a kinevezendő biztossal egyetértvén, a lázadás elnyomásán működjék¹⁾.

E felszólításra a parancsnokság másnap azt felelte, hogy nem képes azon messze terjedő és csaknem hihetlenné tetsző eseményekre nézve intézkedni különben, hanemha a kormányzék feleletet ad a parancsnokságnak october 15-kén hozzá tett kérdésére, mely helységekben kellene a katonaságot elhelyezni, s minő tartománybiztosi hivatalnok fog róluk gondoskodni. Azonban, hozzáteszi a parancsnokság, az Enyeden és Kolozsvártt szállásoló katonaságnak már megrendeltetett, hogy magát készen tartsa, s alezredes Karp és őrnagy Sztojánics oda utasítottak, hogy a kormányzék biztossal, a főispánnal és más polgári hivatalnokokkal egyetértőleg működjenek²⁾.

A parancsnokság e válasza a kétely és vonakodás kétségtelen jeleit hordozta magán. A kormányzék közleményének hitelessége ellen emelt kétség nem volt csupán helytelen; de egyszersmind sértő is. Nem találhat több helyeslésre a parancsnokság azon kívánása is, melyszerint intézkedése megtétele előtt a kormányzékétől kívánt értesítést az iránt, mely helységekbe kellene katonaságot elhelyeznie, miután ugyanis a kormányzék a lázadás színhelyét és körülményeit közölte, a hadiparancsnokság, melynek az ország hadtani fek-

---

1) Kemény József gyűjteménye. I. köt. 26. l.

2) Ugyanott 179. l.

véséről tudomással kellett birnia, legjobban tudhatta, mely helységek megszállása legszükségesebb.

A kormányzék válasza ily értelemben szólott. Az irt hivatal ugyanis november 8-ról azt írta a parancsnokságnak, miszerint a vett tudósításokból világos, hogy legjobb ha a parancsnokság határozza el, hová és mennyi katonaságot szállítson; annál is inkább, minthogy nem csupán a bejelentett helyek kérnek fedezetet. Egyébiránt a kormányzék tudtul adta, hogy a csapatok élelmezéséről van gondoskodva¹⁾.

Még a fennebbi átirat vétele előtt közölte a katonaparancsnokság a főkormányzékkel a katonaságnak az ország fenyegetett vidékein ezelba vett újabbi elhelyezését. E csapatok az első oláh ezred több századjaiból, a Hunyadmegye és Aranyosszékbeli határőrlovasság két századjából, s ezenkívül még néhány sorozredbeli századból állottak, s a Karp ezredes és Stojánics őrnagy parancsnoksága alá voltak rendelve.

Továbbá tudatta a parancsnokság, miszerint intézkedett, hogy az első és második székely határőr-ezredből is egy-egy zászlóalj mozgóvá tétetvén, Fogaras vidékén és Nagy-Sinkszékben szállásoltassék el. A katonai parancsnokság ugyanekkor nem csinált titkot belőle, miszerint a csapatparancsnokok oda utasítottak, hogy hunyadmegyei főispán, b. Bornemisszával, és a vármegyei hivatalokkal egyetértsenek; azonban meghagyatott nékiek, hogy komolyan és csalhatlanul őrizkedjenek minden tetteges fellépéstől²⁾.

Végül kinyilatkoztatja a parancsnokság azt is, miszerint a katonaság magára nem képes a rendet helyre-

---

¹⁾ Kemény József gyűjteménye. I. köt. 180. l.

²⁾ Ugyanott 182. l.

állítani, s jó lenne, ha a kormányzék papokat és küldötteket bocsátna ki, kik a népet gonosz szándékától visszatartani igyekezzenek¹⁾. Erre a kormányzék, bizonyosságául annak, hogy a papság közreműködését is igénybe vette, közli a tartományi katonaparancsnoksággal nemegyesült püspök, Nikitich, tudósításait, értesítvén egyszersmind a parancsnokságot, miszerint a kormányzék biztosul kormányzéki tanácsos Bruckenthal Mihályt nevezte ki, kinek utasítását is közölte a parancsnoksággal, felszólítván azt, hogy a kormánybiztosnak illő fedezetéről gondoskodják, s a katonaságot a véle leendő egyetértő működésre utasítsa²⁾.

A kormányzéknek egy másik tudósítása a kincstárnokságtól jött feljelentés folytán a lázadóknak a kamarai javak ellen részint elkövetett, részint czélba vett merényleteiről értesíti a katonaparancsnokságot, s nyíltan kijelenti, hogy a lázadás gyors elterjedése méltó félelmet gerjeszt az iránt, miszerint a veszély az ország többi részeiben is úgy elterjedhet, hogy a katonaság nem leendő képes a sürgető szükségnek megfelelni. Hogy tehát a kormányzék a maga részéről semmit el ne mulasztson, a közbéke helyreállítására a hatalmában levő egyetlen módot is felajánlja s indítványba hozza, hogy szólíttassék a nemesség és polgárság felülésre, s csatoltassék a katonasághoz. Végül felszólítja a kormányzék a katonaparancsnokságot, hogy a fennebbi tárgyban véleményét vele közölje.

E fontos közleményre a kormányzék nov. 11-kén azon választ kapta, hogy a sokféle és egymással ellenkező hírek s a némely vidékeken kalandozó csoportok

---

¹⁾ Kemény József gyűjteménye. I. köt. 182. l.

²⁾ Ugyanott 184. l.

nem igénylik az általános felülést, mely ugy egyeseknek, mint az országnak tetemes költségébe kerülne. A katonaság, a mennyiben a csapatok szétozthatása megengedi, feladatának meg kíván felelni; de ha valósul, hogy az oláhok lázadása általános, akkor magától is fogja tudni a kormányzék, mit tegyen, s csak az ő akaratától függend, hogy azon helyeken, hová a katonaság nem juthat el, és addig, mig a katonaság megérkezik, a nemesség a maga biztossága végett felüljön¹⁾.

A katona-parancsnokság felelete jól volt választva arra, hogy egyfelől a felülésnek a kormányzék általi elrendelését meggátolja, másfelől a felelősséget magáról a kormányzékra hárítsa; de világos, hogy e felelet merőben ellenkezett a parancsnokság előbbi nyilatkozatával, melyszerint az önként bevallotta, hogy a katonaság a rend helyreállítására elégtelen. Arról végül, hogy a zaránd- és hunyadmegyei oláhok kiesapongásai egy nagyobb mérvű lázadást képeznek, semmi kétsége sem lehetett a katona-parancsnokságnak, miután a mindenfelé terjedő pusztításokról a kormányzékhez s onnan a parancsnoksághoz naponként újabb meg újabb tudósítások érkeztek.

Ha a katona-parancsnokság fennirt intézkedései és nyilatkozatai kevés erélyt és határozottságot tanúsítottak, azon utasítás sem felelt meg a körülmények komoly sürgetőségének, melyet a kormányzék a ki-nevezett biztosnak november 9-ről adott²⁾. Ez utasításból kiviláglik ugyanis, miként a kormányzék is még mindig azt hitte, hogy tartózkodó körültekintés által

---

¹⁾ Kemény József gyűjteménye. I. köt. 187. l.

²⁾ Ugyanott 215. l.

a szigort nélkülözhetővé teszi, holott a dolgok már akkor ott állottak, miszerint csupán a legerélyesebb fellépés által lehetett volna a későbbi szigort kikerülni, vagy legalább mérsékelni.

Igaz ugyan, hogy a lázadás első és legiszonyubb dűihe csakhamar megszűnt, s a visszatorlás kicsapongásai meggátlását nemcsak az emberiség, de igazságérzete is igényelte; de épen azt kell vala ugy a katonai, mint polgári igazgatásnak megfontolni, hogy erélyes fellépése által nemcsak a lázadásnak vethet vala gyorsan véget; de az által gátolhatta volna meg legbiztosabban a boszú és visszatorlás kebelrázó jeleneteit; mert a visszatorlási vágyat leginkább az táplálta és fokozta, hogy a személyében és vagyonában oly vakmerően megtámadt fél a történetek után méltán kételkedhete azon, a közigazgatás elég erélyt fejtend-e ki a megmaradtak oltalmára, valamint a vétkesek megbüntetésére? — A kormányzék erélytelenségének egyedül az szolgálhat mentségül, hogy erélyes eljárása csupán a katonasággal egyetértőleg történhették, s méltán tarthata attól, hogy erélye, fellépése által a katonaságnak ellentétes eljárását csak fokozza.

Ama rablócsoport, mely november 6-kán s az ezt követett napokon Abrudbányán és Veres-Patakon pusztított, itt ismét két részre szakadván, az egyik Offenbányára, a másik Mogos felé ment. Az első egy Bercse Juon nevű szabadságos katona vezénylete alatt, miután Offenbányán különböző dúlásokat tett, s a kincstári fogadót kifosztotta, s földig lerontotta, nov. 9-kén Szolcsvára érkezett. Itt az ámitó főnök azt kezdé hirelni, hogy majd, ha eljő ő felsége személyese, azokat, kik fel nem támadnak földesuraik ellen, saját házaik előtt rögtön karóba huzatja. — A szolcsvaiak

szinte mind, részint félszből, részint rablásvágyból mellé állottak, s legelsőben is Toroczkai Zsigmond udvarát rohanták meg és pusztították el. — Bedelón Toroczkai Gáspárnak korcsmáját, Gyertyánoson a Toroczkai Józsefét, s Toroczkai Zsigmondnak vasgyárát pusztították el. Itt számuk 1600-ra nevedvén, november 10-kén és 11-kén Toroczkó-Szentgyörgyön nemcsak minden udvarházat, hanem a református és katolikus templomokat is kirabolták; a Franciskánusok residentiáját, gabonását, levéltárát, továbbá a korcsmákat; Litteratus József orvostudor szállását feldúlták, az élőfákat a kertekből kivágták, a leveleket a felhasított ládák tűzénél égették meg, s a fennirt orvos öt éves gyermekét fejzével darabolták össze; de az orvos elrejté magát. — Toroczkón és Szent-Györgyön, a szentgyörgyi unitarius pap közbejöttével a rabló főnök felszólította a lakosokat, hogy minden háztól egy fegyveres ember álljon ki terve kivitelére, mert különben karóba huzatnak. — Mielőtt e felszólítás teljességbe mehet vala, Enyedről egy — 17 nemesből és 24 Toscana nevet viselő ezredbeli lovasból álló — csapat Toroczkóra érkezvén, a rablókat szétverte, s az elesteken és hátrahagyottakon kívül 140-et vitt Enyedre; a többi a havasokra vonult vissza s onnan fenyegetőzött Enyed ellen, minek következtében Enyed a legnagyobb rémülésben volt; a gyermekek és asszonyok a várba mentek hálni s a nemesség felüléshez készült.

November 14-én szolgabíró Boros János, 28 gyalog nemessel, 42 lovassal és hét huszárral Szolcsvára útvén, a nélkül hogy valamelyik részről halál történt volna, 87 oláhot elfogott. — Csakhamar segítségre érkezett Hertelendi százados, és Inczédi hadnagy 40 huszárral, s jelentvén, hogy másutt is fegyverszünetet tartanak a

rablókkal, a főhadi-kormányzéknek oly rendeletét mutatá elő másolatban, hogy ha a támadókra talál, legelőbb is egyezkedést próbáljon velök oly feltétel alatt, hogy házaikhoz visszatérjenek, ne prédáljanak s Hóra nevü vezéröket adják kézbe; egyszersmind pedig azt is jelenté, hogy a Hóra fejére elevenen 2000, halva 1000 forint van jutalmúl téve, s annak, ki a fegyverszünet alatt a tolvajokat felfedezi, 100 forint van ígérve.

Midőn a győztes csapat már indulni készült, a szemben levő hegyeken irtózatossikoltással megjelentek a lázadók, kikhez Hertelendi két huszárt azon jeladással küldött, hogy bizonyos közlendője van.

Erre a kapitány is a lázadókhoz közeledvén, békére és hazatérésre intette őket, ígervén, hogy maga részéről is, ha előterjesztésének engednek, semmi bántalmakkal illetni nem fogja. E feltételekre a lázadók hajlandóknak ígérkeztek, ha a kapitány a foglyokat elbocsátja, mi meg is történt.

A fennebbi ígéret ellenére november 15-én Hóra 28-ad magával Marisel faluban — nem messze Gyalutól — megjelent; de a már készen álló fegyveres nemesség miatt semmit sem tehetett.

Azon lázadó csoport, mely Abrudbányáról Magosnak vette útját, november 7-én az irt helyen Halmágyi István, háromszéki főkirálybíró fogadóját kirabolta; 8-kán Metesd helységben dült; 9-kén Igen-Patakán; 10-kén Czelnán gr. Teleki Lajosné szakácsát megölvén, s a grófi udvarokat kirabolván, még az nap Magyar-Igenre ütött, s ha egy Toscana nevet viselő ezredbeli zászlótartó négy közlegénnyel e város oltalmára idejében meg nem érkezik, ezt is hasonló sors éri. — Innen visszautaztvén a bős csoport, Krakónak vette útját; de mielőtt oda érkezett, székely huszár-főhadnagy Probszt

La pereru turkuluj nevű helyen azon 4 ökörből, melyet a lázadók püspöki hivatalnok Pap Lászlótól raboltak és levágták, katonáival együtt osztozott és velük együtt evett, ellenben a krakkóiak által kért segílyt megtagadta. — Erre a rablók Krakkóban Halász Zsigmond kocsisát megölték s a nemes birtokosokat kirabolták. Ekkor történt, hogy székely-huszá-r-alezredes, Schulz csapatjai élén Tibor nevű falunál a rablókkal találkozáván, ott velök pajtáskodott, az általuk mutatott aranyozott keresztet megcsókolta, tisztjeivel megcsókoltatta, azon irományt, melylyel a lázadás főnökei a nép ámitására éltek, felolvastván, nem hogy a népet felvilágosította volna, hanem az okmány ezen első szavainál: „Nos Josephus“ — fejét meghajtottá s a pecsétet kereken felmutatta; végül pedig 8 napi fegyverszünetet kötött, s felsőbb helybenhagyás végett bizonyos békepontokat vitt magával Szebenbe.

Azonban még a fegyvernyugvás tartama alatt a rablók Benedek mezővárosban Biró Miklóst megölték s ugyan aznap Csákja helységére ütven, több nemesi udvart kiraboltak s nemes Szotyori István nejét halálosan megsebesítették.

November 12-én néhányan Felgyógyot támadták meg, gr. Toldi László udvarát és pinczéjét rabolták ki.

Végül Lupsa helysége is hasonló jelenetek színhelye lön, hol a rablók két jobbágyot öltek meg kegyetlenül.

A Schulz által Szebenbe vitt békepontok a következők voltak: 1. Minden erdélyi lakos oláh-hitre keresztelkedjék. 2. Átalános bűnbánat adassék az oláhoknak. 3. Az uraság és nemesség jószága felosztassék közöttük. 4. A nemesek is portiót fizessenek; az oláhok is tiszteknek tétessenek.

Megfoghatlan, mikép tehetett ép elméjü ember ilyesmit fegyverszünet, sőt béke tárgyává, — mi Szebenben is a legélénkebb boszankodást szülte... A kormányzék felszólította a katona-parancsnokságot, hogy Schulz olyanokba, mikkel többet árt, mint használ — ne ártsa magát¹⁾, — s meg lón rendelve, hogy ha a rablók a tagadó válaszra le nem csendesednek, erővel veressenek vissza és üldöztessenek²⁾.

A zaránd- és hunyadmegyei lázadással öszhangzólag a Bánátban és Aradmegyében is mutatkoztak zavarok, sőt a kormányzéknek bizonyos Erdélyben elfogott aradmegyei tolvajok ügyében oct. 26-án 1784-ben az alsó-fejérmegyei folytonos táblához tett rendeletéből úgy jó ki, hogy az oláh zavargások Magyarországon az Erdélyieket megelőzték³⁾. A lugos-vidéki erdőségek lázadó csoportokkal teltek meg, s Temesvártt is a lázadók lehető megrohanása miatt aggodalomban voltak. Aradmegyében hihetőleg az erdélyi lázadóknak a magyarországi határszélekig terjedt és fennebb említett pusztításaival öszszefüggőleg Petrisen kezdődtek meg a kicsapongások, honnan a rabló csoport dulások és égetések közt Solymosig nyomult elő. Egyik falubelieknek a másik falut kelle felgyujtani, s hogy kicsapongásaiknak valamely felsőbb tekintélyt kölcsönözzenek, a falubirákat mindenütt magukkal vitték. A földesurak szala-

---

¹⁾ Schulz elég meggondolatlan volt az 1791-ki országgyűlésen — midőn, mint tábornok Erdélyben mulatott — közkitüntetésre vágyódni. Honfiusítása indítványoztatott; azonban a Hóravilág alatt tanusított magaviselete felelegettetvén, az indítvány mellőzve lón.

²⁾ Kemény J. I. köt. 38. l.

³⁾ A Fejérmegye felirata kir. biztos gróf Jankovich Antalhoz 1785. január 10-ről.

dásban keresvén menedéket, vagyonukat a lázadóknak hagyják zsákmányul.

Néhány nemes birtokosból s azok cselédjeiből, valamint igen kevés katonaságból álló fegyveres csapat Solymosnál a lázadókra csapván, azokat szétverte, többeket megölt, 10-et foglyul Aradra vitt, minek következtében úgy látszik, a közigazgatás erélyes fellépésének sikerült a további pusztításokat meggátolni.

Erdélyben is a katonaságnak az eddiginél valamivel erélyesebb fellépése, a vereségek, melyeket az oláhok a síkabb helyeken mindenütt, hol a nemesség tevékenységre ébredt, szenvedtek, ovatosabbá tették a lázadókat, kik a síkon a rablásoktól tartózkodva, inkább a hegyek közé vonultak; itt azonban bátorságuk annyira ment, hogy a katonaság ellen is támadólag merészelték fellépni. Egy Orosz-nevet viselő ezredbeli főhadnagy, Mesterházi, 8 legénnyel Hátszegről a havasra küldetvén, az oláhok a tisztet és 4 közlegényt lesből megölték, s ezen felbátorodva, Vajda-Hunyadra izentek, hogy a rabokat adják ki, különben a kezeik közt levő nemes asszonyokat egy házba zárva megégetik. Erre a nemesség 2 granátos századdal és Czigán százados huszáraival, kik századosukkal együtt a rablók üldözésében több alkalommal dicséretes buzgalmat tanusítottak, az oláhokra menvén, őket éppen akkor támadták meg, mikor a házat felakarták gyujtani, többet 2000-nél felkoncizoltak, s az asszonyokat kiszabadították. Ezek között volt Székelyné és Csiszárné, ez utósó testvéreivel együtt, kik a zarándi mérszárlások óta voltak az oláhok kezei közt.

Enyedről Bernárd huszár-strázsamester 10-ed magával kémjáratra Ponorra küldetvén, az oláhok körülvették, a strázsamestert megölték s a legényeket fegy-

vereiktől megfosztva és terhesen megsebesítve bocsátották el. Ez eseményt megboszulandó, Schulz alezre- des november 28-kán két század Gyulaival, 22 Toscana nevet viselő gyaloggal és 52 határőr-huszárral Ponorra ment; de a sűrű köd által fedett lázadóktól keményen fogadtatva, 1 halott és 11 sebesült veszteséggel visszavonulni volt kénytelen.

Még nagyobb elbizakodottságra mutatott Hórának december 1-jén követei Mán Abrugyán Juon és Reván Abrugyán Petre által a hunyadmegyei főispánhoz és tisztséghez intézett felszólítása, mely mellett az említeteket frigykötésre hívja fel a következő feltételek alatt:

„A megyei birtokosok, minden hozzátartozóikkal oláh vallásra és kereszt alá esküdjének.

„Nemesség többé ne legyen, hanem ki hol kap királyi szolgálatot, abból éljen.

„A nemes birtokosok jószágaikból lábaikat végkép kivegyék.

„A nemesek szintugy fizessenek adót, mint mások.

„A nemesi földek a nép közt a következő oláh császár parancsa szerint osztassanak fel.

„Ha erre a főispán s a nemesi tábla a birtokosokkal együtt reá áll, békességet ígér s ennek jelétül ugy a dévai várra, mint a város kapuira a fehér zászlót minél hosszabb rudakra kitűzni kész. Sig. Abrudbánya, decz. 1-jén 1784. Hóra, kapitány“¹⁾.

---

¹⁾ Jankovich Miklós, a testvérhon ismeretes régiség-buvára, a Tudományos Gyűjteményben, 1821-ki II. köt. 73. lapján a fennebbi pontokat, melyeket másutt is volt alkalmunk látni — közölvén, egyszerűs mind azon állítással lép fel, hogy Hóra lázadása rendezetebb volt mint sokan hihetnék. Szerinte a főnök, seregei alkalmazásában a tábori rendszert használta; az összehordott vas- és ércszerszámokból a hegyek üregében felállított hámorokban fegyvereket készítettett,

A fennebbi és ehez hasonló események, valamint azon körülmény, hogy a lázadók, daczára a rajtok vett egyes győzelmeknek még megtörve nem voltak, kevésbé csendesítheték a támadás első kitörései okozta remegést — annál kevésbé, mivel a fő bajon: a nyílt lázadáson kívül még más, majd csak oly aggasztó körülmények léteztek.

Az igazgatás többféle intézkedéseket tett a lázadás elnyomására. Zaránd-, Hunyad-, Alsó-Fejér- és Kolozs-

---

ágyukat öntetett s az elrabolt aranyból és ezüsből pénzt veretett. Ez utolsó allitása igazolására 3 pénzdarab ábráját is közli Jankovich, melyeken általában hármás kereszt koronával, vagy pedig karddal átvért szív látható, a következő körirattal, egyiken egyfelől: „Nos pro Caesare,“ (mi a császárért) másfelől: „Hóra Rex Daciae“ (Hóra Dákország királya). A másikon egyfelől: „Hóra becsi hogyinyestyé,“ másfelől: „Czára plindzse si pletyestyé.“ (Hóra iszik és nyugszik, az ország sir és fizet.) A harmadikon, melynek a képen csak egyik fele látható, ez áll: „R. D. Hóra.“

Jóllehet a tisztelt közlő, állítását azon előrebocsátással közli, miként a Hóra lázadását tárgyazó több becses adatainak közlését alkalmasabb időre halasztja, mi arra látszik mutatni, hogy régiséggyűjteménye több még világot nem látott adatokkal birt; mindemellett azon nem csekély számú adatok után, melyek kezeink között forogtak, feljogosítva érezzük magunkat kinyilatkoztatni, miként a tisztelt régiségbuvár jóval túl ment állításaiban azon határon, melyre a fennebb közlött adatok nyomán feljogosítva érezheté magát. Mennyire értette Hóra minden társaival együtt a tábori rendszer használatát, megtetszik azon könnyü győzelemből, melyeket nagyszámú csapatjaikon a nemességnek csekély fegyelmetlen, de elszánt fegyveres csapatjai minden alkalommal vőnek. Ügyességöket a fegyverek gyártásában, lándzsákon felül, a kezünken forgott számos adat sehogy sem bizonyítja. — Mi végül a pénzverést illeti, a fennemlített pénzek alakja a rajtok levő jelvények és köriratok kétségen kívül a járatlanságnak és bárdolatlanságnak legszembeötlőbb bizonyítványai; de ha e pénzek általában léteztek, nem forgalomra szánt,

megyék rögtönbirósággal láttattak el¹⁾. A kormányszéki biztos a lázadás színhelyén megjelenvén, hogy a zavarók felvilágosítására és lecsendesítésére annál több hatása legyen, Nikitich Gedeon oláh nemegyesült püspök is melléje adatott. Egy november 18-ról a császár

---

hanem legfőlebb emlékül vert néhány darabok voltak, minő idom-talan emlékek készítésére a bányavidékek elfoglalása a lázadókat képesíthet; különben alig hihető, hogy a kezünken forgott számtalan adatokban, a lázadást és Hóra merényeit felfejtő ugy hivatalos, mint magán felterjesztésekben, sőt Hóra végítéletében is a fejedelmi jognak oly nyilvános bitorlása, minőt a pénzveretés foglal magában — elő ne fordult volna, annál is inkább, mivel a fennemlített és alább bővebben látandó halálos ítélet a fejedelmi méltóság bitorlásának más neveit világosan említi.

Fennebbi véleményünkben megerősítették azok a felvilágosítások is, melyeket nemzeti muzeumunk pénzgyűjteményének köztiszteletű őrje t. Érdi ur szivességéből, a fennemlített pénzek iránti tudakozásunkra nyertünk. Szerinte az említett pénzek, melyeket ő látott és elhatározottan gunyérmeknek tart, Jankovich Miklós ur gyűjteményének azon részéhez tartoztak, melyet ő azután szerzett, hogy gyűjteményét a magyar múzeumnak eladta; s jóllehet a szerződés oly formán hangzott, hogy későbbi gyűjteményét is a nemzeti muzeumnak átbocsátja, az örökösöknek mindemellett sikerült a gyűjtemény későbbi részét az előbbitől biróilag elszakítani, miokon a többször említett példányok jelenleg a nemzeti muzeum gyűjteményében nem találatnak. Későbbben törvényszéki elnök, méltóságos Nagy István ur, ki közelebbről halálozott el, s a Jankovich Miklós hagyatékának gondnoka volt, úgy nyilatkozott nekem, miszerint az irt hagyatékban Hóra pénzei nem találatnak; azonban gróf Andrászi Manó pénzgyűjteményében láthatók, mit a tisztelt gróf úr is igazolt; látnunk azonban a pénzeket közbejött akadály miatt nem lehetett. Megemlítendőnek tartjuk még, hogy Dániel Gergely a Mike gyűjtemény 396. száma alatt látható, 1785-ben jan. 5-kén kelt latin levelében emlékezik Hóra pénzéről.

¹⁾ Ez intézkedés, miként alább meglátandjuk, nem ment teljesedésbe.

nevében kelt nyiltparancs azoknak, kik a bujtogatókat elfogják és kézbe szolgáltatják, 30 forintot ígér, azon helységek biráit és előljáróit pedig, kik azokat befogadják, a honi törvények értelmében nyársbavonással fenyegeti. — E nyiltparancsot november 28-án egy másik császári nyilatkozvány követte, mely már a lázadás főnökei fejére 300 aranyat tűz ki s megrendeli, hogy a lázasztók ellen kedvezés nélkül minden szigorral eljárjanak. — De a mellett, hogy e rendelkezések általában eredménytelennek mutatkoztak, a katonaság eljárása még kétesebb alakban tünt fel. — Világos volt ugyanis, hogy a katonaság ugyanazon felsőbb hatalomnak engedelmeskedett, melynek a közigazgatás is alatta állott, s lehetett-e legkisebb kétség az iránt, hogy miután a lázadók a gyakorlatlan nemesség kevés számának és tökélytelen fegyvereinek sem voltak képesek ellent állani, annál könnyebben semmítheti vala meg őket a katonaság, mihelyt komoly szándéka lesz vala a zenebonának véget vetni.

A lázadás — továbbá — még meglehetősen szűk körre szorítkozott, Fejérváron felül a Maros balpartjára még nem terjedt, s e városon, Enyeden, Tordán és Kolozsváron, belől a Királyhágóig húzott vonal képezte a határát, de ki állhatott jót, hogy erélyes fellépés hiányában az tovább nem terjed, annál is inkább, mivel már a lázadás kitörése után kevésse az ország belsejében is a parasztságnál a békétlenség és ellenszegülés aggasztó jelei mutatkoztak. Bizonyoságot tesz erről Nagy, alszolgabírónak november 14-ről tett tudósítása, melyben írja, hogy ő a nemesség kiállítása végett távol lévén, a marosbogáti parasztok házára mentek, s az ott levő nemeseknek kinyilatkoztatták, hogy elmenjenek, mert nem szenvedik ott hoszszasabban. Őket ne

strázsálja senki, mert ők nem félnek, kiki gondoskodik magáról.

Hasonló zavargásokról emlékezik tordai főispán, gr. Kálnoki József 1784. december 12-ről, alkorlátnok gr. Bánffi Györgyhez írt levelében Szász-Pénteken. E zavarok következtében a főispán a legközelebb szállásoló ezredest Lebzeltern-t nov. 20-án felszólította, de ennek nem lévén rendelete a katona-parancsnokságtól, a katonaság csak a főkormányzó közbenjárása és a parancsnokság rendelete nyomán, nem előbb, mint november 28-án jelent meg s nyomta el megjelenésével a zavargást¹⁾.

A háromszéki rendeknek hason-tárgyú tudósítását alább látandjuk.

A debreczen-vidéki parasztság lázas hangulatáról szóló kószahirek nem valósultak ugyan; mindazáltal a legvilágosabban a kedélyek izgultságára mutattak. Végül azon nem indok nélküli hiedelem is közhitelre talált, hogy a lázadók némi visszavonulását a zordon időjárás is okozza; a kora-kikelettel azonban a dúlások és gyilkolások ismét meg fognak újulni. Egyik főlázító Ferczala Juon, ki később került kézre — kivallotta, hogy ő el volt határozva, a lázadást jövő tavaszon újból megkezdeni, a végre czinkostársakat toborzott, magát a bánáti oláhsággal érintkezésbe tette, s egy másik czimborájával lappangása főhelyeül Tyina²⁾ helységet választá, honnan tutajon három óra alatt Magyarhouban teremhessen. Bebizonyult, hogy a fogoly többek előtt reményét fejezte ki, hogy mihelyt a Körös-völ-

---

¹⁾ Gr. Bánffi György gyűjteménye. 91. l.

²⁾ Ily nevű helységet az irt vidéken nem találunk; de igen Tisza nevűt.

gyiekkel s a havason tartózkodókkal a lázadást megkezdi, a Bánátból ígérkezett segítség késni nem fog s a lázadást több népséggel és szerencsésebb eredménynyel fogja folytatni, mint Hóra.

Ily körülmények, ily aggodalom közt a gyengébbek a nőnimmel és gyerekekkel biztosabb vidékeken, a városokban kerestek menedéket. Szeben, a kormányzék helye, valamint a lázadás színhelyétől messzebb fekvő főleg magyar és székely városok számtalan szerencsétlennek szolgáltak menhelyül.

Fennebb láttuk, hogy egy szász város mily méltánylattal viseltetik Barsai Péter személyében nem csak a honfíkötése, de a szerencsétlenség igényei iránt is. Nem kis örömünkre szolgál másfelől megemlíthetnünk, hogy Besztercze szívesen feltárta kapuit a szomszéd nemességnek. — Ha ez utolsó város helyzete Szász-Sebesénél sok tekintetben kedvezőbb volt, mind a mellett meg vagyunk győződve, hogy ama város sem kockáztatja vala önbiztosságát, ha a rablócsoport követelését merőben visszautasítja, vagy legalább is mindent megtesz meghiusítására.

Mig ekkint egy rész menekülni igyekezett, a lelkesebbek védelemről, a bűn megtorlásáról, a veszély további meggátolásáról gondolkoztak, e célra a törvényhatósági rendszerben és megyei gyűlésekben keresvén és találván meg a leghatályosb eszközöket. Közgyűlések tartattak és a törvényhatóságok levelezések által értesíték egymást az állapot komoly veszélyességéről s buzdíták honfias erélyre. Kolozs- és Alsó-fejérmegye felülést hirdetett, Tordamegye készületeket tett, Udvarhelyszék készen állott, Háromszék lustrát tartott. A nemzeti szellem emelése végett az aszszonyságok Kolozsvárt magyarosan magyar főkötőben jártak.

Kolozsmegye erélyes tevékenység által különösen kitüntette magát, s lelkes főispánja gr. Csáki János férfias elszántsággal állván a közügy élére, köztiszteletben részesült, sőt, bárha nem is remek, mindazáltal kiérdemelt költői magasztalás tárgyává lett. Az oláh-ság a gyalui havasokra vonulván, Bánfi-Hunyad fedezésére egy 300 nemesből álló csapat küldetett Bánfi György vezérlete alatt; egy más csapat a főispánnal Fenesen állott; egy harmadik Macskási Pállal másutt fedezte a megye szélét. — Közép-Szolnok, Kraszna és Kővár egyesült megyéinek nemessége a Meszes alatt vont őrvonalat. — A fegyveres nemességnek részint már nyugalmazott császári katonatisztek, részint lelkes honfiak alatti felosztása, a szolgálat katonai szabályok szerinti elrendezése, valamint többek által használt egyenruhák harcziás alakot kölcsönöztek a csapatoknak, melyek, habár rendes katonaság ellen keveset értek volna, az épen oly bátortalan, mint kegyetlen csoport ellen, annak távoltartására elégséges hatással bírtak.

A nemesség erélyes fellépése s önbiztossága körül tett intézkedése kétségen kívül nemcsak minden jogos ellenvetésen felül volt; de sőt a jelen és utókor teljes méltánylatát érdemelte. — Tagadhatlan azonban, hogy e lelkesedésnek s a némileg felülkerekedett hatalomnak kihágásai sem hiányoztak s hogy a nemesség nemcsak az önvédelem; de a büntetés, a megtorlás korlátait gyakran ott is tuhágtá, hol leginkább kell vala a részrehajlatlan igazságnak székelnie. Világos adatok tanúsítják, hogy a birói eljárásoknál is néhol a boszú vad indulatja foglalt helyet. — A Károly-Fejérvártt működő törvényszék számos halálos büntetéseinél a kivégzés módjára nézve nem tartá szükségesnek a mérséklet és nemesb érzelem szabályait követni. — Egy november

28-ről Enyedről irt levélben olvassuk, miként Fejérvárt a folytonos tábla nyárssal, keréssel öli az oláhságot; csötörtökön egy Hóra-kapitányt nyársbavontak, kettőt keréssel öltek meg, háromnak fejét vették, pénteken ismét vesztettek, a levélíró nem tudja hányat; szombaton az az tegnap ötöt nyárssal, keréssel öltek meg, s ezután is fognak naponként kivégezni.

E kebelrázó okmányt mellőzni nem tartók helyesnek, jöllehet tartalmának teljes hitelessége, méltán kétség alá jöhet. A levél egész hangulata arra mutat, miszerint írója megelégedését találta hireit minél marczonább színekbe öltöztetni.

Egyéb adatokat a fennebbi tényekre nem találunk. A kormányzóknak november 30-ról kelt és alább látható tudósítása azt mondja, miszerint az irt hivatalnak nincs tudomása, hogy a dévai eset után több rögtönbirósági eljárás fordult volna elé. Ez azt bizonyítja, hogy a későbbi ítéletek végrehajtása felsőbb megerősítés után történt. Egyébaránt deczember 1-ső napjáról ugyancsak a fennebb idézett levélírójának egy másik levele által értesítettünk, hogy Fejérvártt már nem nyársalnak, s a császártól küldött királyi biztost várják.

A toroczko-szentgyörgyi rablók közül, mint fennebb láttuk, sokan leöletvén, számos sebesültek és foglyok Enyedre hozattak. Többen ezek közül az úton, vagy a városon haltak el. Egy az utcán egy kerek kút mellett adván ki lelkét, ott hevert, míg a bakó, fejét lábaihoz kötvén, egy rudon kivitte. A többi foglyokat a várral szemben a Bodor pinczéjébe zárták, naponként, egy font kenyér és víz mellett. Még e század harmadik évtizedében, midőn e sorok írója, mint tanuló, mulatott Enyeden, általánosan beszélték, miként az emberi érzelmet levetkezett egy valaki éjjel a Bodor-pincze

ablakait szalmával kívülről betömvén reggel a bebörtönözött nyomorultak megfulva találtattak.

A higgadt emberi ész, az oláhok által elkövetett irtózatos kegyetlenkedések után a visszatörlés e borzadalmas jeleneit a miveletlenebb korszak gyászos bizonyítványául tekinti s az emberi természet nem oly rendkívüli kicsapongásai közé sorozza, melyekhez hasonlókat a történelem más hasábjain nem találhatni; ily tények mentségére azonban szót emelni nem képes.

A fennebbiek arra mutattak, miként a legirtózatostb zavarokra a kevesebb zavaroknak oly ideiglenes állapotja következett, mely ha hatalmas eszközök által rövid időn valóságos renddé nem alakúl, a történetnél még sajnálásra méltóbb következményekre kelle hogy vezessen. — Világos volt, hogy a nyugtalanság fenyegető éle egy kissé tompult, de hüvelyébe koránt sem tért vissza. E meggyőződés a hon minden értelmesebjei keblét mély aggodalommal töltötte el.

A királyi tábla Marosszék és Küküllő-egyesült-megyék főispánjával és kerületi folytonos táblájával, valamint a Maros-Vásárhelyre menekült nemességgel egybegyülekezve, december első napjairól ő felségéhez, a kormányzékhez, s a korlátnoksághoz kérelmet intéztek, melyben élénk szinekkel festették az ország siralmas állapotját. Esedeztek, hogy a csupán színleg helyreállott némi csend biztosítására s a hamu alatt lappangó tűz eloltása végett sikeres eszközökről gondoskodjanak, mert közhir szerint az oláhság a következő május havát tüzte ki a magyarok kiirtására. Kinyilatkoztatták továbbá, hogy a 300 fegyveressel segítségökre rendelt alezredeshez, Schulzhoz — semmi bizalmuk, miután ő egy volt azok közül, kik a rablók legyezgetése által magukat leginkább megbélyegezték.

A Dévára menekült zarándmegyei nemességnek a felséghez intézett német felirata még kebelrázóbban szólott, melyet a szorongatott állapot vázolására bővebben közölni szükségesnek tartunk. -

„Ha valaha — így szólnak a nyomorultak — inség és nyomor szánakozást és oltalmat igényelhet, kétségkívül az egész keresztyénség szánalmára méltó állapotunk fel van jogositva, hogy felségednél, született kegyességéhez képest, könyörületre és hatalmas pártolásra találjon.

„Mi, kegyelmes császár és Urunk! az ide mel lékelt jegyzék szerint¹⁾ a vad oláh nép dühe által rom- és hamuvá változtatott Zarándmegye nemesei és szabad állapotú magyar lakosai, a haláltól ugyan megmenekültünk, de ennél keserűbb nyomornak kitéve; kénytelenek voltunk nézni, miként konczolja fel az istent, vallást és felséged nevét megfertőztető és az emberi természetet legkegyetlenebb vérszomjijá változtató oláh nép vadsága házastársainkat, testvéreinket, szülőinket, ártatlan gyermekeinket; mint dönti romba, égeti hamuvá házainkat, rabolja el minden vagyonunkat. — Azon leirhatlan állapothoz, melyben sziveink a szenvedés és fájdalom miatt majd megrepedtek, a halálnál borzasztóbb, azon aggodalom is csatlakozott, hogy lelkeink az ősi keresztyén hit megtagadására, mi pedig a legborzasztóbb rabszolgaságra kényszerítettünk. — Ez állapotban kellett 4 hétnél hosszasabban, gyilkosaink és nyomorgatóink közt élni, míg végre a megnyert katonai fedezet alatt Dévára hozattunk. Fájdalmunk és szomoruságunk leirhatlan; inségünk és nyomorunk határtalan. Mindennapi kenyerünk, a testünk fedezésére

---

¹⁾ E jegyzéket nem láttuk.

szükséges öltözet, a beállott zordon évszakban szükséges fűtés, a nyomorú éltünk legcsekélyebb ápolására megkivántató kellékekkel egyaránt hiányzanak, s ezen Hunyadmegyében — mely minden vagyonától és birtokától hasonlókép megfosztatott — semmit sem találhatunk, mi nyomorunkat enyhítse.

„Ily viszonyok között kénytelenek voltunk sorunkat a felséges kormányzók segélyébe ajánlani; de, hogy általa vigasz nélkül hagyattunk, kegyeskedik felséged az ide mellékelt kormányzói rendeletből átlátni¹⁾. Ha ugyanis nyomorunk csupán a visszafizetés iránti kötelezettség mellett nyer orvoslást, ez esetben inségünk feltartóztathatlan és végelpusztulásunk bizonyos; mert miután siralmas éltünknel semmi egyéb nem maradt — mit a tisztviselők, kik hasonlólag mindenükből kirabolattak, jól tudnak — lehetlen, hogy ezek, miként a rendelet hangzik, az egykori visszafizetésért jót állhassanak.

„Hová folyamodjunk tehát? hol enyhítsük sajnó kebleinket? másutt hol keressünk inségünkben segélyt és könyörületet, mint felséged kegyelemzsámolyánál? Mi, felséged alattvalói, gyermekei! mi egy fellázadt nép vad dühe és kegyetlensége által leirhatlan inségre és nyomorra jutott szerencsétlen emberek vagyunk. — Felséged, hazánknak örökös fejedelme, az ország kegyelmes atyja, és istennek e földön köztünk és felettünk a könyörület és jótét végett a királyi székre emelt helytartója. — Könyörüljön hát felséged rajtunk, rendeljen számunkra ruházatot és élelmünkre szüksé-

---

¹⁾ E rendelet nem járt kezünkben; a könyörgők reá vonatkozó szavai azonban nem csekély világot vetnek annak a nyomor orvoslására elégtelen és hiányos voltára.

ges táplálékot, nehogy felséged keresztyén és dicső uralkodása alatt szomorú életünk hátra maradt része áldozatul essék. — Az ég vezérelje felséged szivét; hallgasson meg mindnyájunkat s adjon felségednek, a nekünk nyomorultaknak rendelendő segítségért és oltalomért hosszú, boldog életet és dicső uralkodást stb.“

A fennirt s ahhoz hasonló, a kormányhoz különböző odalról felhatott, több rendbeli panaszok legfelsőbb helyen sem lehettek minden hatás nélkül. — Azonban más okok is léteztek, melyek a kormány erőlesebb fellépését szükségessé tették. A jelenségek általában oda mutattak, hogy a kormány kezdetben elég szivtelen és gondolatlan volt, a legbárdolatlanabb népsöpredék eljárásában a nemesség érdemlett megfenyítését szemlélni, mely nemességre ő, alkotmányához viseltető ragaszkodásáért nem kevésbé boszankodott, mint olykori tagadhatlan kihágásaiért. Mind e mellett a zavarok hosszú időre nyulása a kormánynak sem lehetett kedvére, annál kevésbé, mivel a lázadás már is azon fokozathoz ért, midőn annak elnyomásával a kormány önérdekei kockáztatása nélkül hosszasabban nem késhetett. — Egyfelől az oláhoknak szembeszállása a katonasággal, másfelől a magyar nemességnél mutatkozó önérzet, mely a legválságosabb körülmények közt nem gyáva önmegadásra, hanem tevékenységre talált okot s mely régi harcziás jellemére emlékeztetett, — egyaránt oly kellemetlen jelenségek voltak, melyeket inkább félbenszakasztani, mint fejlődésüket tovább tünni — feküdt érdekében a kormánynak is.

Az országban azon hír terjedt el, hogy a kormányzó helyébe gr. Wallis van kinevezve; hogy királyi biztosul gr. Jankovics Antal jó az országba báró

Orczival. — Végre csakugyan deczember 15-én Jankovics Dévára megérkezett.

Azon utasítás, melyet a császár a kir. biztos elindulása előtt dec. 27-én hozzá küldött¹⁾, tanúságot tesz arról, mi téves szempontból tekintették Bécsben még akkor is az erdélyi állapotot. Az utasítás elevenen festi az Erdélyben, különösen a kamarai birtokokban létező földesuri kihágásokat, élesen kel ki a tisztviselők ellen, kik a visszaéléseket a császár ismételt parancsai daczára sem szüntették meg s biztatja a kir. biztost, hogy a hibás hivatalnokokat, akár kamarai akár bányásztisztviselők legyenek, másokkal cserélje fel, mi lehetőleg hatályosabb módot szolgáltatand a nyugtalanságok megszüntetésére, mint a kényszerítő eszközök.

A császár továbbá rendeli, hogy a korlátnokság a zalathnai uradalom panaszos iratait, valamint az erdélyi urbér tárgyában készült előleges munkálatokat küldje meg a kir. biztosnak annak megítélése végett, mennyiben lehetne azt már most létesíteni. Különösen pedig — folytatja az utasítás — a személyes jobbágy-ság, mely a birodalom egyéb tartományaiban már meg van szüntetve, Erdélyben is eltörrendő, ha daczára a fejedelem legsürgetőbb rendeleteinek — ezen az emberi nemet annyira becstelenítő nyomás iránt még semmi se történt.

A császár nézetei és intézkedései általában helyesek voltak. Azok régebben teljesítve, megeshetik, hogy a lázadásnak megelőzésére, vagy legalább mérséklésére üdvös befolyással lettek volna. Világos továbbá, hogy a lázadás legyőzése után is semmi se volt se sürgetőbb se szükségesebb, mint hogy az erdélyi jobbágyok sor-

---

¹⁾ Kemény Gyűjt. I. köt. 389. l.

sán lényeges javítás történjék. Jelenleg azonban miként a dolgok akkor állottak, mindenekelőtt a csend és rend helyreállítása volt szükséges, s épen az mutatja világosan az utasítás hiányosságát s a fejedelem szempontjának téves voltát, minthogy a rend és csend erélyes eszközeiről nem fordul elé semmi intézkedés a legfelsőbb utasításban. Különös továbbá az is, miszerint a fejedelem bizonytalanságban létét fejezi ki az iránt, történt-e az örökös jobbagyság eltörlésére nézve Erdélyben intézkedés vagy nem. Hogy egy ily fontos tényállás iránt egy annyira tevékeny fejedelem homályban volt, nagyon sajátságos.

Ugyan azon szellem, melyet a császári utasításban találunk, lengette át azon tudósítást, melyet a kormányzék az addig történekről nov. 30-án a császárhoz felterjesztett¹⁾.

A kormányzék legfőbb igyekezete oda irányult, meggyőzni a császárt az iránt, hogy a császár kívánsága és saját belátása szerint mily béketűrőssel és mennyire szelid eszközökkel élt az említett hivatal a lázadás legyőzésére.

A kormányzék jelenti, miszerint rendeletéből Nikitics, görög nemegyesült püspök a kormányzékí biztossal a lázadás színhelyén megjelenvén, nem csak maga a főpap megindult, hanem mindenképpen azon igyekezett, hogy a lázadókat szétbocsátott iratok és kiküldött papok által nyugalomra térítse. A kormányzék által november 11-én kibocsátott nyiltparancs, mely a lázadók előtt cselekedeteik bűnös voltát világosította fel, kegyelem és bűnbocsánat ígérettel volt összekötve.

---

¹⁾ Kemény gyűjt. I. köt. 427. l.

Megérkezvén a katonaság, tábornok Pfefferkorn és a kormányzékeni biztos egy alkalmas törzstisztet küldött ki a lázongók csapataihoz azon nyilatkozattal, hogy ha fegyvereiket lerakják, tüzhelyeikhez visszatérnek s föllázítóikat kiadják, bocsánatot nyernek; ellenesetben gyujtogatóknak, rablóknak és gyilkosoknak fognak tekintetni.

Hogy alezredes Schulz eljárásának, melyet a maga fejtől tett, mi sikere volt, azt a fejedelem a kormányzék előbbi tudósítása folytán már tudja.

A kormányzék fájdalommal tapasztalta, hogy a tett intézkedéseknek csak igen keveseknél volt valami sikere s miután ő felsége rendelete megérkezett, azon polgári tisztviselőknek, kik az előnyomult katonasághoz azért csatoltattak, hogy a konok bűnösök iránt rögtönbiróilag járjanak el, megrendelte, hogy a lázadókat újból felszólítsák s igérjenek nekik fennebb említett feltétel alatt kegyelmet.

E közben érkezett le a 22-én leküldött nyiltparancs¹⁾, mely szerint ő felsége nevében általános bűnbocsánat lón hirdetve. Ennek értelmében a rögtönbiróságok végett tett előintézkedések megszüntettek, a katonaság mellé adott tisztviselők oda utasítottak, hogy a bűnbocsánat kihirdetése mellett a népet nyugalomra intsek s Nikitich fel lón szólítva, hogy békítő igyekezetét kettőztesse.

Hogy a metalán elfogottak büntetése közé boszu ne vegyüljön, a kormányzékeni biztos oda lón utasítva, hogy a foglyok vallatását ne csak vezérelje; de szükség esetében vegyen részt is abban s csak a világosan kijött bűntényeket utasítsa az ő felsége által kinevezett

---

¹⁾ A tudósítás egy alábbi pontja nov. 20-át említi.

bizottmányhoz, s míg ez nyomozásait meg nem teszi, a foglyok ellen ítélet ne hozassék.

A dévai kivégzések iránti felelőséget a már fennebb is látott tények előadásával merőben elhárítja magáról a kormányzék.

Hogy a kihágások ne ismétlődjenek, a kormányzék az illető hivataloknak megrendelé szigorúan, hogy a bűnöst az ártatlantól; a kolompost attól, ki nem az; a fegyverest a fegyvertelentől szorosán különböztessék meg, hogy a kevésbbé hibásokat büntetésök kiállása után szigoruan megintve, bocsássák haza. A nagyobb bűnösöket tartsák őrizet alatt, vallomásaikat a kormányzéknek bejelentvén.

Hogy a dévai kihágások után hasonló rögtönbíróági esetek fordultak volna elő, arról a kormányzéknek nincs tudomása.

Ezek után a kormányzék azon kölcsönös nyilatkozatokról ad számot, melyek közte és az országos hadparancsnokság között a nemesség felülése iránt folytak.

Az eseményeknek — így folytatja a kormányzék — több tekintetben helytelen felfogása, hibás okoskodások és csalfa hírek, mely utóbbiakat igen gyakran maguk a lázítók terjesztettek, azon balhiedelmet ébresztették, mintha a katonaság a lázadók ellen nem akarna szigorúan eljárni. A hivatalnokok és nemesség ezen megijedve, állomásaikat és lakóhelyeiket oda hagyták, s kik ezt nem tették, maguk védelmére fegyveres csapatokba vonultak össze. A kormányzék ennek tulajdonítja, hogy azon vidékeken is, melyek a lázadás színhelyétől távol estek, a jobbágyok, különösen az oláhok közül számosabban, a lázadás eseményeire figyelni kezdettek s több helyeken az uri szolgálatot és közadót

megtagadták, mi a hivatalnokok és nemesség félelmét nevelte.

Ez állapot közepett a kormányzék a tisztviselőknek hivatalvesztés büntetése alatt állomásaik elfoglalását megrendelte, s mindent elkövetett, hogy a nemességet önvédelmi kísérleteitől eltartóztassa; azonban a felizgatótt kedélyek lecsendesítése s a megbomlott rend helyreállítása nem könnyű feladat volt. Most már a hivatalnokok — kivéven a fellázadt vidékeket — állomásaikra visszatértek, s a nemesség közül is számosabban lakaikba vonultak vissza, mitől azonban a nagyobb részt a lázadás újabb kitörésétől való félelem visszatartóztatja.

Hunyadmegyében a Maros balpartján, valamint a szebeni kerületben jelenleg minden csendes. Zarándmegyében azonban még tart a lázadás, valamint a kamarai uradalmakban — az abrudbányai esperességet kivéve — honnan azon tudósítás érkezett, hogy a nép Hórától elállva, hajlandónak mutatkozik jobb utra térni. Ily megnyugtató tudósítás után méltán feltünhetnek, miszerint régiebb kéréseit megújítja a kormányzék s kéri a császárt, hogy több fegyveres erőt küldjön az országba a nyugtalanságok megszüntetése és az állandó béke biztosítása végett.

Ugy látszik, hogy a fennebb röviden ismertetett utasítás kelése és a királyi biztos megérkezése közt a császár nézete az erdélyi helyzetről tetemes változáson ment át.

A királyi biztos megérkezését megelőző napon egy testőr futár s egy gyors posta jött Bécsből Szebenbe. A futár jövésének oka titok maradt; de a gyors postával jött levélből már az nap tudták, miként ő felsége sajnálatát fejezte ki, hogy a lázadás még nem szűnt meg

s hogy a katonaságból is többen estek áldozatul. A zavargások teljes elnyomását tehát megparancsolja s e végre több katonaságot rendel az országba; ugymint: a Károlyi-, Siskovics-, Württemberg- és Gyulai Sámuel-ezredek egyes részeit s a Gyulai Ferenczének 3-ik zászlóalját. Hírlék, hogy e csapatok vezényletét gr. Koppenczoller (talán Hohenzoller) tábornok veendi át, ki erőteljes s kora föllépte által a lázadást Aradmegyében mindjárt kezdetben elfojtotta.

Az erdélyi főhadai parancsnokság már elébb azon két zászlóaljat, melyeket a két gyalog székely ezredből — miként fennebb láttuk — Fogaras-vidékére és Nagy-Sinkszékbe rendelt vala a lázadás színhelyére és annak közelébe parancsolta. E zászlóaljak közül az első Kolozsvártt állapotodott meg; a második egyenesen Körös völgyére menvén, legelébb is a lázadók által Brádon fogva tartott aszszonyokat szabadította ki¹⁾, onnan Abrudbányára ment s az utját állani akaró oláhok közül sokat levágott, úgy hogy Blezsánból egyedül 96 esett el. Innen Topánfalvára menvén a székely katonaság, a rablókat utjában mindenütt nyomta és pusztította.

A királyi biztos mellé Szeben és Fogaras egyesült megyék főispánja és kormányzéki biztos Bruckenthal Mihály lón rendelve s a megyék követeket küldöttek, kik a kir. biztost a dolgok állásáról felvilágosítsák.

A királyi biztos kinevezése után csakhamar az országos katona-parancsnokság elnöke, Preus, nyugalmaztatván, helyébe a császár Fabric tábornokot nevezte, ki az ország viszonyai megítélésében elődjeénél méltá-

---

¹⁾ Itt világosan más ezredbeli katonaságról van szó, mint fennebb, hol ismét a fogva tartott magyar nők kiszabadításáról volt szó, mi arra mutat, hogy a kettő különböző két eset.

nyosabb nézettel volt s a zavarok megszüntetésében több jó akaratot és erélyt tanusított.

A királyi biztos a rögtönbiróságokat megszüntette¹⁾. A főczinkosok kivételével azoknak, kik minden erőszakoskodástól megszünve, házaikba visszatérnek, a tisztviselőknak magukat jelentik, fegyvereiket kiadják s a tizedet s a katonaság által igényelt ölfákat kiszolgáltatják, közbocsánatot hirdet. Királyi bizottmány lón kinevezve, mely a nemesség által elfogott és bebörtönözött nagy számu oláhok közül az ártatlanokat rögtön, a kisebb bünösöket aránylagos büntetésök kiállása után szabadon bocsássa, katonabiztosok rendeltettek, kik a nem-egyesült oláh püspök kiáltványát az összegyűjtött falvaknak a katonaság és helybeli pap előtt felolvassák, a népet kemény büntetés terhe alatt az elrabolt holmik visszaadására intsék, azok neveit, kik a bebizonyított rabolványokat teljességgel visszaadni nem akarják, a folytonos táblák útján a biztoshoz feljelentessék s a határőrök által elrabolt holmiket is a tisztek közbejöttével összeírják; a fegyvereket és lőport az oláhtól elvegyék és a megyeházakhoz küldjék. A bányamivelésre szükséges lőpor kiszolgáltatása szoros felvigyázat alá rendeltetett. A főczinkosok fejére tett jutalmak ujból kihirdettettek s meg lón rendelve, hogy a kirabolt, valamint az oláhok közül a katonaság által kiszabadított nemesek a közelebbi városokban ingyenszállást, s ezen kívül napjára fejenkint 17 krajczárt kapjanak; a vagyonosabbak kölcsön, a szegényebbek ingyen. Végül a

---

¹⁾ Ez ellenkezik azzal, mit fennebb a kormányzék nov. 30-ról kelt felirata mond, mely szerint az említett hivatal már előbb szüntette meg a rögtönbiróságok iránt tett előintézkedéseit. Ez arra mutat, hogy a kir. biztos csak a régibb megszüntetést ismételte.

megyék fel lőnek szólítva, hogy valamint a sérelmekről, úgy a lázadás okairól és a rend helyreállításának eszközeiről véleményt adjanak.

Bruckenthal Mihály az oláh püspökkel együtt Topánfalvára menvén, ott olvastatta fel a császár bünbocsánatát; de az oláhok nem is hallgattak reá, azt mondván: nem kell nekik pardon, mert nem adják meg magukat. — Erre a biztosok mellett felállított 3000-nyi fegyveres csapat vagy ötször a lázadók közé lővén, számosakat elejtett; mire a tömeg megfutamodván, egymást okozta és ölte. — Ezután alezredes Schulz Mogoson átmenvén, Mogos és Topánfalva közt adta hírül az oláhoknak a bünbocsánatot — a nélkül, hogy az ő eljárásának is sikere lett volna. — Ez eredménytelen eljárás folytán Bruckenthal Mihály a kormányszékhez azon tudósítást tette, miként a bünbocsánat kétszeri kihirdetésének is semmi sikere nem levén, nincs egyéb hátra, mint hogy a zavarok végképeni elnyomása végett a katonaság legott a lázadás színhelyén szállásoltassék el; a havasos helyeken a szétszórt házak vonassanak össze; a zavargókkal szomszédos helyeken a vásárok egy időre tiltassanak be. — Ezen felterjesztés folytán Enyeden, Tordán és Kolozsváron is szorosán meg volt tiltva a havasi oláhoknak gabonát adni.

A rabolt holmik visszaadatására rendelt bizottmány nem felelt meg a várakozásnak; az oláh püspök nyílt parancsa pedig teljesen elhibázott s a világi hatalom tekintélyét csökkentő intézkedés volt. A helyett, hogy a bizottmány azokra, kik a bebizonyult rabolványt visszaadni vonakodtak, rögtön kényszerítő eszközt használhatott volna, csupa feljelentésre volt kénytelen szorítkozni s kezei még inkább meg voltak kötve a határőrök által rabolt holmikre nézve.

A székely zászlóalj megérkezte alatt december közepén Kolozsvárt megyegyűlés (marchalis) tartatván, a királyi kormányzók felszólítására elhatároztatott ugyan, hogy miután azon állomásokat, melyeket eddig a nemesség tartott elfoglalva, a székely katonaság szállta meg, a nemesség oszoljon szét, legelső alkalomra azonban készen álljon. Minthogy pedig, folytatják a rendek, Jára felől, honnan az oláhok beütni készültek, nincs őrvonal, gr. Csáky menjen fel az aranyosszéki és tordai nemességekkel oly rendelet mellett, hogy mihelyt legkisebb mozgalmat vesznek észre, Kolozsvárról segítség menjen utánuk. A költséget a nemesség azon része hordozza, mely helyes ok miatt nem ülhet fel; de kik helyes ok nélkül vonták ki magukat, a felülésre újból felszólittatván, a törvényes büntetés vétessék fel rajtuk.

A Bárczasággal egyesült Háromszéknek hasonló tevékenységéről tudósítatunk még december 20-ról is. E napról a kormányzókhoz intézett feliratukban előadják a rendek, hogy a lázadásról és arról értesülvén, hogy ha Hóra el nem fogatik, jövő év májusa 24-én a magyarok végelpusztításától lehet tartani; megfontolván továbbá, hogy a katonaság a rend biztosítására még semmit sem tett, ez okoknál fogva a megye összes nemességét különböző helyekre össze hívták oly czélből, hogy a veszélynek, ha közelit, ellene állhassanak s a dühöngő oláhokat határaiktól elzárják; megemlítik, hogy Sepszi-szék nemeseinek katona-előljárókat tettek, a megye több nemeseit továbbá a megyei tisztviselők alatt hagyták; meghatározták egyszersmind azt is, hogy legkisebb veszély esetében a nemesek a folytonos tábla felszólítására a kijelölt helyen és időben jelenjenek meg. Addig is a megye több helységeiben a fegyveres nemességből 12 tagú őrség állittatott, mely a közelebbi

helységekre olykor-olykor őrjáratokat tegyen, megtudandó, mily pontosan járnak el kötelességükben a kormányshoz által rendelt őrsképek. Végül a megyebeli jobbagyok között is békétlenségre mutató több jelenetokről tesznek említést, melyek közül a szembeszökőbb-, és ritkábban előfordulókat megbüntették, de a mindennapiak és kevésbé fontosok irányában szigorot követni nem tartották czélszerűnek, nehogy több kárt mint hasznot okozzanak, s ha a kormányshoz bölcs előrelátásának nem sikerül a békétlenség magvát a tél folyta alatt teljesen kiirtani, aggodalmokat fejezék ki, hogy az erdők kizöldültével, ha nem is lesz tömeges felkelés, méltán tarthatni attól, hogy a közbátorság nagy számu tolvajok által lesz veszélyeztetve.

A kir. biztos megérkezése a felizgatott kedélyeket különböző oldalról hozta mozgásba. Mi volt ugyan is természetesebb, mint hogy a császártól küldött magas állásu személyben a jobbagyok pártfogókat keresték. Különösen az oláhjobbagyok nem késtek számtalan könyörgő leveleikkel járulni hozzá. Az ezekben foglalt terhes vádak részint a közelebbi lázadás következtében irányokban gyakorolt kihágásokra, részint a rendes urbéri visszaélésekre, részint végül a közigazgatás ellen támasztott panaszokra vonatkoztak s lényegileg ily értelműek voltak:

A lázongók által megkárosított földesurak javaik visszaadása végett a hely színére mennek, a jobbagyokat sokkép ijesztgetik s a rabolványok visszadására a károknak természetben, vagy kész pénzben való megtérítésére kényszerítik s ekként most a községektől, majd a magánosoktól erőszakkal és kemény eszközökkel elveszik a gabonát, bort, marhákat s egyéb előtaláltakat; teljes kárpótlást követelnek; sőt kétszeres árt is csikarnak fel s így magukat önügyük birájává teszik és a

népet verve, sőt megsebezve elkeserítik. A jobbágyok; a nemesség és katonaság számára különböző termékekkel, sőt ez utolsó részére élelmi szerek, majorságok és barmok kiszolgáltatásával terheltetnek, nyugtatványozás, vagy az adóba betudás nélkül. Több helyütt a katonaságnak kiszolgáltatott termékekért 5 s még több évek óta is kárpótlás, vagy az adómenyiségbe való beszámítás nem történt.

A magyar jobbágyok a közterheket az oláhokkal nem aránylag hordozzák s a jelen körülmények között merőben fel vannak mentve.

Az oláh jobbágyokat a földesurak és magyar jobbágyok rágalmazzák, ócsárolják, sőt veréssel illetik; olykor pedig merőben illetlen, gyűlöletes és kemény büntetésre méltó szólásformákkal keserítik; miért azután lehetlen az oláhoknak a magyarok közt megmaradni s kérniök kell, hogy elkülöníttessenek és német tisztviselőket s urbért nyerjenek.

A tisztviselők a népet nyomják és kiszivják, s mértékfeletti élelmezésen kívül kész pénzbeli zsarolásokat is tésznek.

A jobbágyok az ur dolgára olykor ünnepeken is kényszerítettnek.

Ha az urbéri örökségek 8, sőt 12 részre is oszolnak, mindeniktől külön-külön annyi urbéri szolgálat kivántatik, mint mennyi az egészért tétetett, s azon felül 2 forint 33 kr., fél öl fa, egy korsó vaj, vagy a helyett 12 krajtzár. — Régebben egy egész jobbágy örökség után csak 5 ft. és 57 krt. fizettek, egy közép nagyságu sertést kaptak. Némely helyeken rendszeren télen 4, nyáron két és több hetet folyvást ur dolgában töltenek, másutt a hét minden napját szolgálatban töltik s ezen kívül minden telektől 22 forintot fizetnek. —

Az asszonyok és leányok a földes uri lakokban az asszonyi munkákat beszámítás nélkül kénytelenek végezni.

Némely jobbágyok nejeik után 1 forintot s ezen kívül bizonyos szövés megváltásáért 30 krajczárt fizetnek.

Némely birtokbeli jobbágyok, földesuraik gabonájának Magyarországra szállítása végett 70—80 szekeret kénytelenek adni s midőn a hosszú út miatt a barmok elpusztulnak, nem nyernek kárpótlást.

Némely helységek kénytelenek legalább 25 forintot érő bort a földesurtól elfogadni s ha ezt nem is teszik, az árát megfizetni.

Minden ház köteles 6 krt. vagy 60 iczét tevő egy véka szilvát adni, 60 köből zabot beszolgáltatni, minden vékát 9 krba számítva. A papirmalmok számára rongyot adnak s ha ez nincs, használható fehérműt. A születes- napokon egy tyúkot, husvétkor disznóoldalt, vagy a helyett 17 krt.; mások Szt.-György napkor egy kövér bárányt, husvétkor és karácsonkor egy-egy tyúkot és tiz tojást. Nyárban 2 csirkét, 2 véka zabot, 200 csigát, egy darab szurkot.

A rossz bort a földesurak vagy haszonbérelőik koresmárlás végett a birtokbeli jobbágyoknak átadják a nélkül, hogy azért egy veder után bár csak a 3 krt. megfizetnék, s mégis, ha a bor megromlik vagy eladni nem tudják, árának megtérítésére kényszerítettnek.

A földesurak lakától messzebb fekvő helyeken a jobbágyok telkenkint 1000 szőlőkarót kötelesek készíteni és a megkívántató helyekre fuvarozni. Azon ürügy alatt, hogy a jobbágyok karácson és husvét közt taxájukat megfizetni ne köteleztessenek, a földesuri lakhe-lyekhez közelebb fekvő falvak lakói köteleztetnek

karácsonkor barmaikat a földesur udvarára hajtani s akkor egy és husvétkor ismét egy hizott ökröt adni a földesurnak, általa megszabott áron s ezen kivül minden két, három jobbágy évenként egy kövér malaczt szolgáltat természetben, vagy vált meg kész pénzzel. Régebben a sertésekből a tizediket vették, most az 5-ikre s ha soványok, minden malacz után 17 kr. jár; minden 10 darab juhból egyet vesznek s ezzel együtt a bárányát is.

A boronálásra az embereket is a barmok módjára használják.

Két kecske legeltetéséért egy napot tesznek.

A makkolásért régebben 3, most 6 krt. fizetnek.

A földesurak a szabad embereket tilos módokon jobbágyokká ejtik; midőn pedig a jobbágy meghal, vagyonát maguknak foglalják le, gyermekeit vagy katonának adják, vagy béresekké teszik.

A halászatot csak néhol engedik meg s ha két halat fognak, egyik a földesuré.

A szántóföldeket, réteket és erdőket tetszésük szerint elveszik s az erdőktől megfosztott jobbágyok a fát kénytelenek drágán venni s egy öl fáért olykor 30 napot tenni, s midőn barmaik az erdőbe mennek, kemény büntetést szenvednek.

A sószállítók és más zsellérek, ha nincs is külsőségök, nagy adóval és taxákkal terheltetnek, kik pedig taxát nem fizetnek, gyakran hetenként 4 sőt több napot is tesznek.

Van több oly zsellér, kiknek nincs külsőségük s kik kevéssel ezelőtt taxa czim alatt 51 krajczárt fizettek, — most pedig 4 forintot, sőt mellé 30 krt. is fizetnek s még robotot is tesznek.

A haszonbérlok felette nyomják a jobbágyokat; többen panaszkodtak, de a felséghez benyújtott folyamodványaikra maig sem kaptak választ s azóta még keményebben bánnak velök, s jöllehet a kormányszéktől s az illető folytonos táblától kedvező rendeleteket nyertek, ezeknek sikerét mégsem élvezik.

A tisztviselőket a mondottakon kívül még több, hivatalukban elkövetett kisebb-nagyobb hibákkal vádolták, például: hogy a rokkant katonákat, jöllehet külsőségekkel nem bírnak, a közterhekkal és adóval nyomorgattatják; hogy azon özvegyekre, kik a közelebbi lázadás folytán férjeiket egy vagy más okból elvesztették, 1785-re is oly nagy adót tettek, mintha férjeik élénéek.

Bizonyos, hogy az előszámlált visszaélések nagyitva voltak. A kedélyek felkorbácsolt állapotja azt kétségen kívül helyezi. E visszaélések világosan ellenkeztek a legfelsőbb urbéri szabályokkal, ugynevezett bizonyos pontokkal, melyeket a kormány általános zsinórmértékül rendelt s melyeket hogy nem foganatosított, nagy részben neki hibául felrovandó, annál is inkább, mivel a kormány az országgyűlések nem tartása által nem csak a törvényhozás rendes fejlődését meggátolta, hanem a megváltoztatott kormányzási rendszer következtében a közigazgatásban is egészen szabad kezet vevén magának az üdvös intézkedések elmulasztása miatt is kétszeresen volt felelős. Igaz, másfelől, hogy az elősorolt kihágásoknak egy része is elégséges volt, hogy súlyosan nehezkedjék a parasztságra.

A királyi biztos kinyilatkoztatta, miszerint a fennebbi sérelmek a hazában általánosan helyt nem találnak, hanem annak egyes részeiben hol egyik hol másik fordul elő; mind e mellett a panaszokat oly rendelettel

közölte a kerületek tisztségeivel, hogy azokat kinyomozván, megszüntessék; irányukban tett intézkedésükről a felséget értesítsék, s a földesuri kihágásokra nézve szoros felelet terhe alatt, magukat az 1669-diki ismeretes szabályozó pontokhoz, valamint más felsőbb rendeletekhez tartásák.

A megyék közül többen, ugy maguktól indítva, mint a királyi biztos felszólítására, terjedelmes felterjesztéseket tettek. Különösbbs figyelmet érdemelnek ezek között Hunyad-, A.-Fejér-, és Kolozs-megyékéi, melyek a forrongás főszínhelyei voltak. E feliratok élénken festették a történeteket; bőven taglalták a lázadás távolabbi és közelebbi okait s eszközöket és módokat indítványoztak a zavarok elnyomására. — Az okok vizsgálatánál főgond lón fordítva, bebizonyítani, mikép a lázadás felköltésében a földesurak jobbágyaik iránti magukviseletének legkisebb része sincs s az ok mindenhol inkább keresendő, mint itt. Szerintök feltűnő volt, hogy például a 7 éves háboru alkalmával, midőn az országból minden katonaság ki vala vive, az oláhok csendesen maradtak s több századok óta most lázadtak fel legelőbb, mikor az ország rakva van katonasággal. Az oláh népnek — állíták ők — a jóról és igazról semmi fogalma. A keresztyén vallás elveit nemcsak a köznép, de papjaik sem értik, — kik ha olvasni, irni s a misét elénekelni tudják, a papságra alkalmasoknak tartatnak. Az oláh nagyobb bűnnek tartja a bűjtöt megszegni, mint embert ölni; az esküt csak akkor hiszi kötelezőnek, ha önként teszi azt; s így a polgári esküt megszegni szabadosnak tartja s ez életben bármi rosztat elkövet, ha itt büntetés nem találja, a jövő életben bünhödéstől mitsem tart, meg levén győződve, hogy papjaik könyörgéseik által, melyet Szerindár-nak

neveznek, a pokolból is kiszabadítják. Innepnapjaikat nem a vallásos gyakorlatokra, hanem a korhelyiségre és bűnre fordítják s ez erkölcsi romlottságban csak akkor nem tesznek rosztat, midőn a polgári hatóság meglepésétől és büntetésétől félnek.

Ez okon a régi törvények a legkeményebb büntetéseket szabták ugy az egyes bűnösökre, mint a bünt elkövetett egész helyiségekre. Régebben is, olykor 40 számra menő tolvajcsoportokban tört ki rablási hajlamuk; de rendesen megcsipetvén, illően lakoltak.

A földes uraknak nagy tekintélyük volt felettük, kik pallosjoggal birván, uri székeken a bűnösökre büntetéseket szabtak, s birtokaik határán belül ugyanazon hatalommal levén felruházva, mint az alsóbb tisztviselők, a kisebb kihágásokat megbüntették s ekként a polgári hivatalnokok kevés számát pótolták.

De most tekintélyük megcsökkent ugy a földesuraknak, mint a tisztviselőknek, midőn az említettek a néptől szabadon bevádoltathatnak, nyomozások rendeltetnek és vitetnek véghez a nélkül, hogy azokat ítélet követné. A zalathnai kincstári zavargók felett tartott nyomozás folytán sem kelt soha ítélet. — A megsértett tisztviselők és földesurak becsülete így soha helyre nem állítatik s a méltatlan vádlókat soha büntetés nem éri. Jelenleg létezik egy böles felsőbb rendelet, mely szerint csak oly folyamodások juthatnának a felsőbb hivatalokhoz, melyek az alsóbbakat megjárták; de ezelőtt egyenesen és közvetlenül terjesztetett a pusztá vád az udvar vagy a főkormányzók elébe s nyomozás végett visszaküldetvén, a jobbágygyal szembesítettett a földesur vagy a tisztviselő, s bár a feladás hamisnak találtatott, a feladót büntetés mégsem érte. Régen a gyujtogatók, rablók, gyilkosok a nép jelleméhez mért

halálos büntetéssel lakoltak, most e büntetések ideiglenes börtönre változtak át s a büntetés szelidsége csak a bünösök vakmerőségét növeli. Sok megyében már hely sincs a bebörtönözésre, miért a kisebb bünösök elbocsátatnak, nehogy még rosszabb történjék; több megyében ugyanis a foglyok feltörvén a börtönöket, kimenekültek és tolvajesapatokat állítottak.

A Helyben Hagyott Törvények 3. része, 47. czim 10-ik cikke, mely a tolvajokat fel nem adó, velök egyetértő s a felszólításra őket nem kergető falut 500 forinttal, a birót és hütösöket pedig, ha a hiba bennük volna, karóba vonással büntette, az újabb rendeletek szerint oda lón változtatva, hogy a főczinkosok testi büntetéssel büntetessenek; de midőn az oláhoknak a bünökben szerzett jártasságuk miatt, köztük a főczinkosokat majd soha sem lehet kikapni, a bün büntetlenül marad s a parasztok semmit sem ohajtanak inkább, mint hogy a bünt mentől számosabbak által elkövetettnek bizonyithassák.

Inczédi Sámuel 1773-ban jobbagyai kihureczolván házából, megverték s már azon voltak, hogy megöljék, ha katonasegély által meg nem mentetik, s e parasztok legfelsőbb helyen kegyelmet nyertek, miből a lett, hogy csak a mult évben alezredes Ribiczei Ádám udvarát megrohanták, őt magát megölték, mindenét elrabolták s ezek is kegyelmet nyertek ő felségétől, kinek kétszeri bennjárása alkalmával a parasztok iránt tanusított leereszkedő kegyessége is káros hatással volt reájok.

A földesurak tekintélyének aláásására intézett fennebbi események és intézkedések egy idő óta maga a felség iránti legistentelenebb gondolatokra hozták a népet s nem átalják nyiltan mondani, mikép ő felsége a magyar nemességet nem szenvedheti, s innen vette a

csaló Hóra az alkalmat, a néppel elhíttetni, mikép reá bizta a felség, a magyarokat az oláhok által ugy elpusztítani, hogy kő kövön ne maradjon.

Ez előzmények után a zalathnai korecsomák haszonbérletére adta az alkalmat a lázadásra; ezt követte a katonaeöszzeírás, s ama szerep, melyet a katonaság ugy ennél, mint kevésse később a lázadásnál játszott; a népet istentelen szándokában inkább megerősítette, semhogy eltartóztatta volna.

A jobbágyok tartozásai és szolgálatjára nézve az 1769-iki szabályzó pontok meg lőnek tartva, s az urbéri tartozásnál inkább nyomja a parasztot az adó aránytalan nagysága, elannyira, hogy a felhajtásra használt legszigorubb eszközök mellett is tetemes része nem hajthatott fel s teljesen felhajthatlanná vált. A magyar és szász jobbágyok nem lázadtak fel s a lázadás fő indítói és vezetői nem valamely magán birtokos, hanem a zalathnai kincstári uradalom jobbágyai voltak, holott ők rendes robotot nem tesznek, de szolgálatjukat bizonyos fizetés mellett szerződésileg váltják meg s az ország legszerencsésebb vidékén lakva, a legkedvezőbb pénzforgalom jótekonyságában részesülnek. Hogy továbbá az összeesküvés nemcsak a nemesek, hanem minden magyar és tisztviselő ellen történt, megtetszik a zalathnai kerület alszolgabirája által tett tudósításból is, melyet az összeírásra ment oláhságról ezen szavakban tett: „az holott is erős hittal összeesküdtek, hogy ezen utjokban, melyre fenséges császárunk parancsából indulnak, egy láb magyart is, vagy tisztet életben nem hagynak.“ Ezt igazolja továbbá a kegyetlenkedések folyama is, midőn számtalan polgárok, tisztviselők, sőt magyar parasztok is estek dühök áldozatául, s midőn az ó-hittől különböző minden más vallások ellen dühöngtek, tem-

plomokat, szentségeket megfertőztettek s más vallásukat erőszakkal a nemegyesült görög hitre erőltették.

Hajdan a robotok elleni panasznak hirtelensége sem volt az országban. Akkor a jobbágyoknak földesuraik iránti szeretete örökölt volt, kik azokat mint élő kincstárukat fenntartani kívánták; jobbágyaik házasságát elősegítették s azon igyekeztek, hogy jó nőket kapjanak. A tisztviselőket, hogy a jobbágyoknak terhőkre ne legyenek, vendégszeretettel fogadták, a katona-végrehajtókat élelemmel látták el; midőn a tartomány inséget szenvedett, jobbágyaikat eleséggel segítették. Ily, és ezekhez hasonló eszközök által a földmivelőt maguk és az uralkodás hasznára jó karban tartották. — E viszonyt merőben megváltoztatták az újabb rendeletek, midőn a jobbágyoknak földesuraik bevádlására szabadság adatik, földesuraikkal szembesítenek s a kihágó földesurakat kemény büntetés éri; még szigorú rendeletek letéznek az iránt, nehogy a hamis feladókat büntetés találja. A felsőbb rendeletekben semmi sem fordul oly gyakran elő, mint hogy a jobbágyok, mint az uralkodás élő kincstárai, minden igyekezettel a méltatlanságok ellen oltalmaztassanak s e szempontból a jobbágyok tartozásai jelenleg annyi vizsgálat és gáncs alá jőnek, és a földesurak a jobbágyok előtt oly bizalmatlanság és számbanemvétel tárgyává lettek, hogy ez utolsók kételkednek, vajjon kötelesek-e tenni a robotot és más uri szolgálatot, vagy nem? — igen bajos lévén meggyőzni őket, mit kell törvényszerűleg teljesíteniök.

Ha a fennebbi okokból folyó s a legistentelenebb kegyetlenségre fajult lázadás a legerélyesebben el nem fojtatik; ha a főczinkosokat és a főbb szerepet játszott helységeket a legkeményebb büntetés nem találja, méltán

tarthatni, hogy a hon a jövő tavaszon még irtózatossá
tények színhelyévé válik; hogy a vallás és nemzetiség
palástja alatt terjesztett eszmék iránt annyira fogékony
oláhság nemcsak a hon többi részeiben; de a Bánság-
ban, a határőrvidékeken, sőt a szomszéd Moldva- és
Oláhországban is a jelen lázadók példáját követendi.
Az oláhra ugyanis — durva természeténél fogva a ha-
lалos büntetéseken kívül a szelidebbeknek, minő a fog-
ság — semmi hatása, s a példák bizonyítják, hogy
egy bárdolatlan nemzetnél minél keményebbek a bünt-
tetések, annál kevesebbet szükség büntetni s szerfelett
szelid büntető törvények mellett több vétkes és ártatlan
esik áldozatul. Legveszélyesb pedig e nagy kimélet
külháboru esetére, midőn a belzavarok az uralkodás
erejének kívülre használhatására nézve a legkárosabb
akadályt szülhetnék.

A folyamadók kérik tehát a kir. biztost, miszerint
a ráruházott legfelsőbb hatalmat arra intézze, hogy a
már fogva levő és a tél folytán befogandó főbb czin-
kosok és más kitűnőbb bűnösök, az egész nép tanúsá-
gára az ország különböző részeiben kemény, és a jelen
körülményekhez mért szigoru büntetést nyerjenek; hogy
a pópákat, kik a népnél a magyarok kiirtására a vallás
ürügye alatt istentelen eszméket terjesztettek, — példás
büntetés érje; hogy azon helységekben, honnan a lázadás
kiindult, nemcsak a főczinkosok, hanem a birák és es-
küdtek is, kik a titkos forrongást feljelenteni elmulatták,
a Helybenhagyott Törvények 47-ik czimében kiszabott
és már fennebb is említett módon bünhődjenek s az
oláhoktól minden fegyver beszédessék. — Szükség to-
vábbá, hogy az egymástól szétszórva fekvő házak ösz-
szevonása által némely falvak, mennyiben ez ország
rendszere megengedi, rendbeszedessenek, annál is inkább,

mivel ezekhez hasonló intézkedéseit a királyi biztosnak a Temesi-bánságban már czélszerű eredmény követte.

Hogy a károsultak kárai, hol máskint nem lehet, legfennebb 5 év alatt megtéríttessenek, a legjogosabb kívánat.

Alsó-Fejérmegye a nagyobb mértékben bűnös falvak megtizedelését s ezenkívül azt indítványozta hogy a rablók eltávolítására Kalotaszegtől Aradig határőrök állittassanak fel.

Hunyaddal egyesült Zarándmegye később azt adta ezekhez; hogy a lázadásban résztvevők Bukovinába telepíttessenek s Hunyad- és Zarándmegye, mely különben is a szélen fekszik, láttassék el állandó katonasággal, miután a határórség nem képes rokonait fékezni.

A nemességnek, kijelentik az irt megyei feliratok, nincs ellenére, hogy az urbéri tartozásokra nézve egyformaság hozassék be; azonban, nehogy az oláhság azt higgye, miként e könnyebbséget lázadás által vivta ki s más alkalommal hasonló merényre vetemedjék, az urbéri szabályozás czélszerűleg csak akkor hozathatik be, miután a jelen zavarok gyökerestől kiirtatnak. De mind-ezen eszközök sikeretlenek fognak maradni, ha a földesurak és tisztviselők tekintélye helyre nem állittatik s ha a határőri katonatisztségnak szigoruan és sikeresen meg nem lesz tiltva, hogy a polgári hatóság teendőibe ne avatkozzék.

A törvényhatóságoktól felterjesztett panaszokon kívül több magánosok együtt, sőt egyesek sem késtek kérelmek-, felterjesztések- és tanácsadásokkal járulni a királyi biztoshoz és más magasabb állásu hivatalnokokhoz. — E folyamodások közül a figyelemre méltóbbak ily értelműek voltak:

Ha a királyi biztos a hazában lakó idegen ajkú katonatisztektől akar a dolognak végére járni, tévutra vezettedik, mert ők ellenségei a nemességnek.

A fellázadt nép sem adhat biztos felvilágosítást, valamint a nemesek sem; mert a hányan vannak, annyiféleképpen fogják a dolgot előadni. Szükség tehát néhány évre visszatérni, akkorra, a midőn Erdély közigazgatásának alakja megváltozott. A két különböző igazgatási alakok összevetéséből fedezhetni fel volta-kép a lázadás valódi okait.

Erdély története Ulászló ideje óta most mutatja fel első példáját a parasztság fellázadásának s a nemességnek mindenekfelett fáj, miként a vad csoport tele torokkal kiáltotta, hogy az irtózatoss merényletet ő fel-sége parancsolatjából teszi, s midőn a szorongatottak a katonasághoz folyamodtak, a segély vagy merőben el-maradt, vagy ha a katonák a tények színhelyére el is érkeztek, tétlenül viselték magukat. 1761-ben, midőn a szélbeli katonaság még nem létezett s a háborus körülmények miatt legfelebb egy zászlóalj gyalog s egy század lovas volt az egész országban, mégis a legnagyobb rend uralkodott, most hemzseg az ország a katonaságtól, mind e mellett patakkaal folyt az ártatlan vér s számtalan falvak égtek porrá.

1761-ig az ország kezelte az adót s midőn az országgyűlés rendelkezése megszűnt, a Bethlen-féle adórendszer váltá azt fel. — 1767-ben e rendszer is nagy változást szenvedett s az adó önkényszerű kezelése lépett helyébe.

Egy-két, érdemet vadászó egyén által a vásáros helyek és vidékek jövedelemforrásnak tekintetbe vétele nélkül az adó a székelysége s a vármegyékre lőn átjászva, hol a népesség legnagyobb részét a tunya

oláhság teszi, kik jobbágyi nagy illetőségekkel levén ellátva, midőn ezekre illő szorgalmat nem fordítanak, a rájuk háramló nagy adó elhordozására merőben képtelenek s ha a nép a terhek hordozása ellen zugolódik, az érdemet vadászó egyének elhítetik, hogy a békétlenséget egyedül a nemesség nyomása okozza; sőt az adószedők által oda munkálnak, hogy a nyomozó bizottmányok előtt is a nép a nemességet vallja az egész baj okának.

1763-ban folytonos táblák állítottak fel, melyek nem a törvény, hanem a felsőbb parancsok végrehajtói voltak s általuk a törvényhatóságok és polgári hivatali testületek tekintélye elenyészett. A főispánok és törvényhatóságok a folytonos táblák állomásainak betöltésére, a kitzúzáson kívül semmi befolyást nem gyakoroltak, hanem pártfogás útján s a vallásos arány színlett ürügye alatt, olykor merőben birtoktalan oly egyének nyerték el a hivatalokat, kik a paraszt és földbirtokos közt fennforgó ügyekben gyakran nem ítélőbirák, hanem az elsők szószóllói voltak. Az említett táblák tagjai, kik később mint ítélőbirák bírászkodtak, készíték el olykor a parasztok folyamódásait s részrehajló feljelentéseik nyomán felsőbb helyen sem létezett igazságosabb eljárás, és arra, hogy a parasztnak adassék igaz földesura ellen, majdnem elég volt, hogy panaszolt legyen; sőt úgy látszik, hogy a közhivataloknak és tisztviselőknak szívében nem annyira a fennforgó egyenlenségek eligazítása feküdt, mint inkább a paraszt békétlenségének nevelése. Mi csuda aztán, ha ily eljárás folytán a paraszt szarva nőtt és függése merőben elenyészett.

Az 1769-diki urbéri pontok az 1714. és 1740-beli királyi rendeleteket megerősítették; de a békétlen-

séghez szoktatott népet ez sem volt képes elhallgattatni a roszt hirbe hozott nemesség állítólagos kihágásai ellen; melyről már felsőbb helyen is kezdék hinni, hogy úgy bánik jobbágyaival, mint a tatár rabjával. 1771-ben egy újabb zsinórmérték adaték ki, melynek szigorú szabályai csak a szegényebb sorsu birtokosokra nézve mentek teljesezésbe, míg a hatalmasbokat befolyásuk mentesíté. Ezt nem a hazának általában róhatni fel hibául; hanem azoknak, kik arra törekedtek, hogy előre kiszámított terveik a hatalmasoknál ellenzésre ne találjanak. E tervnek kivitelében az erdélyi határórség vétegetett segítségül s annyira ment a dolog, hogy a véghelyeknek erősítésére s az ország biztonságára felállított határórség, sőt a rendes katonaság is magát az ország polgári viszonyaiba vegyítvén, a századosoknak az ezredesekhez, az ezredeseknek a seregosztály parancsnokához, s ezeknek az országos katonaparancsnoksághoz tenni szokott rendes felterjesztéseik főtárgyát az iránti tudósítások tették, mikép bánnak a földesurak jobbágyaikkal s rajtok állítólag minő kegyetlenségeket üznek.

Az idegen nemzetbeli fő és alsóbb katonatisztek, kiknek tollukon az affélék gyakran megfordultak, nem értették a haza alaptörvényeit; nem tudták, a parasztság mivel tartozik urának; nem vették tekintetbe, hogy a mije van, azt földesura földjéből szerzi s az adóját is abból fizeti.

Látván ekkint a parasztság, hogy a katonaság által is pártoltatik, hovátovább nagyobb bátorságot vett.

Igy következett a sok nyomozás a földesurak ellen, melyek ha merőben alaptalanoknak is nyilvánultak, a hamis feladó parasztokat semmi büntetés nem érte. Legszenbeszökőbb példát mutatott erre a 13 szász falú,

melyek földesuraik és a megyetisztek ellen az engedelmességet felmondották. E zavaroknak világos okozói a Trautmannsdorf-ezredbeli kapitányok voltak Aipeck és gróf Lerchenfeld, kik soha meg nem büntetettek, jóllehet a szegény parasztok földesuraikkal sok ezerekbe került perének következménye az volt, hogy az első minden birói fokozatokon át fölmentettek s a per végeldöntés nélkül most is az udvarnál hever. E falvak lakosai szászok voltak ugyan; de az oláhokkal közközre dolgoztak.

A folytonos táblák és tisztségek a paraszt és földesur közt bármely aprólékos tárgyat végkép nem dönthettek el, hanem mindennek felsőbb helyre kellett felebbeztetni, midőn a parasztokat ügyeik újabb meg újabb felelevenítései szakadatlan izgalomban tartották; ellenben a közgyűlésekről a nemesség által tett felterjesztések elsikkasztattak, elnyomattak s nem csak a nemesség panaszai, de azon egyének is, kik e panaszok felvilágosítása körül buzgalmat tanusítottak, előnek nyomva s végre azt kelle hallani, mikép Erdélyben a közigazgatásra alkalmas egyének nem találtak, holott e hamis állítást csak azok koholták, kik előmen-tüket csupán a náluknál képesebb egyének elmozdításától várhaták.

Ha 20 év óta is, miként annakelőtte, a kormányzás élén nagyérdemű, képességű és birtokú honfiak lesznek vala, ugy kétségen kívül elmaradnak a történetek. Most azonban a közigazgatásnak külszine megváltozott s a parasztok a kormányzókat sem tisztelik — azt mondván, hogy rendeletei az uraktól és nem a felségtől jönnek.

Ő felsége elsőbb benjártakor tanusított különös kegyessége, mely szerint a parasztok folyamódásait saját kezeivel bevette, szintén veszélyesen hatott a

parasztok lelkiületére. A bujtogatók keresetet üztek a folyamodások irásával. A parasztek temérdek folyamodással ostromolták a felséget, melyeknek olykor tartalmát sem tudták s el hitték, hogy az alsóbb hivatalokhoz is hasonló alaptalan vádakkal járulhatnak.

Ő felsége második bennjárása, hasonló okok miatt, hasonló eredményezett.

1778-ban innen a régibb szokás helyett azon gyakorlat hozatván be, hogy a katonákat a földesurak állítsák, ez is a parasztek gyűlölségét éleszté.

A kisajátító bizottmány (expropriatoria principalis commissio), mely 1783-ban kezdődvén, maig is folytatja munkálatát, a földesuraknak és nemeseknek örökségeit elvette, és a határórségnek adta, s azon hiedelemre szolgáltatott a népnél okot, hogy más földesuraktól is el fognak vétetni birtokaik és köztük kiosztatni.

Még a határórség felállítása alkalmával a szám és szükség feletti oláh papok használtatván eszközül a nép rábeszélésére, azok észre kezdék venni befolyásuk fontosságát s valamint ezelőtt, ugy ezután is, minden rosz általok, az ók bujtogatása következtében történt, kik nem szüntek meg a népet hitegetni, hogy ha a fegyvert felveszik, nem a fegyvert fogók lesznek a földesuraknak hatalma, hanem ezek amazok felsőbbbsége alatt, sőt a földesurak birtokait is közöttük felosztják, és — a mi még több — az oláhok egész bátorsággal beszélük azt is, hogy a császár a nemesség iránt megunatkozott, mely — kiváltságaihoz ragaszkodva — nem adózik s a kincstárnak sincs semmi hasznára.

Az utolsó katonaösszeírásnak a magánosak folyamodásai is fontos befolyást tulajdonitnak a lázadásra.

A havasi falvaknak szétszórt fekvése, szerintök is nagyon segítette a forrongást; valamint a szabadságos

katonák is annak legalkalmasb eszközéül szolgáltak, kik a kincstár könnyebbségére haza bocsáttatván, miután a mezei munkától merőben elszoktak, csak a lézengők és bujtogatók számát növelik, a lázadók fejeivé teszik magukat s főleg földesuraik ellen forralnak bosszút, kik akaratjuk ellen adták őket katonáknak.

Zaránd-vármegyét Erdélytől hegyek különítik el, — folytatják a kérelmesek — s Hóra most is ugy uralkodik ott ezimboráival, akkép tartja azt elzárva, mintha külön ország volna, s annak kebelében a köz-igazgatás is teljesen meg van szüntetve.

Míg az említett megye Hunyadmegyétől külön kormányoztatott, a tisztségnek elég ereje volt a rendtelenség megzabolázására; de mióta Hunyaddal egygyé van olvasztva, a kevés számú tisztviselők nem elegendők befolyjni a bárdolatlan nép fékezésére.

Midőn látta az oláhság, hogy magát az összeírás folytán szabaddá és a nemesség földjeinek birtokosává nem teheti — elhatározta, hogy következő év mártiusa elején a nemességet kiirtja; de Hóra a lázadást idő előtt kezdette meg.

A magára hagyott nemesség, hogy büntetlenül ki ne irtassék, fegyverhez nyult s a rablócsoportot visszariasztotta; de a császári katonaság, mely, midőn ölték a nemest, nézte; midőn udvarát égették, késett segíteni; midőn sirt, az annyiszor ürügyül használt servicet¹⁾ vetette szemére; ha panaszkodt, azt mondotta, nem igaz s azt felelte, hogy az ártatlan adózó népet nem kell fogyasztani; mely — végre, midőn a forongság legnagyobb volt — békességet hirdetett s a gyilkos

---

¹⁾ E szó homályos. Talán a folyamodók a katonaság hiányos ellátását értik.

népet nem bántotta, azt mondván: nincs parancsolatja; e katonaság a nemességet, midőn végre maga oltalmára fegyvert fogott, lázadással vádolta.

Hogy e zavarok jövőre is sikeresen elnyomassanak, a főczinkosok és bujtogatók példás megbüntetése szük-séges; mert Erdélyben a hány falu, annyi a Hóra.

A rendnek teljes helyreállítása végett kívülről is katonaságot kell az országba hozni, mert azon havasos és hozzáférhetlen vidékeket, melyek most is a forrongás színhelyei, számos katonaság nélkül bezárolni nem lehet. Az oláh határország e célra nem alkalmazható s a székely ezredeknek csak egy részét lehet kihozni, a belrendnek kebelökben fenntartása is őket illetvén.

Az országos katonaparancsnokság az idegen katonaság behozatalát azért akadályozza, mert most is azt igyekeznek bizonyítani, hogy a baj, melyet nagy részben ő okozott, csekélyebb, semmint sokan hiszik: már pedig tavasz előtt a forrongás teljes elnyomása szükséges, mivel ellenkező esetben az még irtózatossá alakban fog kitörni.

E különböző oldalról jövő felterjesztéseket észszerűnek tartók terjedelmes kivonatban közölni. A lázadás kebelrázó eseményeinek befolyása alatt keletkezve, a zavarok elnyomására bennök ajánlott eszközök nagy része nemcsak célelles; de egyszersmind ember-telen. Némely alapos észrevételek mellett azonban a bennfoglalt téves állítások is a kor ismeretére sajtáságos tanusággal bírnak.

A lázadás elnyomására a fennebb látott felterjesztéseknél és folyamodásoknál többet eredményeztek amaz előnyök, melyeket e közben a lázadás főszínhelyén a fegyveres erő kivivott. A második székely ezredbeli

zászlóalj lelkes őrnagya, Kray vezénylete alatt ugyanis a lázadók üldözését erélyesen folytatta s több főbűnösöket elfogván, a tömegeket széteszlásra s vezéreik elhagyására kényszerítette. Ezek közül Hóra és Kloska, a zordon idő által is üldözve, az albáki határ Galpona nevű havasán egy ledől fa gyökere mellett, egy kis kunyhóban nyomorogtak. Itt 1785. január 1-én néhány kamarai hajdu (gornyik) vezetése mellett fogták el őket a székelyek s vitték erős fedezet alatt Fejérvárra.

E nagy fontosságú eredmény az üldözéseknek és befogatásoknak nem vetett véget, melyek a megindult nyomozások következtében erélyesen folytak s a köznyugtalanúságot annyira fokozták, miszerint a kormányzó szükségesnek tartotta, az illető hivatalokhoz rendelést küldeni, hogy miután a lázadásban különösebben részt vett helységek lakosai, bűnök öntudatában a rájuk váró büntetés félelmétől vezéreltetve, maig is házaikon kívül az erdőkön és más rejtekhelyeken lappangnak, a királyi bünbocsánatot az említett helyeken akkint tétessék közzé, hogy a lappangók tudomására jöhessen s azok megtudhassák, hogy ha haza mennek s fegyvereiket leteszik, a bünbocsánatba befoglalt vétkeikért őket semmi büntetés sem fogja érni.

Az erélylyel párosult e mérsékletnek jó hatása volt. Némelyek felhagyva a szétszáguldással, vagy bujkálással, lakaikba tértek; mások kezdet óta tanusított békés magatartások iránt bizonyítványokat szereztek, vagy azután csendben maradásra kötelezték magukat, papjaikat választva közbenjárókul a büntetés elkerülése végett; mialatt ismét mások földesuraikkal formaszzerű szerződéseket kötöttek, melyekben tartozásaik teljesítéséért eszerében bizonyos előnyöket kötöttek ki,

vagy végül magukat az okozott károk megtérítésére kötelezték¹⁾.

A királyi biztos január 25-én a megyékhez küldött rendeletében a foglyokat osztályozván, az első osztályba tette a főczinkosokat, néplázítókat, gyujtogatókat, szentségtörőket; másodikba, kik a lázadáshoz járulván, a rabolmányokban részesültek a nélkül, hogy egyéb vétésében részt vettek volna; a harmadikba végül azokat, kik vagy együgyűségtől, vagy elvakultságtól vezetve, vagy mások fortélya által besodortatva, a lázongóknak csak számát növelték, csekélyebb rablásban vettek részt, vagy pedig gyanuból fogattak be. Egy másik rendelet folytán megparancsolta a teljhatalmu biztos, hogy a 3-ik osztálybeli bűnösök, kiállott bebörtönöztetésük büntetésül számíttatván, az egyházi és polgári előjáróság és a földesurak iránti szoros engedelmességre irányzott komoly intés után szabadon bocsáttassanak. Az 1-ső osztálybeliek bűnvádi perbe fogatván és elítéltetvén, pereik végítélet előtt terjesztessenek ő felsége elébe.

Kik a törvényhatóságok által 2-ik osztályba fogának soroztatni, 60 pálczaütést felül nem haladó testi büntetés után, és a fennebbi megintés mellett magán foglalatosságaiuk folytatására bocsáttassanak haza.

Mi végül a rabolványokat illeti, miután tulajdonosaikról és ezek hollétéről a királyi bizottmány előtt többen hasznos vallomásokat tettek, mások ellenben a nemeseket és tisztviselőket vádolták, a rablással, a királyi biztos e vallomásokat részint a megyékhez tette át, részint a rabolványok visszaszerezhetése tekintetéből a királyi bizottmányokhoz küldötte.

---

¹⁾ Kemény gyűjt. I. kötet 57, 455, 465, 565, 579. lap. II. köt. 41. lap. 329. l.

A királyi biztos által az első osztályba sorozott 24 bűnös ellen a perek a károlyfejérvári folytonos táblán, dálnoki Veres Jób, alsó-fejérmegyei közsádló felperessége alatt folytak s az ítéletek február 5-től 25-ig mondattak ki. A vádlottak egy thoroczkó-szentgyörgyi Járai János nevű reformált magyaron kívül mind oláhok s egy kolozsmegyein kívül mind óhitűek voltak Hunyad-, Zaránd- és Alsó-Fejérmegyéből. A vádlottakat különböző, a törvényszéktől kinevezett ügyvédek védették s a védelem szabadsága nem volt gátolva. Ketten, kiket egy katonatiszt megölésével vádoltak, azzal mentették magukat, hogy ők azon meggyőződésben levén, hogy a császár érdekében működnek, az ellenök fellépő katonatisztet, mint a császár és maguk ellenségét ölték meg. Később, márczius 25-én Fejérmegye főispánja, b. Kemény Simon, marczius 21-ről 25 ítéletet terjesztvén fel a kormányshékhé, kinyilatkozattá, miként a 26-ikat azért nem küldheti fel, mivel abban egy olyan egyén ítéltetett el, kiről két katona — mint szemmellátott tanu — azt vallotta, hogy a topánfalvi ispáni lak kirablásánál a tömeget ő vezérelte; később e vádlott törvényes esketés folytán több tanuk által azt bizonyítván, hogy az egész lázadás alatt magát dicséretesen viselte, ítéletét fel kelle függeszteni addig, míg az esketés hitelesítése alkalmával a tanuk közti ellentét kiegyenlítettetik. Ez is arra mutat, hogy a megyei törvényszéknél a formaságok meglőnek tartva.

Az ítéletek indokolással keltek, melynél ha egyebek közt a legterhesebb gyanut is egy-két esetben indokul felhozva találjuk, ez inkább hibás kifejezésnek, mint annak tulajdonitható, hogy a büntények eléggé bebizo-

nyitva nem voltak; mert ez az akkora mérvben és oly nyilván gyakorolt vétkeknél alig képzelhető.

A büntetések a császári bizottmány utasítása, a théréziai büntető-törvénykönyv és honi törvények szerint legtöbbszörre súlyosított halálos büntetés szelidítésével egyszerű fővesztésben állottak, mit a főnek karóba vonása, a testnek kerékre tétele követett. Azonban némelyekre nézve kerék általi törés, nyársba huzás, vagy kezöknek előleges levágása által van a halálos büntetés súlyosítva. Ez utolsó büntetés két oly egyénre volt kimondva, kikre egy császári főhadnagy (hihetőleg a fennebb említett Mesterházi) megölése bizonyult!

A két főlázító Hóra és Kloska elítéltetésök előtt kemény őrizet alatt a Károlyfejérvár körül fekvő falvakban széthordoztattak, hogy a nép láthassa őket s kétsége az iránt, mintha neveik alatt mások lennének elfogva, eloszolják. Ez eljárásra úgy látszik a királyi biztos nagy súlyt fektetett, mert ismételt irogatás folytán nyilatkoztatta ki, hogy ebben szándékát nem változtathatja¹⁾.

A két főlázító perében azon udvari bizottmány ítelt, mely a zavarok kinyomozására és a nép törvényes utasítása (populi regalem inuentionem) végett gr. Jan-kovics elnöklete alatt volt kinevezve. A február 26-án megjelent latin szövegű ítélet magyarosítva így hangzik:

Hóra, máskint Ursz Nyikuláj, zalathnai uradalomhoz tartozó, nagyarányosi születésű, mintegy 54 éves,

---

¹⁾ Gr. Bánffy gyűjteménye 107., 109., 113. lap. Kemény gyűjt. II. köt. 572. lap. 39. pont.

óhitű és házas¹⁾ kincstári jobbágyra mindvégig fentartott konok tagadása ellenére²⁾ hiteles tanuk vallomása nyomán bebonyult, hogy a közelebbi évben — különösen Zaránd-, Hunyad- és Fejérmegyékben kiütött zavargóknak élére állott, nekik alvezéreket rendelt s ugy személyesen, mint hű czimborái által megrendelte, hogy minden jobbágyházból egy fegyveres csatlakozzék hozzá, hogy így, e hazában találató minden nemesi, polgári vagy alsóbb osztálybeli magyarokat kiirtsanak, házaikat kirabolják, feldulják s minden épületeikkel együtt hamuba döntsék s ily módokon végre az oláh jobbágyok részére mérsékeltebb adót eszközöljenek. E bűnös czélok elérhetése végett Hóra a legvétkesebb eszközöktől sem irtózott; többeket a maga iránti hűségre felesketett; fejedelmi méltóságot vett magára s hazug nyilatkozataival a népet elámitani törekedvén, állítá, hogy ő a legmagasb uralkodótól czéljai kivitelére írásbeli felhatalmazást nyert; sőt hogy legbűnösebb szándékát a vallás köpenyével is palástolja, egy aranyos keresztet is mutatott elő. Rendeletbe adá végül azt is, hogy a császári sergek közeledtével minden szomszéd falvak harangjai félreveressenek és a katonaságnak a falvakba való juthatásra az út elzárassék.

---

¹⁾ Az adatok Hóra fiáról Nyikulájrról is emlékeznek, kit midőn a rabolt pénzzel épen megszökni akart, magok a támadók fogtak el, és szolgáltatnak kézbe, s ki ennek folytán Gyulafejérvártt felakasztatott *)

²⁾ Azon kivonat, mellyet Hóra és Kloska szabad vállatásáról gr. Kemény József gyűjt. II. köt. 53. lapján látunk, nem maga a vádlott, de a tanuk öszhangzó vallomásait foglalja magában.

---

*) G. Bánffy gyűjt. 123., 127., 128., 135. l. — Előkelő egyének levelei 8-ik gr. Kornis Zsigmond levele nejéhez Gyulai Krisztinához.

Midőn ekként, irt Hóra az országban elkövetett irtózatos bünöknek főindítója és eszközlője volt, hiteles tanuk vallomása szerint különösen reábizonyult az is, hogy Veres-Patakon azon bányák szájait, hová az ő kegyetlen serge elől a nemesek vagyonaikkal együtt rejtőztek, szénával és szalmával ő tömte be és gyujtatta meg, hogy ez által a menekülteket vagy kijövetelre kényszerítse, vagy a legirtózatosbb halállal vesztse el.

A 30 éves, ó-hitű, házas és hasonlólag a zalathnai kincstári uradalomból Kerpenyeesről származott jobbagy Kloska Juonra, ki bünös tagadásában Hóráéhoz hasonló konokságot tanusított, hiteles tanuk vallomása szerint bebizonyult, hogy a fenn elésorolt istentelenségek eszközlésére Hórával és egy Krizsán Ursz nevű főczimborájával titkos értekezleteket tartott; a közegyetértéssel meghatározott rablásokat, névszerint Lupsán, Topánfalván, Offenbányán és Abrudbányán végrehajtotta; különösen pedig a lupsai papot kényszerítette, hogy a sanctum morientium viaticumot utána Krakóba vigye.

Ez okoknálfogva Hóra és Kloska, mint a közesendháborítás tervezői, főindítói és előmozdítói, Terézia királyné büntető törvénykönyve 62-ik cikkénélfogva arra ítéltetnek, hogy Károlyfejérvárott a köz-vesztőhelyre vitessenek; ott előbb Kloska Juonnak, azután Hóra Nyikulájnak testeik alulról felfelé kerékbe töretvén, lassanként adassanak át a halálnak, mely után testük négybe vágatván, fejeikkel együtt azon helyek közlélben, hol legirtózatosban dühöngtek, az út mellett vonassanak karóba, szivök és belső részök pedig temetessék a vesztőhelyre.

A harmadik förlázító, Krizsán is befogatott; de a károlyfejérvári várda alatti tömlőczben egy madzaggal magát megfojtotta, a nélkül, hogy ez által a büntetés végrehajtását meggátolta volna, mely rajta, Hórán, Kloskán és még 11 főczinkoson febr. 20. 1785.¹⁾ Fejérvártt végrehajtatott. — Az ítélet végrehajtója a fejérvári bakó Gancsa Rákóczi volt, ki a rendszeres fizetéssel ellátott megyei bakót, minthogy egy kissé elkésett, nem bocsátván a munkához, később díját követelte s kérése támogatására a kivégzés körül tanusított ügyességét s azt hozta fel, hogy legényeivel együtt a három főczinkos tetemeit, midőn a légmérseklet már elég alkalmatlan volt, Hunyad- és Zarándegyesült megyében hordozta szét. A károlyfejérvári főbiró tárgyalta e követelést, de Fejérmegye, melyhez a kérés intézve volt, vonakodott a fizetéstől, miután a kivégzés nem a megye, hanem az egész ország érdekében történt s végre a kormányzék utalványozta a fizetést, a főczinkosokért személy szerint 6 forintot, a többiekért 3 forintot.

Hórának a fogság és vallatás alatti magaviseletéről a közönség száján fennmaradt hireket kir. biztos Brukenenthal titoknoka, később kir. táblai ülnök, Kakucsi János nyilatkozatai is igazoltak, melyeket a leghitelesebb kutfőből volt alkalmunk hallani. Ezek szerint Hóra ugy vallatása alatt, mint különben — a hozzá intézett kérdéseket megvetéssel utasította vissza; de midőn a kerékkel lábán tett első csapásnál látná, hogy a halálos büntetést többé nem kerül el, felkiáltott, miként most már kész vallani; de ekkor egy mellére intézett csapás szavát végkép elnémította.

---

¹⁾ Hochmeister naptár 1791.

Az illusztrációkban a mostaninál sokkal járatlanabb és fukarabb ama korszak a kitüntetés e nemét sem tagadta meg a főlázítóktól. Hóra és Kloska színes metszeti arczképei megjelentek. A szabályos arczok meglepő hasonlata arra mutat, mikép az eredeti vonásokra kevés figyelem volt fordítva; még kevesebb, mint mostani fametszeteinknél. Hasonló színes metszetek ábrázolták a fennirt főlázítók elfogatását s egy másik jelenetet, midőn Hóra és Kloska erős fedezet alatt Zalathnán keresztül vitetvén, egy popa ezen szavakkal lépett a csapatok elé: „No ti nemesek és magyarok! most már birjátok őt; a mi legjobb Hóránkat most már megsüthetitek és megehetitek,“ mire az őrizet a rajongót legott elfogta és fogságra vitte. Egy harmadik metszvény a főczinkosok kivégeztetését ábrázolja egész borzalmasságában, a kerék alá kötött bűnhődőkkel, karóba huzott fejeikkel és szétdarabolt tetemeikkel. Ez ábrázolatok az ország hangulatát tükrözték vissza; ellenben merőben más irányu és a lázongók részére hajló észrevételeket tartalmazott az erlangeni hírlap közleménye, melyet nem volt módunk olvasni; de az nem csak az egyes honfiak békétlenségére szolgáltatott okot, hanem a törvényhatóságok figyelmét is annyira magára vonta, hogy felirataikban is róla megemlékezni méltónak tartották, — Hóra és Kloska képei alatt elfogatásuk december utolsó napjára tétetik; míg mi más adatok szerint helyesebbnek tartottuk január 1-ső napjára tenni.

Mintegy 35, 40 évvel ezelőtt, mint gyerek, láttuk Hóra, Kloska és Krisztye Nyikuláj (Krizsán) viaszból igen is csekély ügyességgel készült alakjait, megfélemlítő vonásokkal, aranyos, czifra magyar öltözetben, melyeket több más viaszábokkal együtt idegen nye-

részkedők hordoztak körül az országban, s a legalsóbb néposztály és oláhság tömött látogatása folytán szép nyereségnek örültek.

A fennebb említett arczképeknél hübb képét adják Hóranak és Kloskának azon személyes leírások, melyeket két kormányszéki biztos által írva, német nyelven a gr. Kemény gyűjteményében találunk. Az első így hangzik :

Hóra, másként Nikula Ursz¹⁾ magyaranyosi születési az albáki kerületben, mintegy 48—50 éves, nincs semmi birtoka, hanem barátjainál tartózkodik, inkább karesu, mint vastag testű, világos barna kurta haja, veres kurta bajuszu és szakállú, hosszszúkás ábrázatu, kurta hegyes orru, felső és alsó szempillái, szemöldökei világos veresek; állásában és járásában egyenesen tartja magát, a zalathnai uradalomban szokásos öltözetet hordja, mely majd térdig érő fekete és kétfelől kéken kiczifrázott czondrából, inkább szűk, mint bő fehér harisnyából s belől félig befűzött czipőből áll. Jelenleg szőrével befordított hosszú fehér báránybőr bundát, közönséges fekete kucsmát visel, s kezében vastag magyarófa-pálczát hord.

Ugy látszik, hogy a zalathna-vidéki viselet, melyet Hóra is viselt, talált utánzásra a jelen divatu román öltözetnél.

Kloska személyes leírása következő:

Kloska Juan születésére nézve kerpenyesi, a zalathnai urodalom szolgáló embere. Körülbelül 40 éves; kicsiny, tagba szakadt testalkatu, ábrázatja barna; orra buta és benyomott, haja sötét barna; bajusza vöröses-barna; csontalkata erős; beszédje hebegő; hangja

---

¹⁾ Kemény József gyűjteménye. II. köt. 63. l.

inkább éles mint tompa; járása és állása egyenes; közönséges paraszt öltözetet visel; gyapjával kifordított kurta oláh juhbőr bekesben is szokott járni. Gesztenyeszin barna jó és könnyű hegyi lovon jár, melyen tiszta fekete báránybőrrel fedett közönséges magyar nyereg van; a ló kantára és a többi lószerszám közönséges fekete bőrből való. Néha az országban divatos közönséges fekete báránybőr kucsrát visel; máskor egy felvágatlan katona főveget (Csákó Haube) hord, felül egy ujnyi széles aranyujtással beszegve, hasonló széles beakasztóval (Schlinge) vitézkötés nélkül¹⁾.

A hunyadmegyei tábla és a kormányzóék meg egyező ítélete Pópa Zachariás, Argyelán Vonucz és Krizsán Merián főczinkosokat hasonlólag kerékre ítélvén, ez ítéletet a császár 10 évi vasban töltendő fogságra és évenkénti 24 pálczaütésre változtatta. Egy martius 22-én 1785-ben kelt királyi rendelet²⁾ megparancsolta, hogy a lázadók elleni további eljárásoknál Erdélyben is azon rendelet szolgáljon zsinórnémértékül, melyet a fejedelem ugyanazon évi január 11-én Aradmegye elébe szabott³⁾. E rendeletében a császár az aradmegyei törvényszéktől hozott halálos ítéleteket 3 évi, a többieket 1 évi fogságra vagy 60 botra változtatta s minden további nyomozást és kártérítést megtiltott; hanemha a rabolványok még természetben megvolnának. Ugyan a martius 22-iki rendelet keléskor 13 főbujtogatónak ítéletét arra változtatta a császár, hogy megbélyegeztetvén, hajóhuzásra alkalmaztassanak.

---

1) Kemény József gyűjteménye. I. köt. 364. l.

2) Ugyanott II. köt. 157. l.

3) Ugyanott 159. és 161. l.

Rövidebb, hosszabb fogságra ítelt 32 fogoly a károlyfejérvári börtönből kiszökvén, a károly-fejérvári vár- és térparancsnok és a mérnök százados hivatalaikból elmozdítottak; de a rablók önként visszatérvén, azon fogadásra, hogy ezután magukat jól viselik, kegyelmet nyertek. A fennebbi kegyelemben részesültek több oly gonosztevők is, kiknek a nyomozás folytán el kellett volna fogatniok, a császár kegyelme végül annyira ment, miként a károly-fejérvári tömlöczből egyszerre 150 foglyot bocsáttatott szabadon, — kik, miként állíták, azzal dicsekedtek, miszerint már látják hogy nem nagyot hibáztak s a magyarok majd megfizetik rabságuk árát. — Ezen megkegyelmezettek Károly-Fejérvárról kimenvén, azon két hajdut, kik a katonákat Hórára vezették, háznépestől megölték.

A császár részéről a lázadók iránt tanusított ez engedékenység a magyar nemesség több tagjainál élénk visszatetszéssel találkozott. — Igaz ugyan, hogy a kegyelem alkalmazása több esetekben nem egészen czélszerűen történt; de miután a késelem, melylyel a lázadás elfojtatott, okozta egy részről a bűnök temérdek eláradását, a kormány a büntetések körüli nagy szigor által csak önhibáját tetézte volna. Oly nagy kiterjedésben gyakorlott kihágásokra nézve továbbá, minőkkel a Hóra-támadás öszve volt kötve, a törvény szigorát egész mértékben gyakorolni nem csak helytelen, de kivihetlen is lett volna s nem csak a büntetések mérséklése, hanem a már is igen hosszúra terjedő nyomozások megszüntetése is maga rendin történt. Ha a császár többeknek nem épen megfoghatlanúl boszut lehellő vágyait ki akarta volna elégitni, nem csak az irgalom és egészen félre soha sem tehető kegyelmezési jog, hanem az igazság ellen is vét vala. E mérséklettel,

sőt engedékenységgel azonban kevéssé fért öszve, s az uralkodó és uralkodás jellemzésére szolgál azon élénk ellenszenv, sőt iszony, melylyel a kormány a nemességnek önvédelme végetti felfegyverzése iránt viseltetett s melyet annak külső jelvénye az egyenruha ellen is mutatni elég gyenge volt. Mik e tárgyra nézve a lázadás első korszakában történtek, fennebb láttuk. A nemesség azonban a lázadás dühének megszüinte után is harezias magatartásában némi oltalmat keresett a kétes jövő eshetőségei ellen. — E miatt a kormány tiltó és fenyegető rendeletei egymást követték¹⁾.

1785. januárius 21-én a kormányzék kolozsmegyei főispán Csákynak megrendeli, tenne sietve tudósítást a megyében lakó főurak és nemesek közül kik öltöztettek veres csákós huszárokat, kik vettek magukra katonai czimet, kik gátolják az utasokat, kik veszik el utleveleiket s adnak helyettök másokat; sőt néha meg is verik azokat, különösen az oláhokat?

E felszólításra a főispán azt feleli, hogy a főurak és nemesek a forma-ruhát költségkiméleésből s a fellázadt tömeg megfélemlítése végett csináltatták s a veres sapkát csak a táborozáskor viselték; ugy szintén katonatiszti czimekkel a szükséges fegyelem és rendfenntartás végett csak táborozáskor éltek a nélkül hogy ez által a katonatisztek tekintélyének legkevésbé is ártani kívántak volna. Az útlevelekérés az álutlevelekkel utazók miatt történt, a vármegye csak, az ilyeneket büntette s az utlevelekért csak 2 krt. vettek. — Daczára a felterjesztésnek a kárkutatás és tilalom ismételve lón, mire

---

Kemény gyűjt. I. köt. 427. l. Gr. Bánffy gyűjt. 159. 161. 163. 167. lap. 79. 47. 51. l.

Kolozsmegye marcezius elejéről kelt feliratában tette meg mentességét s tiltakozását¹⁾).

Miként így szól a felirat, a főhaditanácsnak febr. 15-ről a tartományi hadparancsnoksághoz intézett és a kormányzék útján a megye rendeivel közlött kibocsátványából kitetszik, a fővápontok abban állanak, hogy a megyei nemesség felsőbb engedelem nélkül felülést tartott, egyenruhába öltözött, felfegyverkezett, katonatiszteket nevezett és magát általában katonailag szervezte. E pontok közül mindenikre részletesen megfelel a felirat. A megye rendei mindenkifelett első köteleességeknek tartották a katonaság segélyéhez folyamodni, bizonyítják ezt a királyi kormányzékhez és a vidéki katonai parancsnoksághoz tett kérelmek; de hogy ezeknek mi sikere volt, a kormányzéknek mult évi november 25-ikéről 10926. szám alatt kelt feleletéből kiviláglik. A felkért katonaparancsnokság mi kevésbé volt képes segélyt nyújtani, megtetszik a helybeli obesternek bizonyítványából, melyszerint 25 katonánál a megye többszöri kérésére is több segítséget nem küldhetett.

Ezek folytán hatalmazta fel a megyei tiszteket a kormányzék, hogy szükség esetében a nemeseket és birtokosokat is a biztonság fenntarthatása végett maguk mellé hívassák.

A Helybehagyott Törvények 3-ik része 76-ik czime 8-ik czikke rendeli, hogy hirtelen veszély esetében a nemesség a fejedelem hire nélkül is felüljön. 1735-ben Békésvármegyében az adófizetők között lázadás ütven ki, az adómentesek által nyomatott el, s ezek nemhogy törvénytelenséggel vádoltattak volna, de a következő országgyűlésen a felség méltánylatát fejezte ki eljárá-

---

¹⁾ Gr. Bánffy gyűjt. 57. lap.

suk iránt, s azok, kik a lázadás elnyomásában különös tevékenységet tanusítottak, arany-karperczekkel ajándékoztattak meg. Nemkülönben 1761-ben a tatárok beütiése hírére, a nemesség a fejedelemasszonynak legkisebb engedelme vagy országos kihirdetés nélkül a legnagyobb gyorsasággal fegyvert fogott s az egész országot elárasztotta.

A nemesség felkelésének — folytatja a felirat — eredménye az volt, hogy Thoroczkó-sz.-györgy feldulása után a lázadók dühe annyira elnyomatott, hogy a vármegye s annak szomszédsága a lázadástól egészen ment maradott. Az egyenruhát főképen gazdasági tekintetből és czélszerűség miatt vette fel a nemesség, midőn az egyenruhákat mindenki szívesen viselte, s sokkal kevesebbe kerültek, mint más költségesb nemzeti öltözetek.

A katonatiszti czimek használatát a fegyelem és katonai szellem fölkeltése és fentartása tekintetéből használta a nemesség s a fennemlített tatárbeütiés hírére is ugyan ezt tette, a nélkül hogy legkisebb szemrehányásra szolgáltatott volna okot, mire annál kevesebb ok van most is, mivel a katonaság megérkeztevel a félülés oka megszünvén, többé az említett nevek sem használtattak. — A mi a fegyverrel való maguk felszerelését illeti, ezt a nemességnél rokonaiknak véletlen legyilkoltatása tette szükségessé, kik közül számtalanok fegyvertelenül estek áldozatául a lázadók dühének.

A vallatásokból kitünt, hogy a lázadók merényleteik megújításáról nem tettek le. — E gyanu erősségéül szolgál azon körülmény is, hogy az oláhság a nemességtől elrabolt fegyvereket vagy épen nem, vagy teljesen elrongált állapotban adta vissza. Az események kívánták tehát, hogy a nemesség magát fegyvertelenül ne hagyja, s nem is szerzé a fegyvereket oly nagy

számmal, mint a feladás történt. — Uj fegyvereket csak azok szereztek maguknak, kik a legközelebbi súlyos körülmények között fegyver nélkül levén, csupán mezei eszközökkel voltak kénytelenek táborba szállani, mások csak a negyven évi béke rozsdájától belepett fegyvereiket tisztították és igazították ki oly czélből, hogy ha az oláhok dühe ismét kitör, fegyvertelenül ne győzessenek le. — Ezzel se tett a nemesség semmi szokatlant. A jelen zavaros idők előtt is karabélyok s más lóhátra alkalmas fegyverek hordozása annyira szokásos volt a nemességnél, hogy különösen az előkelőbbek közül alig indult valaki utra a nélkül, hogy hasonló fegyverekkel ellátott kíséretet ne vitt volna magával.

Gondolja meg a felség, hogy a nemesség nem a városokban és a várak falai megett, de falvakon és a törvényhatóságok körében lakik s így bármikor is veszélybe jöhetvén, biztosságát csak fegyverében találhatja, melytől ha megfosztatnék, vége volna a nemességnek. — A nemességnek ugyanis aggodalommal kellene tekinteni a jövőre, kétséget nem szenvedvén, hogy az oláhság a fegyvertilalomról értesülvén, bármi vakmerőségre képes lenne a nemesség irányában. Világos innen, hogy a kormány intézkedésének eredménye más fogna lenni, mint mire a felség czéloz s méltán tarthatni attól, hogy az oláh nemzet azon téves hiedelemben, melyet egy idő óta táplál, miszerint ő felsége a nemesség iránt általában idegenséggel viseltetik — még inkább meg fog erősödni s azon gondolatra vetemül, hogy a nemesség ellen mindent megtehet.

Végül a nemzetnek oly számtalan alkalmakkor tanusított hűségére hivatkozva, a felírók jövőre is hasonló érzelmeik felől biztosítják a felséget; azokra, kik a legundokabb vétkekkel gyanusították őket, büntetést

kérnek, valamint azért is könyörögnek, legyen szabad egyenruháikat ismét felvenni és fegyvereket szerezni, melynek tarthatása a nemes levelek tartalma szerint is mindekkorig épségben fennmaradt s a nemesi kiváltságok közé tartozik.

Hunyad- és Zaránd-egyesült megyék tisztsége és birtokossága is, maga mentségére a korbátnokhoz folyamodott. Érzékenyen rajzolták az oláhok öldökléseit és rablásait, melyek ellen a nemesség nem ült fel volta-képen, hanem legszentebb jogai, élete és földi vagyona oltalmára fogott fegyvert, miután a katonaságtól el volt hagyatva. Öntalmára kelésével, folytatja a felterjesztés, a kormánynak is hasznot tett a nemesség, mert ha a rablócsoporthoz sikerül Dévát elpusztítani, akkor a kincstár hunyadi uradalmát sem találja jobb sors.

Igaz ugyan, hogy a nemesség az inségtől kényszerítve a királyi magtárakból is vett nyugtatvány mellett gabonát; de a békés helyeket megvédte, nemhogy terhelte volna. A rablók kivégeztetése a törvények, jelesen Ulászló 1514-iki törvénye, valamint a kormányzóknak sept. 13-án kelt rendelete folytán, ugyszintén a nov. 8-án felállított rögtönbiróságok ítéletei következtében történt.

Ezek előre bocsátása mellett arra kérték a folyamodók a korbátnokot hogy gr. Eszterházyval, kinek a felirat hasonlólag meg lón küldve, egyetértőleg ő felségét a dolog valódi állása felől felvilágosítani, az oly sokkép sujtott nemességet úgy az erlangeni hirlap rágalmai, mint más bár honnan jövő alaptalan vádak ellen oltalomba venni sziveskedjenek.

E mentségek ellenére a kormány tulságos aggodalmában megmaradt. A császár 1785. aug. 18-ról 6860. szám alatt kelt rendeletében, a főhadi tanács

által az erdélyi főhadi kormányzóságnak megparancsolta, hogy az egyenruhás nemeseket minden különbség nélkül fogassa el. — Erre a kormányzók a katonai parancsnokságnak azt válaszolja, hogy a nemesség egyforma öltözetet visel, a nélkül hogy az egyenruha volna; ennél fogva ő felsége további rendeletét kell bevárnia.

Bornemissza János hunyadmegyei főispánnak rangja és fizetése megtartása mellett kir. táblai ülnökké s helyébe Bruckenthal Mihálynak hunyadmegyei főispánná lett kinevezését is a közvélemény a kormánynak a lázadók iránti részrehajlásául róvta fel. A higgadt ítélőbíró azonban az említett főispánban a kormányoknak és felsőbb tekintélyeknek szokás szerint áldozatul eső bűnbakók eléggé szelid nemét találja fel.

Az orosz kápárusokra is — kiket miként fennebb láttuk a közhiedelem már a lázadás előtt a legveszélyesebb bujtogatóknak tartott — sor került a kormány intézkedései folytán. Többen közülök békfogattak; de szorosabb vizsgálat után ártatlanoknak találtatván, ismét szabadon bocsátották őket, miként a kormányzók biztosnak april 28-án a kormányzókhoz tett tudósításából kitétszik¹⁾.

Az utóbbi események alatt gr. Jankovich Antal, királyi biztos már az országon kívül volt. Marcezius végén Temesvárról kelnek királyi biztosi intézkedései s Erdélyben az előbbi kormányzók biztos s később Jankovich oldala mellé rendelt Bruckenthal volt megbizva a Hóratámadás utó-bajai közvetlen igazításával, melyek elég számosak és súlyosak voltak.

---

¹⁾ Gr. Kemény Gyűjteménye II. kötet 371. és 374. lap.

A kormányzékai biztos 1785. ápril 17-ről a kormányzékhez tett feljelentésében eszélyesen fejtegette azon szomorú következményeket, melyek minden polgár-háborút követni szoktak, s melyeknek a Hóratámadás viszonyai után kétszeresen be kellett következniök¹⁾. A dúlások és égetések egész vidékeken megsemmisítették az élelmi készletet, a közbátorság megszűnése, a köznép egy részének leöletése vagy bujdoslása a következő év termelésének is nagy akadályára szolgált. E körülmények káros hatása azon megyékben, melyek a lázadás színhelyéül szolgáltak, aggasztólag mutatkozott, — az élelmi szerek ára tetemesen felhágott; a szomszéd Oláhországba való kivándorlások tömegesen folytak; a tolvajságok és rablások egymást érték. E bajok orvoslásául a kir. biztos a katonaságnak a császári sütőházakból való élelmezését, a gabonából való pálinka főzésnek betiltását, a gabonakereskedésnek a városi vámok és országos piacokon divatozó más nyomasztó körülményektől mentté tételét indítványozta.

Miként a néptámadásoknál rendesen történni szokott, Hóra-támadásánál is az igazság a megtámadottak kinosabb kimultáért a megtámadók számosabb elveszésében vett magának elégtételt.

Ugy a felkonczolt magyarok, mint az elvesztett oláhokról, azoknak özvegyeiről és árváiról többféle jegyzékek készültek, melyek bárha nem voltak oly pontossággal és hitelességgel szerkesztve minőket az abrudbányai kimutatásokban találunk; mindazáltal elégségesek arra, hogy a legszomorítóbb képét adják a mindkét részről esett áldozatoknak. Ilyenek például az 1784-ben november havában Hunyad és Zaránd egyesült megyék-

---

¹⁾ Kemény gyűjteménye. II. kötet. 227. és 247. lap.

ben fellázadt oláhság által legyilkoltak és kiraboltak özvegyeinek és árváinak kimutatása¹⁾.

A lázadók által leöletett magyarok özvegyeinek és árváinak körülményes névjegyzéke²⁾.

Lisznyói Incze István hunyadi és zarándi egyházmegyék esperestje neve alatti jegyzék³⁾, melyben azoknak, kik 1784. november havában Zaránd- és Hunyadmegyében a fellázadt oláhság által leölettek, valamint azok özvegyeinek és árváinak névsora találhatóik.

A szászvárosi oláh esperesség négy helységéből jegyzéke az elveszett férfiaknak, azok özvegyeinek és árváinak, kik mind oláh nevet viselnek⁴⁾.

Az abrudbányai oláh esperesség 13 helységéből elveszett oláhoknak, özvegyeknek és árváiknak jegyzéke⁵⁾.

Jegyzéke a trerzyiai oláh esperesség huszonöt helységéből elveszetteknek, özvegyeknek és árváknak⁶⁾.

Továbbá a hondoli esperesti kerület 20 helységéből a fennebbiekhez hasonló jegyzék⁷⁾.

Hasonló jegyzék a hunyadi, halmágyi, és roskányi egyházi kerületekből⁸⁾.

A fennebbi jegyzékek összevonása⁹⁾.

Végül Branyicska és Booz helységekből férfi és nőnevek jegyzéke minden további felvilágosítás nélkül¹⁰⁾.

---

1) Kemény Gyűjt. I. köt. 65. lap.

2) Ugyanott 148. l.

3) Ugyanott 75. l.

4) Ugyanott 107. l.

5) Ugyanott 109. l.

6) Ugyanott 113. l.

7) Ugyanott 117. l.

8) Ugyanott 121. l.

9) Ugyanott 125. l.

10) Ugyanott 129. l.

Mi a katonaságot illeti, egy jegyzék szerint a katonaság részéről 28 halt meg, 32 megsebesült, egyet a bős csoport karóba húzott, egyet megkerekezett, kettőt lassu tűznél égetett meg, kettőt felakasztott. A vértanuk tehát a katonaság részéről sem hiányoztak.

Az országban az özvegyek és árvák száma tömerek volt. A kormányzók elégnak tartotta az országos törvények és viszonyok által ajánlkozott eszközöket, melyek a fenforgó körülmények közt kétszeresen hiányosak voltak, használni fel a nyomor enyhítésére.

Az árván maradottak gondviselését a földesuraknak és tisztviselőknak szoros kötelességévé tette s az árva vagyonok mikénti kezeléséről utasítást bocsátott szét. A földesurak felszólítottak, hogy a régibb gyakorlat szerint, inséggel küzdő jobbágyaikat segítsék. Némelyek megrongált önhelyzetüket hozván fel, képtelenségüket nyilvánították; de találkozott oly nemes szívű is, ki a segélyezésre késznek nyilatkozott¹⁾.

Az urbér béhozatala a lázadás lecsendesítése után kétségen kívül a kormány legildomosabb, legindokoltabb cselekvénye, leglelkiösmeretesebb kötelessége lesz vala.

Az urbér béhozatala vezetésével kormányzói biztos Bruckenthal bizatott meg, s april havában az e tárgyra vonatkozó intézkedések erélyesen folytak.

Az összeírás megkezdett²⁾ az urbér béhozatala a főispánoknak is kötelességévé tétetett, — e célból azok Szebenbe hivattak³⁾; de itt e tárgy meg is feneklett. A kormány e vétkes mulasztásáért a megyék s

---

1) Kemény József gyűjteménye. II. köt. 197. 584. 592. l. 303. pont. 601. l. 412. pont.

2) Ugyanott 131. 133. 140. 259. l.

3) Ugyanott 251. l.

átalában a nemesség ellenszenve nem szolgálhat mentességül. A kezünkön forgott adatok közt csupán Hunyad és Zaránd egyesült megyéknek találtuk elég mérsékelt hangon, sőt teljes alázattal szerkesztett ellenvetéseit¹⁾. Egyébiránt nyilvánul vala az erdélyi megyék ellenszenve bármily erélyesen, József császár és kormánya tudta magát más esetekben a kiváltságos osztály leg-erélyesebb ellenszenvéen is túltenni.

Egy-két megye ellenvetése helyett inkább azt kell vala a kormánynak figyelembe venni, miszerint a legkebelrázóbb néplázadás csak alig győzetett le, annak szomorú tanúságai még eleven emlékezetében voltak a legyőzött félnek s mégis a megyei hivatalnokok tudósításai a jobbágyoknak a földesuri tartozások iránt leggyakrabban előforduló ellenszegüléséről tanúskodtak; sőt a jobbágyok oktalansága annyira ment, hogy némelyütt az összeíró biztosokat nem akarták bebocsátani.

Hogy mindemellett az urbér béhozatala fenakadt, annál szembetűnőbb, minthogy József császár 1785. július 14-én kelt leiratának mindjárt homlokzatán is az urbért említi mint a rend megszilárdítása legbiztosabb eszközét.

Helyre állván — így szólalt meg a császár — Erdélyben a nyugalom, ennek jövőben való megszilárdítására több intézkedések szükségesek. Különösen a földesurak és jobbágyok közötti viszonyok kiegyenlítése s az urbérnek a már előbb kiadott rendelet szerint mielőbbi béhozatala halaszthatatlan. A kiszabott urbéri rendszabályokat mind a földesurak mind a jobbágyok teljesítsék. Minthogy pedig a közelebbi zavarok is leg-

---

¹⁾ Kemény gyűjt. II. köt. 545. l.

előbb a kamarai uradalomban ütöttek ki, az urbér legelőbb is ott hozassék létre.

A földesurak és jobbágyok közti önkéntes szerződések legfelsőbb helybehagyás alá terjesztendők.

A határőrök közé csakis oly parasztok irassanak be, kiket a császár erre kijelöl; a kik magukat titkon akarnák feliratni, jelentessenek fel a politikai hivataloknak. És ha a császár által valamely helység határőrül kijelöltetik, ekkor is az összeírásnál a katonai hivatal a polgárral együtt működjék.

Az udvari főhaditanács az erdélyi katonaparancsnokságot értesitse, miszerint a kormányzék kívánatára mindenkor katonai erőt adjon, de másfelől a polgári hatóságok is a katonaságot csak mulhatlan szükség esetében vegyék igénybe.

A régibb s ujabbban ismételt rendeletek, melyek tiltják, hogy a polgári és katonai hatóságok közül bármelyik a másik körébe vágjon, szoroson megtartandók.

Továbbá látva azt, miszerint az utolsó lázadás főoka is az oláh népnek ugy vallás mint erkölcs tekintetében létező végtelen tudatlanságában feküdt, — első teendőnek tartja ő felsége a görög nemegyesültek számára elemi iskolákat állittatni fel s különösen a szerfelett tudatlan nemegyesült papság részére egy seminárium létesítését rendeli, melynek legalkalmasb helyiségül Temesvárt jelölte ki, s a terv készítését a karloviczi érsekre bizván, fentartja magának a szükséges költségekről gondoskodni.

Mi a nemegyesültek számára felállítandó normalis iskolákat illeti, — miután az egyesültek részére Balázsfalván egy főiskola épült s az iskolai pénztárból más iskolák is állittattak — a nemegyesülteknek ellenben oly alapjuk, melyből ily iskolákat lehetne felállítani, nincsen;

a két oláh egyház közti idegenségnél fogva pedig nem hihető, hogy a nemegyesültek az egyesültek iskoláit meglátogassák, ez okon a nemegyesült oláh püspök és az iskolaigazgató, Mártonfi, dolgozzanak tervet a nemegyesültek számára felállítandó normalis iskolák és az azokra szükséges tanalap iránt, melyet a kormányzék megvizsgálván, terjeszse legfelsőbb jóváhagyás alá; addig is pedig gondoskodják a kormányzék hogy a nem-egyesült iskolamesterek számára legalább egy trivialis és egyszersmind normalis iskola állíttassék.

Az iskolai bizottmány félévenként tegyen tudósítást a tanítás ügyének állapotáról az egyesülteknél. Ugyanaz történjék annak idejében a nemegyesültekre nézve is.

A fennebbieken kívül ő felsége Nikitich Gedeon püspöknek a lázadás lecsendesítésénél tanusított buzgalma megjutalmazására 1000 forintot parancsol fizettetni a kamarai pénztárból.

Hasonlólag megjutalmaztatni rendeli a leirat a beteg foglyok gondos ápolásáért tábori sebész Kellert és a foglyok felügyelőjét Ungvárit.

Az oláh nép nevelését helyesen sorozta a leirat az urbér után második leghatályosabb eszköznek arra, hogy a Hóra-támadáshoz hasonló szomorú események kikerültesse; de hogy e részben is mi kevés történt, majd egy század tapasztalata tesz róla szomorú bizonyosságot.

Ugy látszik a császár fenebbi leiratát zárszóul szánta vala a lázadásra vonatkozó intézkedéseknél; azonban még a következő évben sem hiányzottak a zavar utójelenségei.

1786-ban többen azok közül, kiket az udvari bizottmány bűnösöknek talált, mindenestől a Bánátba — Pancsova vidékére vitették — megengedtetvén, hogy minden vagyonaikat magukkal vihessék; sőt telkeiken

létező javitmányaikat is meg kellett fizetni és felhajlott költsön pénzeiket utánok küldeni¹⁾).

E foglyok közül következő tavaszon és nyáron többen visszaszöktek Erdélybe, de a következő télen ismét felszedettek és testi büntetéssel fenyegetve, újból visszavittettek.

A császár végül bánáti utja közben, tapasztalván, hogy a lázadók közül már 160 család költöztetett át, megrendelte a nyomozások és átköltöztetések megszüntetését, a befogottak szabadon bocsátását és az okmányok örök feledésbe merítését.

Tisztelt olvasóink természetesen találандják, ha visszavonulásunk előtt még egyszer áttekintjük a gyászos tért, melyen nem hajlanunk szerint, de az okulás és tudomány érdekében mulattunk oly hosszasan. Több mint háromnegyed század hallgatása után talán nálunk is elég erősnek érezheti magát a történelem igazságos ítéletet mondani az emberi nem egyik leggyászosabb drámája felett.

Bármennyire igyekezett a nemesség bébizonyítani, hogy a lázadásnak legkevesebbé okául nem szolgált; mi ebben neki nemcsak igazat nem adunk, de a lázadás egyik főokát a nemességnek a parasztság ellen elkövetett jogtalan eljárásában találjuk, mely szerint a nemesség elmulatta a törvényhozás útján a parasztság sorsán segíteni s a közte és földesurak közt létező viszonyokat a haladó kor kívánatai szerint módosítani, átalakítani.

E törekvésben 1760-ban innen a kormány önkényes fellépése által, mely az alkotmányt merőben felfüggesztve tartotta, három évtizeden át akadályozva volt ugyan a nemesség, a nélkül hogy nézetünk szerint meghivatásának ez alatt is eleget tett volna, mely abban állott,

---

¹⁾ Kormányszéki rendelet 1786. szám 41., 3549., 4033.

hogy a sok tekintetben méltánytalan és igazságtalan törvények által a legalsóbb néposztályra nehezült terheket igazságos, méltányos és a kor igényéhez illő eljárásával lehetőleg enyhítse. Nemességünk nem kis része a helyett, hogy ezt tegye, kihágásaival magukat az igazságtalan törvényeket is nem ritkán tulszárnyalta.

Azon körülmény, hogy a magyar parasztok nem lázadtak fel, sőt az oláhok közül is a számosabb rész csendben maradt — nem a fenebbi okok létezése ellen szól, hanem legfeljebb csak azt bizonyítja, hogy az oláhság azon részénél, mely fellázadt, a nemesség helytelen nyomásán kívül még más okok is léteztek, melyek nálok a lázadást előmozdították.

Ama körülmény azonban, hogy a lázadásra egyik főokot a nemesség szolgáltatta, a fellázadt oláhság által elkövetett égrekiáltó vétkeket, rablást, dúlást és gyilkolást kimenteni korántsem képes, — még akkor sem, ha az oláhság bárdolatlan vadságának okát egy részről a századokon át szenvedett elnyomásban és jogtalan bánásmódban keressük; mert az elkövetett irtózatossághoz és bűnökhöz egy bárdolatlan nép sem tarthatá szabadosoknak, annál kevésbé a keresztyén vallás tanaival századok óta ismeretes oláhok előtt nem volt, nem lehetett titok azok undoksága, melyeket ők vad indulatjuk fellázadt hevében tagadhatlanul a bűnnek tudatával hajtottak végre. Így állván a dolog, úgy hiszszük igazságot cselekszünk, ha elkövetett borzadalmak tényeikért nem ugyan egyedül, de mindenekfelett őket, a megtámadókat, a cselekvőket teszszük felelőssé; reájok, különösen pedig bujtogatóikra, ruházzuk elkövetett vétkeik legnagyobb súlyát.

A lázadás harmadik főoka — kétségen kívül — a kormányban keresendő. Egy alkotmányos, jobbá-

gyias egyeduralkodásban igen sok van, mi a tekintélyen, az idő, az intézvények és egyéniségek tekintélyén alapul. — E tekintélyek szentelvényeit devalválni, elavítani, más czélszerüekkel felváltani nemcsak lehet; de sokszor szükséges; — a valamennyire lényeges változások azonban káros rázkodások nélkül, biztosan és üdvösen csak a létező alkotmányos formák szerint történhetnek. — József országlási rendszerében a tekintélyeknek — kivéve az uralkodásait — teljes számbanemvétele, a létező formáknak önkényes félrevetése a társadalmi viszonyok megingatására kelle hogy vezessen, — melyet nemcsak a kiviteli modor félszeregsége, de maguknak az intézkedéseknek belhiánya még teteemesen nevelt. — A változások helytelenségét, az irántuk ébredt ellenszenvet semmi sem igazolhatá annyira, mint midőn hasznos voltuk és czélszerűségök is kétség alá vonathaték. — A mi pedig a végrehajtási módot illeti, semmi sem tarthatá a kedélyeket nagyobb izgalomban, semmi sem szolgálhatá a bujtogatóknak alkalmasabb eszközül, mint oly intézkedések, melyek kevésbbé fontos, rögtönös változtatás mellett, rosszul titkolt nagyszerű átalakítások csiráit látszának magukban rejtteni.

Igy vált a lázadás közvetett okává a kormány is, melyet némi befolyás vádja is terhel — a nélkül, hogy a felettébb szomorú következmények súlya csak ő reá nehezednék. — Ribiczei által a császár szájába adott sulyos szavakat már említettük; de ha e szavak a belőlök szülemlett következmények szándéka, sőt megfontolása nélkül ejtettek, vagy épen nem is mondattak volna, ez esetben is áll az, hogy az uralkodás kezdetben a lázadás iránt hibás ki-méletet tanusított, hogy elmulatta annak elnyomására

maga idejében a kezei között levő sikeres eszközöket használni; — mit hogy kezdetben könnyen lehetett volna, bizonyítja azon csekély veszteség is, melyet a lázadás elnyomásánál a császári seregek később szenvedtek, midőn a vétkes elmulasztás folytán a baj már nagy tért nyer vala. — S vajon nem még szigorubb megróvást érdemel-e a kormány hasonlólag kezdetben tanusított azon eljárásáért, mely szerint elnázte, vagy későbbi intézkedéseivel épen elősegítette, hogy előbbi rendszabályait alárendelt közegei, hiányosan, sőt olykor ellenkező módon hajtsák végre? — Ha e hibás eljárást a kormány az alkotmányos rendszer iránti idegenségből, a kényuralom érdekében, vagy a gondjaira bizott ország legmiveltébb s legtekintélyesebb osztálya iránti gyűlöletből követte el, — ezzel is kétségen kívül nem csak helytelen, de egyszersmind káros politikát űzött, tévedése még azon esetben sem levén menthető, ha a lázadás legkisebb befolyása nélkül gyult volna lángra, de azt ideig-óráig azért túri vala, minthogy benne üdvös tanulságot látott a nemesség számára, mely elavult és sok részben igazságtalan jogait és kiváltságait nem ritkán kihágásokkal tetézte. — E tanulságok kiszolgáltatására az igazságtalan jogok és kiváltságok átalakítására, és a kihágások megzabolázására az oláh lázadásnál kétségen kívül alkalmasabb eszközt szolgáltatott a kormánynak maga az alkotmány, mely egy gyenge kiváltságos osztály oltalma alatt a helyett, hogy a kormánnyal daczolni lesz vala képes, befolyására a legtágabb utat s a javításokra a legbiztosb módot szolgáltatotta. — Szokásos bűne az egyeduralkodásoknak, hogy az alkotmányokban csak a létező nemzeti intézvények és kiváltságok oltalmát szemlélik s nem egyszersmind annak is legbiztosabb eszközét,

hogy egy jószándéku kormány a létező intézvényeknek jog- és korszerű átalakítását a lehető legesekélyebb rázkódással, a legbékésebb úton hajthassa végre. — Midőn pedig az alkotmány félretétetik, vagy megsemmisítettik, legtöbbszörre elmarad az üdvös cél, melynek a vétkes eszközöket meg kell vala szentelnie. Igen, mert a tapasztalat szerint az alkotmányos korlátokkal együtt a kormány legbiztosb támaszától fosztatik meg s erkölcsi köteleztetésének élénk érzete tompul el. — De midőn ez most is gyakran fordul elő, alig csudálhatni, hogy régebben nem volt másként.

MUTATÓ TÁBLÁJA

a

H ó r a - t á m a d á s t t á r g y a z ó

azon okmányoknak, közigazgatási és magán-iratoknak,
melyek tanulmányunk alapjául szolgáltak.

**Hóra támadását tárgyzó okmányok a marosvásárhelyi Teleki-
könyvtárban *).**

Könyv- tári kötet- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
1144 b	225 266	Hóravilágról fejérvármegyei tudósítás 1784-ről.
1146 b	197	Hóravilágkor elfogott lázongók feljegyzése. 1785.
1144 a	143	Hóravilág iránti felterjesztése a magyaroknak.
1144 b	367	Hóravilág facti speciese.
1144 a	99	Hóravilág okairól. Fejérmegye gr. Jankovichhoz.
1164	67	Hóravilági szerencsétlen körülmények. 1784.
1144 a	151	Hóravilág iránti felvilágosító kérése a magyaroknak.
1144 b	69	Gubern. rendelés az iránt, hogy a limitanea ka- tonaság miatt Hóravilág ne legyen.
1144 b	117	Hóravilágkor a fehérmegyei erdőkben lappangókról gubern. rendelés. 1785.
1144 b	87	Hóravilág iránti jegyzéke a General-Commandónak Fejérmegyéhez.
1144 c	67	Hóravilág dolgában gubernator Bruckenthal ren- delése Hunyadmegyéhez.
1144 b	91	Hóravilág lecsendesítésére Hunyadmegye katoná- ságot requiral. 1784.
1144 b	7	Hóravilágban mi módon szállittassék a katonaság. Hunyadmegye véleménye. 1784.
1144 b	7	Hóravilág megelőzéseért felirata Hunyadmegyének. 1784.
1144 b	391	Hóravilágkor egy kérelem a kir. biztoshoz.
1143 b	337	Hóravilág miatti félelmökben kérelme a szászoknak egy grófhhoz. 1785.

*) Az okmány-gyűjtemény nem minden köteténél létezik mutatótábla.

Könyv- tári kötet- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
1143	741	Hóravilág miatti kérelme a szászoknak egy grófhoz. 1785.
1146 b	342	Hóralázongás siető lecsendesítéseért kérelem az udv. cancelláriához. 1784.
1146 b	354	Hóravilágkor siető segélykérés a cancelláriához.
1144 b	299	Hóravilágkor rabolt vagyonok iránti utasítás.
1146 b	85	Hóravilágkor Zarándmegyébe tölire katonaság tétele. 1784.
1143	375	Hóravilág iránti felterjesztése a kir. táblának, főispányoknak és Marosvásárhelyre gyűlt mágnásoknak.
1146 b	123	Hóranak színes kibéküléséről repraesentatio a kir. biztoshoz. 1785.
1146 b	302	Hóravilágban az oláhok fenyegetőznek, a muszkát várják. 1785.
1146 b	211	Hóravilág okai.
1146 c	131	Hóravilág iránti lecsendesítési terv. 1785.
1164 a	579	Hóra-zendülés.
1147	981—4	Hóravilágkor megkárosított Hunyad- és Zarándmegyeiek feljegyzése.
1146 b	404	Hóravilági 3 rendbeli kérelem ő felségéhez
1144 a	143	Hóra-zendülés.
1144 a	298	Hóravilágkori rabolmányok visszaadása módja. 1785.
1144 b	21	Hóravilág megírása a császárhoz. 1784.
1144 a	25—66	Hóravilág hol és mimódoni kezdete.
1143	745	Hóravilági körülmények iránti kérelem. 1785.
1164 c	60—63	Hóravilág oka.
1143	721	Hóravilági szerencsétlen nemesek jegyzőke.
1144 b	199	Hóra kegyetlenkedése folyama.
1166		Hóra támadásakor megölettek laistroma. 1784. Miscellanea.
1143	737	Tanácsadás, miként lehessen bevágni ezután a lehető Hóratámadás utját.
1144 b	85	Hóralázadás alkalmával főkormányzó, Bruckenthal rendelkezik a katona-segélyről.
1144 b	85	Bruckenthal tudósítja a hunyadmegyei főispánt, Bornemiszzát, hogy a főcommendirozót felszólította segélyre.
1144 b	87	A főhadi cancelláriából parancs adatik ki különösen a k.-fejérvári parancsnoknak, hogy a conscriptiót megszüntesse.

Könyvtári kötet-szám	Lapszám	T a r t a l o m
1144 b	95	Hunyadmegye tisztsége igazolja magát, hogy a földesuri kihágások ellen, mik nem is voltak, a nyomozást megtette.
1143	741	Nyikula Ursz, alias Hóra, Kloskával együtt a székekelyek által elfogatik.
1144 b	111	Zalathnai urod. ispán Incze Elek jelentése az erdőben lappangókról.
1144 b	123	A Hóratámadásáról relatióját folytatja a hunyadmegyei tisztség.
1144 b	131	Hóralázadásért felirata a Hunyad és Zaránd egy. megyéknek ő felségéhez.
1144 b	267	A jobbágyság által kir. biztos gr. Jankovichhoz beadott gravamenek.
1144 b	286	A krakói birtokosság kéri Jankovichot, hogy a megkárosodottakat kárpótolja, s a zavargókat büntesse meg.
1144 b	290	Jankovich 3 osztályba teszi a lázadókat, s ahozképest rendeli a fejérmegyei törvényszéknek, hogy azokat elítélje.
1144 b	294	A fejérmegyei tisztség Jankovichehal közöl némely újabb kihágásokat.
1144 b	298	Jankovich rendelkezik a Continua Táblának a rabolmányok visszaadása tárgyában.
1144 b	302	Jankovich megismerkedik a nép hangulatával.
1144 b	306	Gr. Csáki János levele főispán Kemény Simonhoz.
1144 b	310	A kolozsvári márkális jegyzőkönyve.
1144 b	318	Az abrudbányai előjáróság menti magát azon vád ellen, hogy Petke becsübtosznak nem engedelmeskedett, és felemlíti Petke kihágásait.
1144 b	334	A magyar nemesség kérelme a főkatonai parancsnokhoz.
1144 b	342	A magyar menekültek kérelme az udvari cancelláriához.
1144 b	354	Egy más kórlevél az udv. cancelláriához.
1144 b	367	Idea humillime repraesentandorum:
1144 b	391	Jankovichnak újból leiratik a Hóralázadás és a katonaság kimélő magaviselete.
1144 b	409	A Hunyad- és Zarándmegyei tisztség kérelme a m. udv. cancelláriához.
1144 b	404	Ő felségéhez megírása a Hóravilágnak a zarándi menekültek által s egyszersmind pénzsegély kérés.

Könyv- tári kötet- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
1144 b	408	A hunyadmegyei tisztség megírja ő felségének a Hóravilág okozta nyomort.
1144 b	413	A hunyadmegyei főispán kéri ő felségét, hogy lehessen a kir. táblán rangban immediate a praeses után.
1144 b	189	Szentandrászi Popa Matej Ferczala elleni jelentései. 1785.
Hóravilágra tartozó okmányok kir. táblai ügyv. néhai Várhegyi gyűjteményében *)		
III.	100	Hóravilágban károsítottak jegyzéke Fejérmegyéből.
III.	96	Hórai irtóztató tények meggátlása iránti rendelet. 1784.
III.	99	Hóralázongások meggátlása. 1784.
III.	101	Hóra támadásának okai terjedelmesen kidolgozva.

*) Több kötetből álló becses gyűjtemény, jelenleg T. Szentkirályi Gábor ur hazafi adománya következtében az erdélyi Múzeum tulajdona.

**Kormányzékai levéltár-igazgató t. cz. Mike Sándor ur egyveleg
gyűjteményéből. III. kötet, az oláhokról, különösen
a Hóravilág*).**

Sor- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
1	I.	Moestissimus casus Comitatus Zaránd.
2	II.	Csürös Sándor dévai postamester levele nov 1-jén, ugyanaz, mint a 25-ik lapon.
3	V.	Hon és Külföld betiltott ive V. VIII.
4	1	Enyedi Efraim alszolgabíró levele Zalatnáról nov. 17. 1784.
5	5	Pap László' hunyadmegyei v.-ispán jelentése nov. 1-jén 1784.
6	5	Enyedi Efraim jelentése főispán b. Kemény Simon- hoz nov. 3-án.
7	6	Borsai György a főispánhoz. Abrudbánya nov. 3-án.
8	6-7	Zeyk Ádám az ítélőmesternek. Szeben, nov. 8. és 16-án.
9	8	Boros János szolgabíró levele az ítélőmesterhez. Torda, nov. 21.
10	11	Abrudbánya elpusztulása leírása.
	17	a) Nagy, szolgabíró, nov. 19. 1784.;
	14	b) a ref. pap levele bátyjához, az enyedi pro- fessorhoz.
11	17	Baló László a radnóti commendóhoz, nov. 21.
12	18	Enyedi Efraim szolgabíró. N.-Enyed, nov. 25.
13	18	Szentpáli Elek az oberster urhoz Remetére, nov. 27.
14	19	Szántó Sándor levele. Torda, nov. 12.
15	23	Zilahi levele egy szolgabíróhoz N.-Enyedre, nov. 10. 1784.
16	25	Dévai postamester Csürös Sándor levele nov. 11. 1784 — ugyanaz, mint a II. lapon.

*) A gyűjteményt egy mutatótábla előzi meg.

Sor- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
17	27	Szabó László Toroczkóról, nov. 13.
18	28	Bóér Pál N.-Enyedről öcséséhez, nov. 14.
19	30	Szentpáli Elek N.-Enyedről, nov. 17.
20	31	Erődsi Mihály m.-lapádi pap levele.
21	32	Egy aláírás, idő és helyjegyzék nélküli levél.
22	35	Torda város főhadnagya Kovács József levele v. ispán Sándorhoz, november 17. 1784.
23	37—48	A zarándi veszedelem leírása négyes verszetben.
24	49—67	Enyedi, a zarándi veszedelem leírása négyes verszetben. K.-Fejérvár, nov. 30.
25	68—88	Néhány nemes familiák keserves jajjai, és néhány helységeknek egészen hamuban fetrengések, csekély versekbe foglalva és ajánlva az iratot gr. Csáki János kolozsmegyei nemes vitézek táborra fővezérének.
26	89	Sententia capitalis: Hóra alias Nyikula Ursz et Kloska Juon.
27	92	Gr. Sztárai Mihálynak tisztii igyekezete és a nemesség kész ajánlata Hóra támadásának lecsendesítésére (Tudom. Gyűjtemény — 1821. II. k. 73. lap. 5.).
28	93	Hóra pénze és Albák rajza.
29	—	Hóra mellképe 95. Kloskái. 97. lap.
	99	Elfogatásuk rajza.
	101	Egy popa ellenszegülése.
	103	Kivégeztetések.
30	105	A főkormányzók levéltárában létező adatok feljegyzése.
31	107	Tabella individualis individuorum interemptorum.
32	108	Bajesdi Vitán Sándor: Csaták, Hóra követőivel a dévai mezőn. Segédkönyv Hóra paraszthadának históriájára. Pest, 1825.
33 a	108 a	Matisfalvi Pötfi Borbála, néhai ponori Tewrewk Jánosné: néhai Pötfi László háznépének Hóra pórhada miatt esett romlása — anyanyelven, legelső segédkönyv Hóra pórhadának históriájára. Pest, 1823. 8-ad-rét 72. lap.
33 b	108 b	Hóra und Kloska von A. K. (Anton Kurcz.) 1848., melynek csak egy ive jelent meg.
34	119	Oláhzendületek Erdélyben.
35	121	Hivatalos levelezések.
36	132—136	A felkelő nemesek névsora.

Sor- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
37	139	Erdélyi oláh nemzet képe Benkő Józseftől, nyomtatásban megjelent két iveiről jegyzetek.
38	141	Hivatalos levelezések.
39	147	Extractus epistolae per Michaellem Toroczkaei ex pago Zsibot, die 10-ma novembris. 1784. Gregorio Eperjesi v. comiti subst. Comitatus (tunc) Cibiniensis scriptae.
40	148	Progressus tumultuationis valachorum a 28-a praeterit. mensis octob. inchoati ad 10-mum usque praesentis per Michaellem Burucz medicum Saxopolitan descriptus.
41	151—188	2336/785. főkörm. szám alatt Hóra 24. büntársainak ítéletek.
	157	— 1. Pópa Juon Krisenucz Bisztra.
	161	— 2. Iszpász Juon ex Lupsa.
	165	— 3. Fodor Mihaila ex N.-Aranyos.
	169	— 4. Záf Jákob ex N.-Aranyos.
	173	— 5. Gácsdo Iszpász ex N.-Aranyos.
	177	— 6. Pópa Konstantin alias Juresiu, popa Kristyoriensis.
	181	— 7. Togyá Jákob ex K.-Aranyos.
	185	— 8. Denkusz Ilie ex ces. com. Hunyad (Zaránd).
	191	— 9. Toma Gligor ex K.-Aranyos.
	195	— 10. Szekerán Juon ex Borberek.
	201	— 11. Dénes Nucz e Verespatak.
	205	— 12. Dávid Áorám ex K.-Aranyos.
	209	— 13. Járai Joannes ex Tor.-Sz.-György.
	217	— 14. Muntyán Juon ex Borberek.
	223	— 15. Rotya Dregog ex Karna.
	231	— 16. Fodor Vaszilie ex Offenbánya.
	235	— 17. Pratyá Maftyj ex Lupsa.
	241	— 18. Iszpász Stefán ex Lupsa.
	245	— 19. Goja Petru ex K.-Aranyos.
	249	— 20. Ferencz Simon ex Gyertyános (C. Kolos).
	253	— 21. Gonceza Serafin ex Alvincz.
	263	— 22. Lukács Lup ex Szuliget (C. Kolos).
	269	— 23. Gircz Vaszilie ex Abrudfalva.
	273	— 24. Lupás Mihály ex Kejnel (Kajanel) Comit. Hunyad, Zaránd.
	277	— 25. Lupás Mihály ex Nyavalyásfalva (Cottus Hunyad).

Sor- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
42	189	Extractus benign. examinum contra Nyikulaj Ursz alias Horja ejusdemque complicem Kloska J.
43	—	10753/784. Nyomtatott patens a lázasztó hitegetők ellen. nov. 18. 1784. magyarul, 281. lapon, németül 283. oláhul 285.
44	287	Benkő Józsefnek a Hóravilágról irt értekezése, 8 levél 8-adrétben (a Burián Pál írása) — folytatása egész 1 iven 4 levél.
45	288	Granza Rokóczi, fejevári hóhér követelése a kivégeztetésért 6070/785 — 6849/785. főkorm. szám alatt (51 rft.) assignáltatott is a tart. főbiztosság által.
	289	Eredeti és másolt levelek.
46	293—295	10874/784. 22. nov. 784. kelt nyiltparancs a lázongók lecsillapítására német és oláh nyelven.
47	307—309	10944/784. 23. nov. A ki az oláh zenebona vezérét elfogja s kézbeadja 300 $\ddagger\ddagger$ jutalom ígértetik; magyar és német nyelven.
48	301	Ribiczei levelének másolata.
49	328	Repraesentatio Inclyt. Cottus Albensis Transilvaniae ad excell. reg. Cossarium Jankovich ratione tumultus valachici Horiani facta anno 1784. die 30. decemb. e generali congregatione in oppido Sárd celebrata.
50	389—390	A fennebbi adat alatt egy rövid facti speciese a Hóravilág megszüntetésének.
51	391	Pálfí István levele, perillustr. domine Frater N.-Enyed. nov. 28-o 1784.
52	393	A fennebbihez hasonló.
53	395	Gyarmathy Imre levele Toroczkóról, dec. 7. 1784.
54	396	Csukás kapitány levele Fejevár. dec. 16. 1784.
55	396	Egy csonka levél Enyedről dec. 16. 1784. I.
56	396 a	A „Neueste Nachrichten“ nevü bécsi napi lapnak egy igen megrongyollott 8-adrét levele, mely, miként kivehető, azon változásokat tárgyazza, melyek 1788. jul. 1-jén kezdve a lap szerkesztési módjában létesítetté fognak.
57	396 c	A fennebbi lapnak egy előbbi, a mint látszik a Hóratámadással egykoru mellékletéből egy csonka hat levélre terjedő közlemény, mely annyiban bir nemi érdekekkel, hogy az aradi és temesvári egykoru mozgalmakról is említést tesz; egyéb-

Sor- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
58	396 r	<p>íránt mily hiányosan volt a bécsi lap a Hórá- támadásról értesülve, megtetszik abból is, hogy a közlemény szerint a támadásnak mindjárt kez- detén a támadók által állítólag megölt zalathnai kir. urodalmi felügyelőt Hórának hívták.</p>
59	396 x	<p>Halmágyi István levele Kilyéből 1784. dec. 28-ról egy meg nem nevezett egyházi jegyzőhez. A levél eleje Fogarasi Pap János haláláról és ér- demeiről szól, s csak a vége tárgyazza Hóra- támadását. Említi kir. biztos gr. Jankovics megérkezését óhitü Pápilla tábornokkal. Dicséri a székely határőröket, alezredes Krayt, és fő- strázsamester Striánicsot. Az oláhok nagy része már elhagyta Hórát.</p>
60	396 z	<p>Halmágyi Istvánnak 1785. jan. 19-én Kilyéből kelt levele egy papi személyhez, hihetőleg az előbbihez. Megküldi a Hóra és Kloska képeit. Említi tábornok Pfefferkorn beszédét Hórával. A levélírója aggodalmát fejezi ki, hogy a lázadás még sem szűnt meg. Tart a hollandussal ki- ütendő háborutól, s hogy a franczia is beléelegyed- dik, s a szomszédot (hihetősön az oroszot) az országára lármázza.</p>
61	396 aa	<p>Ugyancsak Halmágyi Istvánnak Kilyéből 1785. april. 1-ről irt levele egy meg nem nevezett esperesthez. Panaszkodik a kormány hosszú tűrése ellen az oláhok irányában, kik még most is mozognak, s ennek bizonyságául felhozza, hogy Zaránd megyében most is vagy 500-an összeseregelték, s mint hirlik, élükéről fogták el Franzillát 18-ad magával. Végül a levélíró az átalános europai és osztrák külviszonyokról érte- kezik, s az orosz barátságot kétesnek mondja.</p>
62	396 ee	<p>Dániel Gergelynek Ebesfalváról 1785. jan. 5-ről irt levele egy bátyjához Romába egy egyházi személyhez (hihetőleg az örmény kolostorba) Hóra elfogatását, börtöni viszonyait, bizakodó magaviseletét, s Pfefferkornnal való beszélgetését tárgyazza; azonban közleményei inkább kőszá- hireknek, mint alapos állításoknak tarthatók.</p>
62	396 ee	<p>E sorok írójának főkormányászéki levéltárnok t. cz. Mike Sándor úrhoz intézett némely az utób-</p>

Sor- szám	Lap- szám	T a r t a l o m
63	396 ii	<p>bihoz küldött és alább következő adatokról szóló levele.</p> <p>Kivonat az 1791-beli naptárból, mely N.-Szebeni es. k. szabadalmazott és dicasterialis nyomdász és könyvkereskedő Hochmeister nyomdájában jelent meg ezen ezim alatt:</p> <p>„Kurzgefasste Leben und Regierungsgeschichte Josef des II.“</p> <p>II-ik Józsefnek és kormányának magasztalása szolgált indokul azon nagy ingerültségnek, mely Hochmeister ellen az 1791-ki országgyűlésen nyilvánult.</p> <p>A fennebbi ezim alatt Hóra támadásáról is érdekes adatok találtaknak</p>
64	396 rr	<p>Mutató táblája azon okmányoknak, melyek a Hóra támadására vonatkozólag a Maros-Vásárhelyi Teleki könyvtárban és volt kir. táblai ügyvéd Várhegyi okmány gyűjteményében találtaknak*).</p>

*) A kötetben találtató többi adatok nem vonatkoznak a Hóra-világra.

Gr. Kemény Józsefnek Hóra támadására vonatkozó két kötetes gyűjteménye^{*)}. I. kötet.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
1	7	—	—	A zalathnai kamarai uri székek aug. 11-én 1778. kelt ítélete Bisztra, Kis-Aranyos, Topánfalva és N.-Aranyos falvak előjárósága és több jobbágy lakosai ellen urbéri panaszaikkal Szebenbe küldött követek tárgyában.
2	9	7806	aug. 20. 1784	A v.-hunyadi folytonos tábla 1784. aug. 16-ról jelenti, hogy a vidéki lakosok közül többen magukat iratják be a fejérvári és hátszegi parancsnokságnál katonáknak, minek káros hatása a nép hangulátára már is világosan tapasztalható.
3	11	7805 7806 7844	—	A folyt. tábla fennebbi feljelentését aug. 24-én 1784. tárgyalás alá vevén a kormányzék, s úgy Halmágyi Istvánnak, mint a folyt. táblának a rend fentartása iránt intézkedik; egyszersmind pedig az erdélyi katonaparancsnokságot is értesíti.
4	13	8104	aug. 27. 1784	Az országos katonaparancsnokság felelete a kormányzéknek aug. 24-ről kelt átíratára, aug. 25-én, melyben a nevezett hivatal tudtul adja, hogy a fejérvári várparancsnokságnál a szükséges intézkedéseket a nyugtalanságok irányában megtette.

^{*)} a. A gyűjtemény czime: Hóra pórhadáról hivatalos nyomozások akkori eredeti irományokban 1784. b. A kötetek előtt mutató-tábla nincs. c. A beadás napját, (praesentatum) a hol találtatt, feltenni azért sem tartottuk feleslegesnek, minthogy az az okmányok keletkezéséről is, mely nem mindenütt volt megtalálható, némi tájékoztatást nyújt.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
5	13	8105	aug. 28.	Az országos katonaparancsnokság aug. 26-ról közli a kormányzékkel Pfefferkorn tábornoknak feljelentését arról, hogy számos bajomi oláhokkal találkozott, kik Fejérvárra fegyvervállalás végett mentek. A tábornok közli az oláhokkal folytatott társalgását is.
6	13	8106	aug. 29.	A kormányzéknek 8010. sz. alatt aug. 25-én tett abbeli tudósítására, miszerint úgy látszik, hogy a nyugtalanságok Küüllő megyében is elterjedtek, felelete az erdélyi katonaparancsnokságnak aug. 28-ról.
7	14	8107	aug. 29.	Az erdélyi katonaparancsnokság beadja a főkormányzékhez aug. 29-ről az I. oláh gyalogezred feljelentését, s ezenkívül két mellékletet. Alezredes Karp az egyik feljelentésben a földesuraknak és gazdatisztjeiknek, különösen a magukat fegyver alá jelentett parasztok elleni kegyetlen bánásmódját jelenti. A másikban a csend fentartása iránt tett intézkedéseiről tesz említést. A mellékletek közül egyik a hátszegvidéki parasztok ismételt panaszát foglalja magában, a másik a hunyadmegyei folytonos tábla kérelmét a katonaság által leendő támogattatása iránt.
8	16	—	—	Aug. 31-én a fennjegyzett 8104, 8105, 8106, 8107. számok következtében a kormányzék ugy a hunyad-, mint küüllőmegyei folytonos tábláknak megrendeli, hogy a földesuraknak és gazdatisztjeiknek a parasztok által felpanaszolt kihágásait kinyomoztassa és megbüntesse.
9	17	7805	aug. 30.	Az országos katonaparancsnokság tudósítása a magát fegyver alá jelentett 10 herepei jobbágy iránt augusztus 19-ről.
10	19	8502	sept. 7.	Nikitich g. n. e. püspök jelentése a hatósága alá tartozó papokhoz tett intézkedésekről. sept. 6-áról.
11	21	8462	sept. 7.	Az országos katonaparancsnokság jelentése a katonaeösszeírás megszüntetése

Sor-	Lap-	Hivatal-	Praesent.	T a r t a l o m
				iránt, septemb. 6-áról, minek értelmében a polgári hivatalok ellenkező feljelentései nem állnak.
12	23	8566	sept. 9.	Az országos katonaparancsnokság jelentése sept. 9-éről a hunyadmegyei főispán Bornemiszsza felszólítására tett intézkedésről, mire a kormányzék az intézkedések egy részét mellőzhetőnek nyilvánítja.
13	25	8586	sept. 10.	Az országos katonaparancsnokság jelentése a legfelsőbb parancs kihirdetése körül tett intézkedéséről sept. 10-ről.
14	27	8638	sept. 14.	A hunyadmegyei folytonos tábla jelentése sept. 11-ről a legfelsőbb parancs kihirdetésének eredménytelenségéről, s a kormányzéknek e jelentésre tett felelete.
15	29	—	—	1784. nov. 4-én d. e. 10. órakor a hunyadmegyei folytonos táblától érkezett tudósítás az oláh lázadás kitöréséről Zárándban, s a kormányzéknek arról tett tudósítása és tevékenységre intézett felszólítása az országos katonaparancsnokához.
16	33	8592	sept. 13.	Az országos katonaparancsnokság jelentése sept. 11-ről a katonaság és tordai folytonos tábla közt kifejtett viszály iránt, s a kormányzék erre tett felelete, melyben a polgári hivatal eljárásának törvényességét kimutatja.
17	37	10928	23. a hónap megnevezése nélkül, de a körülményekhez képest hihetőleg Novemb.	Az országos katonaparancsnokság Schulz ezredes eljárását menti, s tudtul adja, hogy Pfefferkornnak megtette a szükséges rendelést.
18	37	10925	23. hihetőleg Novemb.	Az erdélyi katonaparancsnokság kévsébé világos tudósítása Schulz eljárásáról.
19	37	10956 10957	24. hihetőleg Novemb.	Főispán Kemény Simon jelentése a felől, hogy a megyei elnökséget K.-Fejérvárra kívánja áttenni.
20	37	10929	23. a hónap neve nélkül.	Az országos katonaparancsnokság értesíti a kormányzékot, miszerint a katonaság oda utasított, hogy a jobbágyok hangulatát kémjáratok által kipuhatolja s arról tudósítást tegyen.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Praesent.	T a r t a l o m
s z á m				
21	37	10958	24. hón. év, nines	Kolozsvári főispán Csáki feljelentésére vonatkozó érthetlen pár sor.
22	37	10857	19. hónap nines	Jelentés Hunyadmegyéből a hó 15-ről az iránt, hogy a zavarok még nem csendesedtek le. A kormányszék e jelentést közli az országos katonaparancsnoksággal, bizonyosságául annak, mi következése lett a katonaság késő fellépésének.
23	37	10873	20. a tények szerint Nov.	Fejérmegye tisztségének közlése 15-ről, mely röviden az abrudbányai, verespataki és korniai dúlásokra vonatkozik.
24	37	10948	24. hó m. f.	Az országos katonaparancsnokság a hó 23-ról tudósítja a kormányszéket, hogy értesítendi azt, midőn a katonaság tervszerű mozdulatai végre lesznek hajtva. A kormányszék, tervét, ha van, közölje; ha találkozást tart szükségesnek, a parancsnokság meg fog jelenni.
25	38	10955	Nov. 21.	A szászvárosi tisztség csekély érdekű jelentése.
26	38	10962	26. hónapnév nélkül.	Temesvári tudósítás a katonaság mozdulatairól és a határőrizetről.
27	38	10970	24. hó m. f.	Az országos katonaparancsnokság kérelme tartomány biztosi utalvány kiadása iránt.
28	38	10972	25. hó m. f.	Rövid érdektelen tartalmu jelentés.
29	38	10974	25. hó m. f.	Hunyadmegye jelentése, hogy a nyíltparancsok balra magyaráztattak, a zavarok még tartanak, a kormányszék az országos katonaparancsnokságot felszólítja a rend helyreállítására, Bruckenthalnak kötelességévé teszi, járjon végére a Bánát felől való bétöréseknek s akadályozza.
30	38	10969	25. hó m. f.	Báró (hihető, Bruckenthal) 24-ről kelt jelentése Schulznak a rablókkal történt találkozásáról s Pfefferkorn által tett intézkedésekről. A fennebbi jelentés következtében a kormányszék felszólítja az országos katonaparancsnokságot, hogy Schulz olyanokba, mikkel többet árt, mint használ, ne ereszkedjék.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m	s z á m	s z á m	sent.	
31	39	10726	—	Baló nov. 15-ről tett jelentése, hogy a rablók Schulz fegyverszűnete le teléseig visszahúzódtak.
32	39	10955	—	Egy Molnár nevű egyén tudósítása a lázadás kezdetéről s azt közelebbről megelőzött körülményekről.
33	41	10492	—	Baló Lászlónak nov. 8-ról N.-Enyedről tett jelentése Enyed és környéke állapotáról a lázadás első napjaiban egy biztos jelentésével. Ompoly Czelná és Borberek vidékéről.
34	41	10494	—	Ugyancsak a fennebbi egyén jelentése nov. 7-ről a benzenczi és bokaji dulásokról.
35	41	10495	Nov.	Nov. 7-ről a k.-fejérvári hatóság jelenté, hogy Alvincz és Borberek elpusztítottak.
36	41	10491	—	B. Kemény Simon főispán fedezetét folyamodik novemb. 5-én.
37	41	10496	Nov. 8.	Jelentése a hunyadmegyei tisztségnek. Hátszegvidéke lázadásban. A posták kirabolvák. A zarándi tisztségtől semmi jelentés. Folyamodás rögtönbíróságért.
38	43	10500	Nov. 11.	A főkormányzó előterjesztése a kormányzésekhez, miként gondolná az országos katonaparancsnokság közremunkálásával a lázadók bekerítését eszközölhetőnek.
39	43	10498	Nov. 10.	Jelentés az Abrudbánya környékén összpontosult rabló csoportról.
40	43	10844	Nov. 12.	A hunyadmegyei tisztség nov. 11-ről jelentése, hogy a falusi bírák a lázadók kezére dolgoznak.
41	45	—	—	Bruckenthalnak a kormányzések által az országos katonaparancsnoksághoz küldött tudósítása a borbereki és tor.-szentgyörgyi dulásokról, az enyedi, tordai és károlyfejérvári állapotokról, s a kötött fegyvernyugvás ellenére az oláhok által véghezvitt gyilkolásokról.
42	47	2339 1785	—	Abrudbányai rom. catholicus pap, Lukács Péter és egyházmegyei gondnok Kalmár József aláírásuk alatti mart. 11. 1785.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
43	49	2339 1785	—	<p>jegyzéke azon rom. cath. családoknak, melyeket az 1784. nov. 7. és 8-án a fellázadt oláhok és papjaik a görög vallásra erőltettek eskü s más erőszakos módok által.</p> <p>Főbiró Gedő József és jegyző N. Rákosi József aláírása alatt mart. 11-én 1785-ben kelt név szerinti jegyzéke azon abrudbányai és verespataki rom. catholikus, reformatus, lutheranus és unitarius lakosoknak, kik az irt városok feldulásakor az oláhok által a n.-egyesült vallásra kényszerítették, s kik közül többen verés közt meg is haltak.</p>
44	53	—	—	<p>A fennebbi 43. sorszám alatt közlött-höz hasonló hiteles jegyzék.</p>
45	57	—	—	<p>Körösbányán kelt bizonyosság levél, melyben kilencz nemes ember bizonyít arról, hogy jöllehet a czebeieket az oláhok a rablásban való részvétre a legnagyobb fenyegetések közt kényszerítették, a nagyobb rész mindazáltal minden kihágástól távól tartotta magát, s az alólirtakat 44-ed magukkal elrejtve tartotta, ámbár a rablók által házról házra kerestettek. Martius 17., 1785.</p>
46	61	—	—	<p>Főbiró Gedő József és jegyző Rákosi József aláírásuk alatti jegyzéke azon helységeknek, melyekből 1784. nov. 6-kán és 7-én Abrudbánya s Verespatak elpusztítására a fellázadt oláhság összesereglett. Martius 7., 1785.</p>
47	65	—	—	<p>1784. november havában Hunyad- és Zaránd vármegyében a fellázadt oláhság által legyilkoltak és kiraboltak özvegyeit s árváit tartalmazó névjegyzék.</p>
48	73	—	—	<p>Kristsoni, brádi, ribiczei, mihelyéni, körösbányai, lunkoji, ilyei legyilkoltak névsora aláírás nélkül.</p>
49	75	—	—	<p>Lisznyói Incze István zarándi és hunyadi egyházmegye esperestje neve alatti jegyzék, melyben azoknak, kik 1784. nov.</p>

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
				havában Zaránd- és Hunyadmegyében a fellázadt oláhság által leölettek, valamint azok özvegyeinek s árváinak névsora található.
50	83	—	—	Stephani István iskolamester által készült jegyzéke az augustána valláshoz tartozó azon abrudbányai lakosoknak, kik az oláhok által erőszakosan a g. n. egyesült vallásra kényszerítettek.
51	87	—	—	Lisznyói Incze István zaránd- és hunyadi egyházkerület esperestjének kimutatása, mely az irt egyházkerület községeiben a fellázadt oláhság által a templomokban és más egyh. épületekben okozott károk értékét mutatja ki.
52	90	—	—	A fennebbi kimutatást helységenként foglalja magában.
53	95	—	—	Ugyanaz aláírás nélkül, mi a 47. sorszám alatt a 65-ik lapon található.
54	103	—	—	Ugyanaz, mi a 46. sorszám alatt a 61-dik lapon látható.
55	107	—	—	A szászvárosi oláh esperesség négy helységből nem hiteles alaku jegyzéke az elveszett férfiaknak, azok özvegyeinek és árváinak, kik mind oláh nevet viselnek.
56	109	—	—	Az abrudbányai oláh esperesség 13 helységből elveszett oláhoknak, özvegyeknek és árváinak jegyzéke hitelesség nélkül.
57	111	—	—	52 helység névjegyzéke.
58	113	—	—	Nem hiteles jegyzéke a trestyei oláh esperesség 25 helységéből elveszetteknek, özvegyeknek s árváknak.
59	117	—	—	Hasonló jegyzék a hondoli esperesti kerület 20 helységéből.
60	121	—	—	Hasonló jegyzék a hunyadi-, halmágyi és roskányi egyh. kerületekből.
61	125	—	—	A fennebbi jegyzékek összevonása hasonló alakban.
62	129	—	—	Branyicska és Bozul helységekéből férfi és nő nevek jegyzéke, minden további felvilágosítás nélkül.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Præ- sent.	T a r t a l o m
63	131	—	—	A fennebbiekhez hasonló kimutatás a hunyadi oláh egyházkerületből.
64	135	—	—	A fennebbihez hasonló kimutatás a halmágyi oláh esperestségből.
65	139	—	—	Hasonló jegyzék a rosikányi oláh esperestség három helységéből.
66	143	—	—	Hasonló a trestyiai esperestségből.
67	148	—	—	A lázadók által leöletett magyarok özvegyeinek és árváinak körülményes névjegyzéke, de hitelesség nélkül.
68	163	—	—	A kir. bizottmány aláírás nélküli észrevételei különböféle özvegyek iránt, melyekről némely uradalmi tiszték és szolgák azt állították, hogy az oláh lázadás alkalmával sajátították el.
69	171	—	—	Toroczkai Mihály levele nov. 10-ről 1785. sógorához, Eperjesi Gergelyhez, Szászvárosra, melyben jelenti, hogy bokaji jószágát az oláhok által feldulatott.
70	175	—	Nov. 12.	Kolozs és tordamegyei folyt. táblákhoz irt tudósítás, melyben jelenti (kétségen kívül Bruckenthal), hogy ő a kormányzóktól kineveztetett biztosul; továbbá a toroczkó-szt.-györgylázadás lecsendesítésére katonaságot ajánl, melynek ellátásáról gondoskodják az illető folyt. tábla. Végül igyekezzenek az említett hivatalok a csendesen maradt helységeket engedelmséggel tartani.
71	179	—	—	Tudósítása a főkormányzóknak nov. 4. 1784. a lázadás első kiütésekor az országos katonaparancsnoksághoz tett felszólításáról, s e parancsnokság válaszárol, mely a habozás és vonakodás kétségtelen jellemét viseli.
72	180	10323	—	A kormányzóknak 5-én tudósítja az országos katonaparancsnokságot, miszerint több tudósításokból kitetszik, hogy legjobb, ha a katonaparancsnokság intézi el, hová és mennyi katonaságot állítson fel.
73	180	—	—	A hunyadmegyei hivatalnokok jelentése nov. 6-ról Branyicska és Solymos

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prac- sent.	T a r t a l o m
74	181	—	—	<p>feldulásáról s felégetéséről s a lázadásnak az egész megyében való szétterjedéséről.</p> <p>Az országos katonaparancsnokság felelete a kormányzéknek 6-án kelt s 7-én vett tudósítására, melyben azt a katonaságnak az ország különböző részeiben való elhelyezéséről értesíti, azonban világosan ki van mondva, hogy a katonaság tartózkodjék komolyan minden tetteleges fellépéstől.</p>
75	183	—	—	<p>A hunyadmegyei tisztség tudósítása az oláhoknak nov. 5-én s 6-án tett dúláisokról és Déva fenyegetett helyzetéről, mely tudósítás iránt a kormányzék az országos katonaparancsnokságot a hó 8-ról értesítette.</p>
76	183	—	—	<p>Az országos katonaparancsnokság újabb katonai mozdulatokról tudósítja a kormányzéknek.</p>
77	184	—	—	<p>Az országos katonaparancsnoksághoz (10.410. szám alatt. stb.) érkezett több rendbeli hivatalos tudósítások különböző hivataloktól és tisztviselőktől, melyek a lázadás első napjaiban végbevitt többféle pusztításokról, valamint Dévának megtámadtatásáról szólnak. Említettik, hogy a hunyadmegyei törv.-szék az elfogottakkal a Salis ellen kibocsátott nyilt-parancs szerint akar bánni.</p>
78	184	—	—	<p>A kormányzék megküldi az országos katonaparancsnokságnak Nikitich püspök tudósítását, és egyszersmind Bruckenthal Mihálynak nov. 9. 1784. kormányzékbi biztossá lett kinevezéséről értesíti, felszólitván, hogy annak számára szükséges katonai fedezetről s arról gondoskodjék, hogy a katonaság a biztossal egyetértsen.</p>
79	184	—	—	<p>A főkormányzék az országos katonaparancsnokság előtt aggodalmát fejezvéni ki, a felől, hogy a katonaság a mindenfelé terjedő lázadás ellen nem leendő képes</p>

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
80	185	—	—	feladatának megfelelni, mint egyedüli hatalmában levő módot a nemesség és polgárság felülését a katonasághoz való csatlakozás végett felajánlja, s ez iránt az országos katonaparancsnokságot véleményadásra szólítja fel. Az országos katonaparancsnokság nov. 10-ről azt feleli, hogy a jelen helyzet a nemesség általános felkelését nem igényli, ha a lázadás általános lenne, fogná tudni, a kormányzék mit tegyen. Most mindenkifelett szükséges, hogy a nemesség és hivatalnokok a nép szellemére és tetteire figyeljenek s a katonaságot értesítsék. Így lehet megtudni azt is, általános felkelés rejlik-e a mozgalom alatt, vagy csőcselék-ből állanak a csoportulások.
81	187	—	—	A kormányzék nov. 11-én 10.491-től 10.495. számok alatt az országos katonaparancsnokságot az lázadás első napjaiban Hunyad és Alsó-Fejérbén véghezvitt dulásokról értesíti. Zarándmegyéből a megszakasztott közlekedés miatt nincs semmi tudósítás. Végül kéri a parancsnokságot, intézkednék akként, hogy Magyarország felől is katonaság vonatván be, a lázadók körülkeríttessenek.
82	188	—	—	Az országos katonaparancsnokság nov. 12-én alezredes Stojánovicznak a kormányzékkel közlött tudósítása folytán, panaszkodik az irt hivatalnál, hogy a hunyadmegyei folyt. tábla a befogott lázadókkal a Salisra nézve kiadott rendelet szerint bánt s azokat mind kivégeztette. A kormányzék tiltaná meg a hasonló eljárást.
83	190	—	—	A kormányzék nov. 13-ról a toroczko-szt.-györgyi pusztításokról értesíti az országos katonaparancsnokságot.
84	190	—	—	Az országos katonaparancsnokság nov. 14-ről a kormányzéknek az iránt értesíti, hogy a jelen viszonyok közt nem szükség más országban tanyázó csapatokat ren-

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
85	191	10491	—	delni az országba, haneha a kormányzéknek újabb aggasztó tudósításai vannak. Erre a kormányzék azt feleli, hogy mindent, a mit tudott — közölt; — cselekedjék tehát a katonaparancsnokság belátása szerint. Főispán báró Kemény Simon Enyeden 1784. nov. 5-én kelt levelének másolata a kormányzékbi biztoshoz, melyben gáldi jószágá saját élete és a megyei börtönök fedezésére katonai erőt kér a katonaparancsnokságtól.
86	195	—	—	Nov. 6-án kelt Krisán Dsurds aláírása alatt oláhból latinra fordított irat, melyben az író a maga szellemében és felfogása szerint elferditve említi a kurétyi eseményeket és a katonatisztekkel kötött 8 napi fegyvernyugvást közli.
87	197	10495	—	Főbíró Szikszay István és jegyző Kovács Áron november 7-ről 1784. K.-Fejérvárról tudósítják a kormányzékét a borbereki, poklosi és alvinczi lázadókról; másolat.
88	201	10492	—	Alsó-fejérmegyei alispán Baló László levele Enyedről nov. 8-ról, melyben jelentí a kormányzéknek, hogy a főispán, kinek élete ellen különösen fenekednek a lázadók, biztosabb helyre vonván magát — őt bizta meg a megye vezetésével; panaszkodik a katonai előjárók vonakodása ellen a katonaság kirendelésére nézve. Ennekokáért legalább egy lovas századért könyörög, hogy ha veszniök kell, boszualatlan ne veszzenek.
89	213	10415	—	A kormányzék levele a kormányzékbi biztoshoz november 9-ről, a mindinkább terjedő lázadás lecsillapítása végett adott utmutatással és nyiltparancscsal.
90	215	10415	Nov. 9.	A kormányzék által a kormányzékbi biztosnak adott részletes, de kevésbbé érelyes utasítás.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Præ- sent.	T a r t a l o m
91	225	—	—	Brunek Károly tudósítása, M.-Soly- mosról nov. 11-ről azon feltételekkel együtt, melyek mellett Hóra a békét igéri.
92	229	10500	—	A kormányzéknek nov. 11-ről 1784- ben kelt levele a kormányzéki biztoshoz, melyben meghagyatik, hogy az ide mel- lékelt nyiltparancs által az oláhokat le- csendesítse, s úgy Pfefferkorn tábornok- kal, mint püspök Nikitichesel egyetértsen.
93	231	—	—	A kormányzék nov. 18-án 1784-ben kiadott nyiltparancsa, mely szerint a ki egy lázadót elfog, kap 30 magyar forint jutalmat, a lázadásban résztvevő helység előljáróira nézve pedig az approbatalis törvény szerint a nyársvonás büntetése mondatik ki.
94	235	—	—	Brassói kereskedő Pável Lázár nyilat- kozata az alvinczi rablásról s a katoná- ságnak ottani hanyag magaviseletéről.
95	239	—	—	A katonaság elhelyezése 11. novem- berig 1784. a parasztlázadás alkalmával a katonaparanésnokságnak nov. 5-én kiadott rendelete szerint.
96	243	10500	—	Nov. 13-ról 1784-ben kelt tudósítása a kormányzéknek a császárhoz a nov. 8-án feljelentett Hunyad- és Zarándme- gyében kiütött oláh lázadás növekedése, terjedése és az ezek ellen hozott intézke- dések felől. — Vége hiányzik.
97	251	—	—	Alispán Puy Miklós és jegyző Ponori Pál aláírásuk alatt, nov. 13. 1784. Déván kelt levél Stvianieshoz az I. oláhezred főstrázsamesteréhez, melyben Hóra ellen a helybeli vár védelmére 12 ágyut és szükséges katonaságot kérnek.
98	255	10562 10563	—	A kormányzék levele a kormány- zéki biztoshoz, nov. 13-ról 1784., mely- ben a kormányzék helyesli a lázadás el- len tett intézkedéseket.
99	259	—	—	Puy Miklós és Ponori Pál aláírásuk alatt nov. 14-én Déván kelt hálynyilat-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m	s z á m	s z á m	sent.	
100	261	—	—	kozat egy orosz nevet viselő ezredbeli kapitány tudósításával együtt. Fennemlített kapitány Csepi László a hunyadmegyei folytonos táblához küldött levelében katonái nyomoruságos állapotáról szól, s a tábla gyámolítását kéri. Novemb. 13.
101	265	—	—	Az alsó-fejérmegyei folytonos tábla ítélete nyomán nov. 20-án és 26-án a k.-fejérvári börtönből eskületétel és botozás után elbocsátott szám szerint 24 fogoly nem hiteles alaku névsora.
102	267	—	—	Hét, névszerint megemlített Torozkó-Szt.-Györgyön elfogott oláhnak nov. 13-án 1784. K.-Fejérvárt kihallgatott vallomása a lázadás indító okairól; különösebben a Bercsa Juon vezetése alatt rabolt lázadókra vonatkozik.
103	271	—	—	1784. Nov. 12. és 14-én a zenebonában elfogott rablók kimutatása, kik mindnyájan disunitusok, kivéve Boros István lappangó jobbágyot, ki reformatus magyar.
104	277	—	—	A zalathnai provisoratus levele a lázadás lecsendesítésére kinevezett főbizottmányhoz, melyben kérdést tesz hogy a foglyokkali eljárásra nézve megvárják-e a bizottmány intézkedését, vagy Hunyadmegye példájára pallosjogát használja az uradalom? Nov. 14. 1784.
105	281	—	—	Kolozsmegyei főispán gr. Csáki János nov. 16-án kelt levele a kormányszéki biztoshoz, melyben a lázadók irányában és a katonaság ellátására követett eljárásáról tesz tudósítást — katonasegélyt kér, miután a huszárok (hihetőleg az oláh lovas határőröket érti) az oláhok irányában gyanusak.
106	283	—	—	Fennebbi jelentése mellé csatolja gr. Csáki János azon hirt, miszerint a kolozsvári katonaság az eltávozásra parancsot kapott. Ez által az oda menekült nemeség állapota annál aggasztóbbá válik,

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
107	285	10733	—	<p>minthogy az ottani polgárság azon hiedelemben van, hogy a veszély a várost az odamenekült nemesség miatt fenyegeti.</p> <p>A kormányszék nov. 16-án kelt levele a kormányszéki biztoshoz, melyben helyesli azon intézkedéseit, melyeket a hunyadmegyei koprédált nemesi házak butoraira nézve tett, — egyszersmind ajánlja a kormányszék, miszerint jó lenne ugyanazon intézkedést tenni a többi kirabolt helyeken is.</p>
108a	289	—	—	<p>A kormányszéki biztostól a kolozsmegyei tisztséghez adott rendelet másolata, nov. 16-ról, melyben az irt tisztségnek általános utasítást ad. A felkelő nemességnek összecsoportosulását, — miután azt a kormányszék nem rendelte, — nem helyesli, s jobbnak ítéli, hogy az szétszórva tartsa magát, hogy szükség esetében csatlakozzék a katonasághoz.</p>
108b	291	—	—	<p>Ugyanazon rendelet mint a fennebbi.</p>
109	295	—	—	<p>Gr. Eszterházi János nov. 17-én Szebenben kelt levele, melyben jelenti a kormányszéki biztosnak, hogy Miháczfalva közelében, Besenyőben is mutatkoztak lázongók s katonaságot kér.</p>
110	297	—	—	<p>Csató József jelentése nov. 15-ről a fenemlitett besenyői pusztításról.</p>
111	303	—	—	<p>Richard kapitány jelenti nov. 17. 1784. a királyi biztosnak, hogy a hozzáküldött rendeleteket Abrudbányán és Topánfalván kihirdette. Jobb volna ha az oláh püspök hirdetné ki. Hóra újból lázítja az oláhokat, kiknek most főgyűlhelye Boszes, és Bakanya közelében van.</p>
112	307	—	—	<p>Kis-enyedi alszolgabíró Eperjesi Sámuel. nov. 17-én kelt levele Csató Ferencz szolgabíróhoz, melyben jelenti a körútjában tapasztaltakat, a parasztok lázadása és engedetlensége felől; továbbá némely helységek ígéretét közli a csendességben maradás iránt.</p>

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m	s z á m	s z á m	sent.	
113	311	—	—	Báró Kemény Simon nov. 17-ről Fejérvárott kelt levele a kormányszéki biztoshoz, melyben a szolgabíró Csató Ferencz által feljelentett rablásokat s a lázadásnak a Maroson túl való elharapózását jelenti, honnan a rablók Karácsonfalvára indultak.
114	315	—	—	A zalathnai bányahivatalnak nov. 19-ről az abrudbányai tanácshoz irt levele az utóbbtól kért katonasegély kicserközlése tárgyában.
115	317	—	—	Toscanai Leopold herczeg nevet viselő ezredbeli alhadnagy Inczédi. Nov. 18-ről Toroczkó-Szt.-Györgyről kelt magán levele egy barátjához, melyben Hertelendi kapitánynak a Ponor és Remete felől előnyomult lázadók iránt követett eljárását adja elő.
116	321	—	—	Báró Bornemissza levele Déváról nov. 18. a kormányszéki biztoshoz a lázadók folytonos esábitásáról, különösön papjaik által.
117	325	—	—	A kormányszék hirdetménye a bujto- gatók ármánykodásainak leleplezése, a lázadók lecsendesítése s az engedelmesek bátorítására nézve.
118	329	10770	—	A kormányszék nov. 19-ről kelt át- irata mellett megküldi a kormányszéki biztosnak a vajda-hunyadi administrator feljelentését az oláhok erőszakoskodásai felől, ugy szintén azon intézkedéseket, melyeket a hunyadi folyt. táblához né- mely nemesek által elkövetett kihágások orvoslása végett tett.
119	331	10770	—	Vajdahunyadi kamarai administrator Leitner József nov. 14-én kelt tudósításá- nak másolata a kormányszékhez, melyben jelentést tesz a lázadóknak a vasgyár ellen czélbavett bünös szándékáról, a ka- marai előljáróság intézkedéseiről, valamint a nemesség több helyen elkövetett kihá- gásairól. Az oláhok közül számosan esá- ládjaikkal együtt az erdőkre menekültek,

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
				minek könnyen rossz következése lehet. Egy katonatiszt felsőbb parancs következtében mind elbocsátotta a katonaság által befogott lázadókat. Az országos katonaparancsnokságtól azon rendelet érkezett, hogy a katonaság jövőben minden öldökléstől megszűnjön s csupán a lázadók reábeszélésére szoritkozzék. Végül a kamarai administrator különböző rablásokról tesz említést, s a katonaságot az urodalom biztosítása végett meghagyatni kéri.
120	339	10770	—	Leitner József pótlékjelentése azon feltételekről, melyeket a lázadók kolompasai a kéke helyreállítására a nemességgel írásban közöltek.
121	343	10770	—	Hóra küldöttjei Donedsa Mán, Abrugyán Juon és Abrugyán Pruda alvezérek által kijelentendő békefeltételek hat pontokban, mint fenebb a Brunek Károly jelentésében (Lásd 91-ik szám).
122	347	—	—	Az abrudbányai tanácsnak és választott közönségnek folyamodása nov. 21-ről, melyben kéri a bizottságot, hogy a várost környező falukba és helybe a városba katonaság szállitassék. A folyamodás éles színekkel rajzolja a város feletti szomorú helyzetét.
123	355	10855	—	A kormányzéknek nov. 22-én kelt rendelete a kormányzéki biztoshoz a Leopold toskana ezrednek a pénztárból fizetendő 7000 forintról.
124	357	10855	Nov. 25.	A kinestárnokságnak Winkler Miklós aláírásával nov. 19-én 1784-ben kelt átírat a kormányzékhez, melyben a kívánt 7000 forint utalványozását jelenti.
125	363	—	—	Székely Dávid tartományi korlátnok átírat nov. 23-ról, mely mellett a kormányzéki biztosnak bizonyos tudósítások másolatát küldi meg.
126	364	—	—	A fennebbi levél másik oldalán Kerpenyesi Kloska Juon személyes leírása.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
127	365	10952	—	A kormányzék az elfogottak körülményes vallatására és a forradom valódi okainak kipuhatolására irányzott kérdőpontokat megküldi a kormányzékbi biztosnak nov. 25-ről.
128	367	10952	Nov. 24. 1781.	A fennebb említett vallató kérdések 15 pontokban.
129	373	10929	—	A kormányzék nov. 25-ről kelt átiratában megküldi a kormányzékbi biztosnak a kolozs megyei folytonos tábla levelet, s ugyanazt megküldi a tartományi főhadiparancsnokságnak, annak megtudása végett, mi utasítást követ jelenleg a katonaság a lázadás kipuhatolására.
130	375	10929	—	A kormányzék nov. 25-ről 1784. kelt s az országos katonaparancsnoksággal is közlött átiratának másolata, mint záradék a 129. sorszám alatti levélhez, mely szerint a kormányzék kinyilatkoztatja, hogy a katonaságnak folytonos őrzáratokkal kémlelődését a lázadás kitudására helyesli; s egyszersmind kéri, hogy ha a néplázitók felfedeztetnének s elfogatnának, a foglyokkal lehető szembesítés végett a polgári hatóságnak kézbeszolgáltatassanak.
131	379	10929	—	Másolata a hadi cancellaria jegyzékének (Nota) Schloisnig aláírása alatt Szebenből nov. 22-ről, melyben tudtul adja a kormányzéknek, miszerint azon felkelesről, mely a tegnapi 10834 sz. a. barátságos átirat szerint Kolozs megyében történt, nem vehetett ugyan tudomást; a mi ellenben a kormányzéknek a katonaság őrzáratai iránti gondoskodását illeti, ez általában a katonaságnak kötelessége, mit ezután is egész készséggel teljesítend.
132	387	14321	—	József császár Bécsből, 1784. nov. 27-ről kelt levelének másolata, melyben megküldi gr. Eszterházyknak a zalathnai urodalom jobbágynak panaszait és az erdélyi urbéri szabályozásra vonatkozó ira-

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
133	389	14321	—	<p>tokat, azon utasítással, hogy azokat gr. Jankovicsnak gyors posta útján minél hamarább küldje meg, hogy a végbeviendő nyomozásoknál kezénél legyenek.</p> <p>Másolata a nov. 27-én 1784. Jankovicshoz küldött legfelsőbb leiratnak, mely tájékozással oly czélből küldetett, hogy a kir. biztos az igazság kiderítése és a nyugtalanságok megszüntetésében annál könnyebben czélt érhessen. A császár keserűen panaszkodik rendeleteinek az uradalmi és országos tisztviselők hanyag végrehajtása miatt. Bizalmát fejezi ki Jankovics becsületességében, s kötelességévé teszi, hogy erélyesen járjon el. Továbbá a korlátnokság által az erdélyi urbérnek elkészített előmunkálatait véleményadás végett a biztosnak megküldi; különösen pedig az örökös jobbgátság eltörlését rendeli.</p>
134	401	11065	—	<p>A kormányzéseknek 1784. nov. 27-én kelt tudósítása a kormányzékeni biztoshoz, melyben tudtul adja, miszerint a császár a lázadás valódi okainak megvizsgálására gr. Jankovics Antalt kir. biztosul, s melléje egy polgári és katonai vegyes bizottmányt nevezett ki. Mihezképest, jóllehet, a kormányzék nov. 15-ről azt rendelte volt, hogy a foglyok egy része, illő testi büntetés után elbocsátassék, a bűnösebbek pedig rögtönbiróság elé állitassanak; ezzel ellenkezőleg most azt rendeli, hogy a foglyokat el ne bocsássák, s azok elitélésétől is tartoztassák vissza magukat.</p>
135	405	11043	—	<p>A kormányzék nov. 27-én 1784. irt levelében helyesli a kormányzékeni biztos azon 25-ről kelt indítványát, mely szerint a n. e. püspök személyesen menjen a lázadók lecsendesítésére, s azokat saját papjaik által unszoltassa nyugalomra.</p>
136	409	11042	—	<p>A kormányzék nov. 27-én 1784-ről egy mellékletben megküldi a kormány-</p>

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m	s z á m	s z á m	sent.	
137	411	11042	—	széki biztosnak tudomás és tudatás végett a katonaságnak a lázadás lecsendesítésére tett intézkedéseit. A hadi cancellaria 1784. nov. 25-én Schloisnig aláírása alatt azt feleli a kormányiszékeknek 10804. szám alatt nov. 22-én kiadott rendeletére, hogy a katonaság siet kiszállani a lázadók feltartóztatására s ellenállás esetében erőszakot is fog használni.
138	417	—	—	A szászvárosi tisztség feljelentése a kormányiszéki biztoshoz, mely szerint 17-én a hozzá 1784. nov. hóban küldött rendelet nyomán az irt tisztség a lázadók lecsendesítésére vonatkozó rendeleteket az oláh papok által a templomokban kihirdettette.
139	421	—	dec. 1.	Nov. 30-ról 1784. Déváról Nopcsa Elek ideiglenes alispán és jegyző Bália Sámuel aláírások alatt kelt levél, melyben Hunyadmegye ilyei járásában és Zarándban újabb lázadási mozgalmakról tudósítanak.
140	425	—	—	A kormányiszéki biztos 1784. nov. 30-ról tudatja a zalathnai tisztséggel, hogy nov. 19-én tett felterjesztésüket, hogy két fogoly szabadon bocsátása esetére Hóra elfogását ígérte, a kormányiszékek felküldötte.
141	427	—	—	A kormányiszékeknek 1784. nov. 30-án kelt felterjesztése a magas udvarhoz a lázadás ellen tett intézkedésekről, feleletül egy nov. 22-én kelt császári leiratra, melyben a nemesség felülése és a rögtöntörvényszék eljárása rosztaltatik. Ez okmány érdekes felvilágosítást foglal magában a dévai elítélésekről is.
142	443	—	—	Egy csonka okmány, melynek eleje hiányzik, aláírás nélkül; szövegéből úgy tűnik ki, hogy hivatalos. Az itt találtató rész a lázadás első napjairól szóló tudósításokat tartalmaz; s tudósításait foglalja magában a hunyadmegyei tisztségnek,

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
				zaráncdi helyettes alispán Hollakinak, valamint a kamarai hivatalok- és alsó-fejérmegyei főispán báró Kemény Simonnak.
				Az országos katonaparancsnokság továbbá a baj okát a főkormányzókra hárítja, mely az országos katonaparancsnokságnak a lázadást megelőző előterjesztésére a szükséges utmutatásokkal késett. E vád ellen magát a kormányzók viszont védi.
143	455	—	—	A zalathnai bányabíróságnak hivatalos eredeti irata 1784. dec. 1-ről, mely mellett az offenbányai uradalmi tisztségnek az uradalomhoz tartozó öt helységgel kötött békeszerződését közli a kir. bizotmányynal a szerződés szükséges voltát felfejtő okokkal együtt.
144	459	—	—	A fennebbi sorszám alatt említett szerződés.
145	461	—	—	A fennebbi okmányoknak megfelelő szerződés az öt helység részéről, melyek még több más velek szövetségelt helységeket említnek.
146	465	—	—	Szászvároson dec. 1-én 1784-ben kelt eredeti levele nemegyesült püspök Nikitich Gedeonnak, a kormányzókbi biztozhoz, melyben több oláh papokat jelent fel, kik néhány hallgatóiktól kísértetve az engedelmességre ajánlkoztak. Továbbá a püspök egy esperestet küld a kir. biztozhoz, figyelemztetvén ezt, hogy az esperestet, mint gyanus személyt, jó lesz a lázadás végeig letartóztatni.
147	469	—	—	Dec. 1-én 1784. Déván alispán Nopcsa és jegyző Balia Sam. aláírásuk alatt kelt eredeti levél Hunyad és Zaráncdi főispán Bornemissza Jánoshoz, melyben jelentik, hogy miután a katonai intézkedések Zaráncdban sikerültek, most már a forrongás Hunyadmegyébe, Ilye vidékére tette át fő helyét, mi okból a katonasegély sürgetőleg szükséges.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
148	471	—	—	Nov. 30-ról 1784. Halmágyon állomásozó Simén hadnagy levele fennebb idézett Balia Sámuelhez, melyben őt a katonaeő elégtelenségéről s ágyuk és több katonaság szükséges voltáról értesiti.
149	475	—	—	B. Bornemissza János dec. 1-én 1784-ben Szászvároson estve 8-órákor kelt eredeti levele, melyben jelenti a kormányzóki biztosnak, hogy Ilye körül lázongók gyülekeztek, s katonai segílyt kér.
150	479	—	—	Egy keletszám és aláírás nélküli irat, Brádon a fogságban levő nemesek kiszabadításáról számosabb oláhok levágásáról és Hórának ez időtájban való magaviseletéről.
151	483	—	—	Dec. 2-ról 1784. a kormányzókhöz intézett aláírás nélküli jelentése — hihetőleg — a kormánybiztosnak azon naponként előforduló kérelmek tárgyában, melyekkel a lázadók által különösen fenyegetett megyék és városok hozzá folyamodnak fegyverek nyerhetéseért. A kormányzóki biztos kéri a kormányzóket, hogy ha helyesnek látja, a kérelem teljesítése végett illető helyen lépést tegyen.
152	487	—	—	A kormányzó dec. 2-án 1784-ben kelt levele a kormányzóki biztoshoz, melyben azon tudósításokat, melyek szerint Déva ellen támadás van készülöben, oly megjegyzéssel közli a biztossal, hogy az országos katonaparancsnoksághoz a fenyegető veszély megakadályozása végett a szükséges átírás megtétetett.
153	489	11221	—	Másolata ugyanazon feljelentésnek, mely fennebb a 139. sorszám alatt látható a Dévát fenyegető veszélyről.
154	495	11286	—	A kormányzó dec. 2-án kelt irata a kormányzóki biztoshoz, az offenbányai uradalommal békére lépett öt falu, és főispány báró Kemény Simonnak a rabok tartására vonatkozó felterjesztése tárgyában.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
155	499	11249	—	A kormányzók másolati mellékletben megküldi a kormányzói biztosnak a gróf Bánffy György jószágigazgatója Márgai Ferencnek a piski hídra vonatkozó kérelmét.
156	501	11249	—	A 155-ik sorszám alatti okmány másolata.
157	507	11252	—	A kormányzók dec. 2-ről 1784. megküldi a kormányzói biztosnak mellékletben a kincstárnokságnak s illetőleg a k.-fejérvári bányahivatalnak jelentéseit a lázadás körülményeiről.
158	509	11252	—	Az erd. kincstárnokság Winkler Miklós aláírásával dec. 2-ről 1784. mellékletben közli a kormányzókkal a k.-fejérvári pénzverő hivatal és pénzmester Hammerschmid Antal feljelentéseit az utak bizonytalanságáról, mely szerint egész Nagy-Bányáig elterjedvén a lázadás, nem küldheti az évnegyedes udv. jutalékot illető helyére, hanem azt a k.-fejérvári várban kénytelen tartani.
159	511	11252	—	Nov. 28-ról K.-Fejérvárról pénzmester Hammerschmid József jelentésének másolata, mely a fennebbi körülményre vonatkozik.
160	513	11252	—	A pénzverő hivatal jelentésének másolata nov. 27-ről K.-Fejérvárról a kormányzóhoz, hasonlóan a K.-Fejérvárt létező ércpénz elküldése tárgyában.
161	523	—	—	B. Kemény Simonnak nov. 18-ról 1784. Fejérvárott kelt eredeti levele brigádos tábornak Pfefferkornhoz, melyben jelenti, hogy a várban a szükségletek fogyatkozni kezdettek, s azok pótlására a megkívántató termékadót a környékbeli helységek erőszakosan megtagadták.
162	527	11133	—	A kormányzók dec. 3-án 1784-ben kelt átiratában közli a kormányzói biztossal a kir. kincstárnokságnak egy felterjesztését másolatban, mely szerint az irt hivatal a bányavidékeken kiküldendő

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
163	529	11133	—	katonaság mellé ülnök Will Józsefet és urad. ispán Incze Eleket ajánlja, mint kik igen ismeretesek azon helyekkel, hol a lázongók lappanganak. Winkler Miklós aláírása alatt nov. 29-ről 1784. kelt irat másolata, mely a 162. szám alatti körülményre vonatkozik.
164	535	11243 11244	—	A kormányzéknek dec. 2-án 1784. kelt eredeti rendelete, mely mellett megküldi a kormányzóki biztosnak a kincstárnokságtól felküldött boiczai és zalathnai alább látható tudósításokat.
165	537	11243	—	Bukorai József és Molnár József 1784. nov. 29-én Boiczán kelt levele, melyben írják, hogy az ottani bányaszemelyzet a legnagyobb veszélyben forog s katonaségélyt kérnek, hogy Zalathnára menekülhessenek.
166	541	11243	—	Báró Gerliczi József, Zelenkai János és még többek aláírása alatt 1784. nov. 30-án Zalathnán kelt tudósítás másolata, mely szerint jelentik, hogy mióta alezre-des Schulcz Topánfalván a főlázítókkal kétszer tartott összejövetelt, a nyugtalanságok még veszélyesebbekké kezdenek válni, egyszersmind a lázadók által elfoglalt 4 álláspontot közlik és katonaségélyt kérnek.
167	545	11243	—	A kincstárnokság dec. 1-én 1784. Winkler Miklós aláírása alatt kelt iratának másolata a kormányzékhez, mely a fennebb említett 165. és 166. sorszámok alatt felhozott tudósításokra hivatkozik, s kijelenti, hogy különösen Boicza a végveszélyhez közel áll.
168	549	11244	—	A kincstárnokságnak Kléberg Antal aláírása alatt 1784. dec. 1-én kelt rövid átírata a kormányzékhez, mely szerint a másolatban alább látható tudósítást a kormányzéknek megküldi.
169	551	11244	—	Szabó József harminczados nov. 28-án 1784. Déván kelt levelének másolata, mely szerint Szevestyényi harminczadost

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prac- sent.	T a r t a l o m
170	555	—	—	27-én Halmágyra jövő útjában a véle levő katonákkal együtt a bujtogatók Hóra parancsára elfogták, azonban a papok hosszas kérésére szabadon bocsátották. B. Kemény Simon dec. 3-án 1784. K.-Fejérvárott kelt levele a kormányszéki biztoshoz, melyben a katonaság élelmezése végett a katonaságnak a havason való elhelyeztetését közli, s véleményt mond az élelmiszerek minél czélszerűbb elszállítása iránt.
171	559	—	—	Alsó-fejérmegyei ülnök, sárdi Orosz Bénéiam 1784. dec. 3-án Vingárdon kelt levele egy meg nem nevezett alezredeshez, melyben Toskana-czredbeli kapitány Eggermanhoz tett jelentését, melyet Hórának a császár által lett megbízatására nézve tett, igazítja helyre, s az abból reá következő kellemetlenségeket elhárítani igyekszik.
172	561	—	—	A fenemlitett ülnöknek nevezett kapitányhoz írt jelentése.
173	563	—	—	Orosz Bénéiamnak a fenemlitett levélhez csatolt és a 171. sorszám alatt említett irománya.
174	565	—	—	Ponor és Remete helységek dec. 4-én 1784. kelt levele az oláh püspök jószágigazgatójához, melyben eddigi ártatlanságukat állítják, ezutánra is hasonlót ígérnek, s a katonamegszállástól való mentességeket kérik.
175	569	11260	—	A kormányszéknek dec. 4-én 1784. kelt levele a kormányszéki biztoshoz, melyben az országos katonaparancsnokság átirata következtében rendeli, hogy generális Pfefferkornnal együtt szálljon át K.-Fejérvárra, s ottan az írt tábornokkal egyetértőleg működjék a lázadás elnyomására, s gondoskodjék a katonaság illő ellátásáról. Egyszersmind a különböző hatóságokhoz tett intézkedéseit közli a kormányszék a kormányszéki biztossal.
176	571	11260	—	Az országos katonaparancsnokság 1784. dec. 3-án kelt levelének másolata a kor-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
177	573	11260	—	<p>mányszékhez, melyben a hadi működések célszerűbb eszközlése végett Pfefferkorn tábornok K.-Fejérvárra rendeltetik, s a kormányzék felszólíttatik, hogy az eddigi hiányok kikerülésével a csapatok kellő ellátásáról gondoskodják, hogy valahára komolyan lehessen a dologhoz fogni.</p> <p>Dec. 4-én 1784. kelt kormányzéki rendelet másolata Zeyk Zsigmond és Gyulai Lajos vidéki biztosokhoz, a katonaságnak élelemben szenvedett hiányáról, melyet a hadparancsnokság dec. 3-ról jelentett a kormányzéknek. A kormányzék komolyan inti a biztosokat a hiányok elkerülésére.</p>
178	575	11260	—	<p>A kormányzék átíratának másolata az országos katonaparancsnoksághoz dec. 4-ről 1784., melyben tudatja, miszerint a kormányzéki biztos Bruckenthal utasítva van, hogy K.-Fejérvárra tegye át lakását, s ottan Pfefferkornnal kölcsönös egyetértésbe tegye magát.</p>
179	579	11260	—	<p>A dec. 4-én a vidéki biztossághoz kiadott kormányzéki rendelet másolata, mely szerint tudatja a kormányzék, hogy az országos katonaparancsnokság dec. 3-án vett átíratából először értette, hogy a katonaság élelemben hiányt szenvedett, s ez okon legott a hiányok kikerülése végett komoly intézkedéseket küldött a tartományi főbiztossághoz.</p>
180	581	11260	—	<p>A kormányzék dec. 4-én 1784. kiadott rendeletének másolata a szebeni, alsófejéri, kolozsi és a zarándival egyesült hunyadi táblákhoz, a fenebb előadott értelmezési tárgyban.</p>
181	587	—	—	<p>Egy aláírás nélküli iromány, a főkormányzóhoz dec. 4-ről 1784., melyben a véleményező különböző pontok alatt mutatgatja, hogy ámbár a rablók különböző vidékeken pusztítottak, mégis eljárásukban bizonyos egyformaság észrevehető.</p>

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
182	591	11285	—	A kormányzék dec. 4-én 1784. kelt rendelete folytán megküldi a kir. biztosnak azon tudósítást, melyet n. e. görög püspök, Nikitich Gedeon, a lázadás lecsendesítésére intézett és feljelentett eljárásáról tett, az említett püspökhöz a kormányzék által küldött újabb utasítás, másolatával együtt.
183	593	11285	—	A kormányzék dec. 4-én kelt és a n.-egyesült oláh püspökhöz küldött rendeletének másolata.
184	595	11285	—	N. e. püspök Nikitich dec. 2-án 1784. Déván kelt és 182. sorszám alatt említett levele a főkormányzóhoz és a kormányzékhez, melyben előadja, hogy a közbátorság érdekében tett fáradozásai néhol sikert arattak; de másutt a forrongás jelei mutatkoznak. Mi okból főispán, Bornemiszával és a székely határőrség ezredesével értekezett is. Kérdi végre a püspök, hogy ha a főczinkosok hozzá folyamodnak, mint Molnárral és Schulezeczal tették, mit feleljen? mert a lázadók ragaszkodnak régibb kívánságaikhoz.
185	597	11285	—	Popa Georgie, bacsijai lelkész és Popa Salamon viszkai lelkész, nov. 13-án 1784. Bacsján kelt levele az oláh püspökhöz, melyben 9 falu nevében ígérik, hogy a nyugtalankodással, melyben eddig is csalogatás és fenyegetés következtében vettek részt, végkép felhagynak, ha a császártól kegyelem adatik nekik, s szolgálatjaik, melyekre az ünnepnapokon is köteleztettek, mérsékeltetni fognak. Másolat.
186	599	11285	—	A trestiai n. e. esperes Szimeziána József 1784. nov. 21-én Déván kelt levele a püspökhöz, melyben jelenti, hogy a püspök rendeletének kihirdetésére a név szerint megemlített öt falu békén maradt; de mintegy husz a lázadókhoz állott, kik Molnártól a benyujtott pontokra feleletet várnak. Másolat.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
187	607	11339	—	A kormányzék dec. 6-án 1784. kelt rendelete a kormányzékeni biztosnak azon felterjesztésére, miszerint a ponori és remetei lakosok közül azok, kik a lázadásban nem vettek részt, azt ígérték, hogy a kolomposokat megnevezik, a kormányzék azt válaszolja, miszerint az említett helységek lakói álljanak ígéretök mellett, s a kolomposokat ne csak megnevezzék, de adják is kézbe, azonkívül fegyvereiket lerakván, adják át minden gyilkoló szerszámaikkal együtt.
188	611	—	—	Gyulai-ezredbeli hadnagy Lendvainak 1784-ben dec. 7-én kelt tudósítása azon három parasztról, kik Ponor és Remete közt Liporestnél a lázadók ellen tett támadás alkalmával elfogattak.
189	613	—	—	N. e. püspök Nikitichnek dec. 8-ról 1784. estvéli 9 órakor Bucesdról kelt levele a kormányzékeni biztoshoz, melyben jelenti, hogy a Kristyor vidékén 12 faluban néhány oláh pap segélye mellett sikerrel működött; a Blezsény és Mihelyén közti határon azonban összeütközésre került a dolog, mely alkalommal 48-an leölettek. E közben ő felsége általános bűnbocsánata megérkezett, mely hogy a népnek hírül adassék, a kormányzék rendeletére egy-egy pap adatott minden csapathoz.
190	617	11482	—	A kormányzéknek dec. 14-én 1784. kelt irata a kormányzékeni biztoshoz, ennek azon hó 10-én tett felterjesztésére, mely szerint jelenti vala, hogy a katonaság élmezéséről gondoskodva van, s hogy Abrudbánya és Zalathna helyzete miatt maga akar kiszállni. Minthogy a jelentésekből úgy jő ki, hogy a lázadók csak színleg csendesedtek le, a kormányzék meghagyta a biztosnak, hogy kik engedelmességet ígértek, fegyvereiket adják ki s csoportozásoktól valósággal őrizkedjenek.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prac- sent.	T a r t a l o m
191	621	—	—	Hunyadmegyei főispán b. Bornemisz- szának dec. 14-én Déván kelt hivatalos irata a kormányzékbi biztoshoz, ennek a hó 10-én a főispánhoz irt levelére, mely szerint ez utóbbi állítja, hogy Hunyad- megyében semmi nemű panasz nincs a nemeselek kihágásai ellen, s ott nincs is ok arra. Ama vádakat, melyek néhány oláh pap és paraszt iránt követett eljárás miatt formáltattak, az illető esetek szépítésével igyekszik a főispán kimenteni.
192	625	11704	—	A kormányzéknek 1784. dec. 16-án kelt levele a kormányzékbi biztoshoz, en- nek azon szomorú tudósítására, hogy az abrudbányaiakat a lázadó oláhok a leg- nagyobb inségre juttatták, minek eny- hítése iránt intézkedik a kormányzék.
193	629	—	—	Hunyadmegyei tisztséghez szóló irat, (hihetőleg a kormányzékbi biztostól) alá- írás nélkül, katona élemezési tárgyban.
194	631	—	—	Popovics János nemegyesült esperes helyettes Hondolbányáról 1784-ben dec. 22-én kelt levele a kormányzékbi biztos- hoz, melyben alázattal jelenti, hogy mi- után ő a biztos kegyéből haza térhetett, egész igyekezettel volt a nép lecsendesí- tésére, de a nemesség katona kísérettel a falukat bejárván, kegyetlenül bánik a szegénységgel, mitől sokan megrettenve ismét az erdőkre vonultak. Intézkedjék tehát a kormányzékbi biztos, hogy hasonló kihágások elkerültessenek.
195	635 és 639	—	—	Aláírás nélküli terv a csend jövőre való biztosításáról (firmálásáról), melyben némely czélszerű szabályok közben több célelles és az ingerült viszonyokhoz nem illő, sőt embertelen intézkedések is hozatnak indítványba.
196	641	—	—	A közelebbi nyáron támadható tol- vajkodások és különösen az Oláhországból beütni szokott rablók meggátlásáról szóló rendelet aláírás nélkül.

Gróf Kemény Józsefnek a Hóra támadására vonatkozó két kötetes gyűjteménye. II. kötet.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Præ-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
1	5	—	—	A kormányzóknak 1785. jun. 14-én Soterius által készített és ő felségéhez felterjesztett jelentése az iránt, miképen lehessen a közsendet és biztonságot állandóul helyreállítani.
2	17	—	—	Gr. Jankovich Antalnak hivatalos átirata kormányzóknak biztos és hunyadmegyei főispán helyettes b. Bruckenthal Mihályhoz. Kelt Bécsben jan. 18-án 1785-ben. A gróf örömet nyilvánítja azon tudósításra nézve, hogy a rabok pereit egyen kívül ellátvák.
3	21	—	—	A Hóra-lázadással semmi összefüggésben nem levő érdektelen adat.
4	25	—	—	Hivatalos feljelentése 1785. jan. 21-ről a zalathnai uradalmi tisztségnek a zalathnai legfelsőbb kamarai hivatalhoz az iránt, hogy az 1775-ben kelt felsőbb rendelet óta a zalathnai alsó uradalombeli jobbágyok minden szolgálatait az urbéri szolgálatba beszámították, a kaszálást kivéve; azonban ez is a kamarai főhivatal múlt évi rendelete óta be lön számítva a rendes ur szolgálatokba. Végül, hogy az ur szolgálat alól fölmentetett falusi bírák ur szolgálatját a falu kárpótolta kaláka czim alatt.
5	27	—	—	Ítélet-kivonat Dévai György, zalathnai provisornak, Bisztra, Kisaranyos, Topánfalva községeknek a kormányzóknak küldött folyamodása és követeléseknek kihágásai ellen beadott panaszára. 1778.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
6	31	4191 1783	—	II. József császár kiváltság-levele, mely szerint Topánfalvának s a hozzá tartozó Nagy- és Kis-Aranyosnak, Bisztrának évenként 5-ik országos vásárt is enged. Aug. 14-én 1782.
7	35	—	—	Két rovatos kimutatás a zalathnai kamarahivataltól márt. 20. 1784. a különböző kamarai uradalmakban létező fanemekről, ezek vágása béréről, összehasonlítva az Erdélyben divatozó favágási bérekkel.
8	41	—	—	Egyezmény hiteles másolata, mely szerint kormányzóki titoknok, sarkadi Túri László udvarbirája a popesi jobbagyokkal megegyezik jan. 22. 1785. az iránt, hogy földesuroknak alpestesi és másfalvi uradalmaiban tett károkat megtérítik. Alpestes. jan. 21-én. Aláírják. Zeyk András, mint a kir. bizottmány által rendelt biztos, és lovag Faudinus Ferencz, Würtemberg-ezredbeli hadnagy.
9	45	—	—	Hunyadmegye tisztsége hivatalos jelentése a kormányzóki biztoshoz az iránt, miszerint Zeyk Zsigmond, mint tartományi biztossági segéd, körútjából megtérve, azt terjesztette a tisztség elé, hogy Kurétyon, hol egyik fészke volt a lázadásnak, az oláhok jelenleg is gyülekeket tartanak. Déva. jan. 25-én 1785.
10	47	—	—	A fenebbi tudósításra válasz a hunyadmegyei tisztséghez intézett különböző intézkedéssel. Jan. 28. 1785.
11	53	—	—	Kivonata a Nyikula Ursz v. Hóra és büntársa, Kloska Juon ellen véghez vitt szelid vallatásnak. Jan. 29. 1785.
12	57	—	—	Vidrai Ursz Vaszilika szelid vallomásának kivonata.
13	59	—	—	A kormányzóczk eredeti rendelete tancsos és hunyadmegyei főispáni helytartó Bruckenthal Mihályhoz, melyben maga ahoz alkalmazása végett ő felsége szigoru parancsa következtében és a katonai segély kirendelése mellett megren-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
				deltetik, hogy Báró Wesselényi Miklós bárhol az országban megtaláltatnék, fogtassék el, ha máskép nem lehet, udvara felgyújtásával is, és ne Kuffsteinba, hanem Maros - Vásárhelyre kísértessék. Febr. 10. 1785. B. Bruckenthal Sámuel, Székely Dávid, Veres Antal aláírásokkal.
14	63	—	—	Hóra, másként Nyikula Ursz, személyes leírása.
15	64	—	—	Gróf Csáky János főispán levele Kolozsvárról, melyben a hunyadmegyei tisztségnek tudtul adja, a kolozsmegyei marchalis határidejét. Febr. 12. 1785.
16	67	—	—	Hunyadmegye válasza a főispán által, miszerint, a marchalisra követeket nem küld; egyébiránt bővebb felvilágosítást vár Csákytól. Febr. 16. 1785.
17	71	—	—	A kormányzék rendelete udvari rendelet következtében B. Bruckenthal Mihály hunyadmegyei administratorhoz és kormányzékeni biztoshoz, hogy az egybesereglett nemesség által a zenebona alkalmával felszedett minden kiszolgáltatások vétessenek számba felelőség terhe alatt a tartományi pénztárból leendő megtérítés végett. Mart. 8. 1785.
18	75	—	—	Abrubbánya tanácsa kérvénye a kormányzékeni biztoshoz, melyben a lázadók által okozott káraik megtérítését kérik. Mart. 12. 1785.
19	79	—	—	Ugyanaz, mint az előbbi. Másolat.
20	83	2339	1785	Rovatos és hiteles kimutatása Abrubbányán és Verespatakon okozott károknak, személyek és az elpusztított vagyonok szerint. Martius 7-én 1785.
21	115	—	—	Utastó rendelet a helyettes alispánokhoz eredeti conceptusban az iránt, hogy oláh lázadás alatt árvaságra jutott paraszt gyermekek vétessenek számba, valamint azoknak javai is; rendeltessenek nekik gondnokok; s legyen gondoskodás, hogy el ne pusztuljanak. 1785. martius.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
22	117	2967	—	Nyomtatott f. udvari rendelet gr. Pálffy Károly és Neuhold János aláírások alatt a fegyvereknek a parasztoktól elszedése iránt, hogy azok osztassanak ki az ezredek számára. Árok fiztessék ki a tartományi pénztárból, azután annak a katonai pénztár fizesse vissza. 1785. Bécs martius 31.
23	119	3713	—	A tartományi hadi cancellariának nyomtatott irata, mely hasonlólag a fegyvereknek a parasztoktól való elvételét tárgyazza. Május 10. 1785.
24	121	—	—	Egy intézkedés a zarándmegyei pénztárnokhoz 1785. apr. 10-én tisztázatlanul, hihetőleg a kormányzóki biztostól, melyben meghagyatik, hogy elébe felvilágosító levél nélkül, kihallgatás vagy bármely más czélből ne küldje az embereket. Ezen okmány a 42-ik sorszámig bezárólag kormányzóki biztos Bruckenthal Mihály efnöki jegyzőkönyvét eredetiben foglalja magában.
25	122	—	—	1785. apr. 10-ről rendelet a kir. biztostól Váradi Mózes és Puj Miklós alispánokhoz a marosi hidások vámjára tartozó.
26	123	—	—	A kormányzóki biztos Déváról april 10-én 1785. átír a zalathnai főbányász-hivatalhoz azon 300 darab aranynak N. Ágon át Dévára küldése végett, mely a förlázító Krisán Dsurds kézbeadói közt legfelsőbb helyen kiosztatni határoztatott.
27	124	—	—	Nyugtatvány a fennebb említett 300 darab arany átvételéről.
28	125	—	—	A kormányzóki biztos apr. 11-ről 1785. itt nem látható mellékletben megküldi a kormányzóknak a felség által ismételve szorgalmazott nézetét az iránt, mi módot lehetne a megyei tisztviselők letételénél követni a végett, hogy az elkeseredett kedélyek megnyugtattassanak.
29	126	—	—	A kormányzóki biztos Bruckenthal Déváról apr. 11-ről 1785. tudatja a kor-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m	s z á m	s z á m	sent.	
30	126	—	—	<p>mányszékkel, hogy a 31. mart. 2333. szám alatt kelt és az úrbér behozatalát tárgyazó felsőbb rendelet feletti tanácskozásra a megyegyűlést Hunyad- és Zaránd-megyében apr. 25-re tűzte ki. Fejérmegyében pedig maj. 6-ra.</p> <p>A kormányszéki biztos apr. 12-kén Déváról 1785-ben itt nem közölt mellékletben számadol a kormányzéknek azon a tartományi pénztárból kivett 1000 forintnak hová fordításáról, melyet a lázadás kitörése után az eshető szükségekre magához vett.</p>
31	127	—	—	<p>A kormányszéki biztos 1785. apr. 12-én a hunyadmegyei négy adóösszeirót a kormányzéknek különös figyelmébe és pénzübeli segélyére annál is inkább ajánlja, mivel a nevezett egyének minden vagyonukból kipusztítottak; munkájok igen terhes; az adófizetőt pedig azzal is terhelni, hogy az ilyeneket ingyen tartsa, nem lehet.</p>
32	128	—	—	<p>A kormányszéki biztos 1785. apr. 15-én felszólítja alezredes Karpot, miszerint egyetértve főbíró Berivói Jánossal és Bakosnyicza nevű nemes emberrel, már valahára, mihelyt az idő enged, hajtásvégre a császári határsasok kiebb tételét.</p>
33	129	—	—	<p>A kormányszéki biztos ápril 15-ről 1785-ben válaszol a hunyadi kamarai tisztségnek 3 rendbeli nem fontos fölterjesztésére.</p>
34	130	—	—	<p>A kormányszéki biztos Déváról ápril 15-ről 1785-ben a hátszegi iskola felügyelő gondnoka Boér Jánosnak elismeréssel válaszol az iskola körül tanusított buzgó igyekezetéért.</p>
35	131	—	—	<p>A kormányszéki biztosnak Déváról ápr. 16-ról 1785-ben a katonai főparancsnokhoz intézett hivatalos levele, melyben felemli, miszerint neki Szeben vidékére, részint Fejérvármegyébe különböző utakat kelletik</p>

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
				tennie, s e czélből kéri a katonapancsnokot, hogy a legmagasabb szolgálat érdekében is számára oly katonai fedezet és kitüntetésről gondoskodjék, minő a királyi biztosokat illeti, minthogy azon kiküldetésen kívül, melylyel gr. Jankovich volt megbízva, az úrbéri szabályozás is reá ruháztatott.
36	133	—	—	A kormányzéki biztos apr. 16-ról 1785. a kormányzékot tudósítja az általános összírás folyamatjáról.
37	134	—	—	A kormányzéki biztos Déváról apr. 21-ről 1785. felkéri a kormányzékot, hogy miután az urbért tárgyazó ügyekben kiküldött kir. biztosoknak csak puszta utasítása küldetett meg hozzá, ezen ügy elintézése pedig helyesen meg nem kezdődhetik és czélszerűen nem folytattathatik ez ügyet illető alapos ismeretek nélkül, küldené meg néki mielőbb az utasításhoz tartozó mellékleteket.
38	136	—	—	A kormányzéki biztos apr. 30-ról 1785. azon császári rendeleteket, melyeket ő felsége a nemesség, valamint a jobbágyok magatartására vonatkozólag leadott ezredes Karpfnak, megküldi szükséges tudás és azokhoz való alkalmazkodás végett.
39	137	—	—	Ugyancsak kormányzéki biztos, Bruckenthal, apr. 30. 1785-ben Hunyad kerületi főbirája- Kenderesy Miklóshoz megküld szükséges intézkedés végett egy a földesúr által meg nem tartott urbéri szerződést.
40	138	—	—	A kormányzéki biztos levele Dobay hadnagyhoz, melyben egy Mohai nevű összeíró biztos képességéről tudakozódik.
41	139	—	—	Egy magán peres tárgyra vonatkozó okirat.
42	140	—	—	A kormányzéki biztos maj. 1-ről tudósítja a kormányzékot a felől, hogy apr. 15—30-ig bezárólag hány és név szerint mely helységeekben történt meg az ösz-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Præ-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
42	141	—	—	szeirás Hunyaddal egyesült Zarándmegyében. Királyi biztos gr. Jankovichnak, Bruckenthal Mihály kormányzékeni tanácsnok, főispáni helyettes és kormányzékeni biztoshoz, 1785. marc. 31-ről, Temesvárról irt utasítása a rablott portékák visszaszerzésére kinevezett bizottmányok, valamint a királyi kegyelem következtében visszatért lázadók s más jobbágyok ellen a megyei tisztviselők és más nemesek által elkövetett kihágások, valamint más csekélyebb fontosságú tárgyakra nézve, különösen a rabolmányok ügyét tüzetesen tárgyalja.
43	145	—	—	Az abrudbányai előjáróság a kormányzékeni biztos, Bruckenthal elébe terjeszti azon okokat, melyeknél fogva szükségesnek tartja, hogy figyelemmel a múlt évi eseményekre a város hatósága alatt álló oláhok és az esküdt közönséghez nem tartozó magyarok a város iránti hűségre esküvel köteleztessenek.
44	149	—	—	A fennemlitett magyar eskü mintája.
45	151	—	—	Oláh eskü minta.
46	157	2623	—	Kormányzékeni rendelés főispáni helyettes Bruckenthal Mihályhoz, mely mellett a királyi rendelet közöltetik arról, miként kellessék az oláh zendüléskori foglyokkal bánni. Kelt Szebenben apr. 12-én 1785.
47	159	2643	—	Udvari rendelet, mely mellett megrendeltetik kormányzékeni biztos Bruckenthal Mihálynak, hogy a lázadásbeli erdélyi foglyokkal is a szerint bánjanak, mint az aradiak számára kiadott rendelet intézkedik. Martius 21. 1785.
48	160	2643	—	Udvari rendelet másolata aradmegye főispánja gr. Feketéhez jan. 10-én 1785., mely az aradmegyei lázadók elleni büntető eljárásról intézkedik.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
49	169	2704	—	Főkormányi rendelet kormányzékbi biztos és gub. consil. Bruckenthal Mihályhoz, mely szerint a bányászok szükségére adandó puskaporra nézve adjon véleményt. April. 2. 1785.
50	171	2704	—	A kincstárnokság megtalálása a kormányzékhez, mely mellett a zalathnai kamarahivatalnak a bányamiveletre szükséges löpor kiszolgáltatása tárgyában tett felterjesztését közli, s a kormányzék véleményét kikéri. Aprilis 5-én 1785. Másolat.
51	173	2704	—	A zalathnai kamarahivatalnak mart. 21-ről 1785. az erdélyi kincstárnoksághoz tett és a fennebbi szám alatt idézett felterjesztése, melyben jelenti, miszerint a királyi biztos gr. Jankovichhoz tett körülményes felterjesztés folytán onnan azon válasz érkezett, hogy a bányamivelésre szükséges löpor januar, februar és martius hóban kiszolgáltatandó, aprilben azonban a körülményeket kellene bevárni. Mi történjék tehát most, midőn martius végéhez közelget?
52	179	—	—	Egy aláírás nélküli német felterjesztés a kormányzékhez Déváról april 27-én 1785. A kormányzék ebbeli kérdésére: szükséges volna-e a bányászatra megkívántató löpor kiszolgáltatását folytatni?
53	183	2339	—	Kormányzékbi rendelet kormányzékbi biztos Bruckenthalhoz az iránt, hogy a kir. rendelések nyomán, az oláhok által elrabolt és természetben meglevő vagyonokat adassa a tulajdonosoknak vissza. Apr. 12. 1785.
54	185	2339	—	Összeírása azon reform. vallásu személyeknek, kik 1784-ben a fellázadt oláhok és papjaik a leggyászosabb erőszaka következtében a gör. n. e. vallásra állani kényszerítették, kegyetlenül megverettek, vagy leölettek. Hiteles alakban. Már többször fordult elő.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m	s z á m	s z á m	sent.	
55	191	2339	—	Összeírása azon unitar. vallásu személyeknek, kik Abrudbányán 1784. és Verespatakon a fellázadt oláhság és papjaik által a felséges császár nevében erőszakosan s halálos fenyegetésekkel a görög n. egyesült vallásra állani kényszerítettetek. Már többször láttuk.
56	199	2714	—	Kormányszéki rendelet kormányszéki biztos Bruckenthalhoz, mely szerint a királyi biztosnak a lázadásban megöletett paraszt családtyák özvegyei és árvái iránt tett gondoskodása helyeseltetik s egyzersmind a fennirtakra nézve bővebb intézkedés tétetik. April 14. 1785.
57	201	—	—	Az elébbi gubern. rendelés a kormányszéki biztos által közöltetik a hunyadmegyei folytonos táblával, ahhoz alkalmazkodás végett. Apr. 29-én 1785.
58	203	2714	1785	Egy aláírás nélküli és befejezetlen okmány. Tartalmából kivehető, hogy az kormányszéki biztos Bruckenthal azon utasítása, melyről a fennebbi szám alatt van említés.
59	219	—	—	A kormányszéki biztos Déváról april 16-ról 1785. udvari korlátnok gróf Pálfihoz, ennek mart. 24-ről hozzá intézett felszólítására a főhadnagy Török által befogott egyik főczinkos Ferczala ügyében.
60	223	—	—	Kormányszéki biztos Bruckenthalnak april 16-ról Déváról 1785-ben korlátnok gróf Pálfihoz tett jelentése. Az abrudbányaiak káraitra és elveszett törvényes okirataira vonatkozik.
61	227	—	—	Miként a tartalomból kilátszik, kormányszéki biztos Bruckenthalnak feljelentése Déváról april 17-ről 1785. a kormányszékhez, melyben a lázadás okozta inséget s annak enyhítésére szolgáló eszközöket adja elé.
62	231	—	—	Egy azon időre, míg a tartományi főbiztosi hivatal mást készít — ideiglenesen kiadott latin utasítás az iránt, hogy az

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
63	239	—	—	oláh lázadás miatt ellszállásolt katonaság ellátása hogyan történjék legezélszerűbben? Az irás kormányiszéki biztos Bruckenthalé. Miként az irás mutatja — kormányiszéki biztos, Bruckenthal jelentése Déváról april 17-ről 1785. gróf Bánfihoz, ki már ekkor Szebenben a kormányiszéknél volt, s kinek hajlamát — ugy látszik — már birta, s még inkább megnyerni sok finomsággal törekszik. A kormányiszéki biztos a magyar cancellárhoz tett tudósításait említi, s terhes szolgálatjáérti megjutalmaztatására Bánfi közbenjárását kéri, s végre, ohaját fejezi ki, bár a felség voltaképp értesülne az oláh nép kegyetlenségeiről; mert így lehetne remélni, hogy az irt nép nevelésére illő gond leendő fordítva.
64	247	—	—	A 61. sorszám alatt említett feljelentésnek impuruma a kormányiszéki biztostól.
65	251	—	—	A kormányiszék egy legfelsőbb rendelet következtében april 15-ről 1785. rendelet ad, melyben az urbarium behozatala a főispánokra bizatik, s e czélból a főispánokat Szebenbe rendeli. E rendelet következtében a kormányiszéki biztos april 24-ről tudósítja gr. Pálfit, miszerint ő A.-Fejérmegyének irt hó 6-dikra hirdetett közgyűlését visszahirdette.
66	255	—	—	Hivatalos tudósítása a felső-fejérmegyei tisztségnek a kormányiszéki biztoshoz, egyik fölázító, Ferczalának és czinkostársainak biztos fedezet alatt Dévára leendő elküldetésekről és a többi raboknak, s pöreiknek állapotáról. April 17. 1785.
67	259	2832	—	A kormányiszék tudatja a kormányiszéki biztossal, april 19-ről 1785., hogy a tartományi bizottmány az összeiró biztosok fizetéséről értesítettett.
68	261	—	—	A kormányiszéki biztos a 67-ik sz. alatti rendeletet april 26-kán 1785. a megyei pénztárnoknak megküldi.

Sor- s z á m	Lap-	Hivatal-	Prae- sent.	T a r t a l o m
69	265	—	—	Will Manó kam. hivatalnok Zalathnáról apr. 20-ról 1785-ben jelenti a kir. biztosnak, hogy az uradalmi tisztség a legfelsőbb helyről ígért jutalomban részesülendőket nemcsak előrendelte; de a jutalomul ígért 300 aranyat bányahivatalnok, Castellano Dánielnek át is adta.
70	269	3031	—	Kormányszéki 1785-ben ápril 21-én kelt rendelet a kormányszéki biztoshoz az iránt, hogy az élelmi szerek szűk volta miatt a gabonából való pálinkafőzés tilalma végett tett dicséretes intézkedései helybenhagyatnak.
71	237	2921	—	Kormányszéki rendelet a kormányszéki biztoshoz ápril 27-ről 1785. az iránt, hogy a mely elrabolt portékák az Echingerszázadbeli határőrök kezeibe kerültek, tulajdonosaikat kitudakozva, szolgáltatassanak vissza.
72	275	2921	—	Echinger lovas százados Egerbegyről febr. 13-ról 1785-ben kelt kimutatása azon rabolmányokról, melyeket a lázadó oláhság elrabolt, s melyek a határőröknél találtattak meg.
73	277	—	—	Kormányszéki biztos Bruckenthal rendelete Déváról 1785. ápril 29-ről bányasafár Bucowaihoz, a bányászoknál található rabolmányok miatt.
74	281	—	—	Kormányszéki biztos Bruckenthal rendelete Fejérmegye folytonos táblájához ápril 22-ről 1785., melyben a jövő május 6-ra az irt megyében kihirdetett markalis gyűlést felsőbb rendeletek folytán visszahirdeti, s egyszersmind a lázadás maradványaira vonatkozólag különböző intézkedéseket tesz.
75	285	—	—	Castellano Dániel, nagyági bányahivatalnok apr. 22-ről 1785. jelenti a kormányszéki biztosnak, hogy a (69. szám alatt említett) 300 darab aranyat a zalathnai cs. pénztárból kivette.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Præ-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
76	289	—	—	Szebenből april 23-án 1785. tábornok Fábris jelentése Bruckenthal kormányszéki biztoshoz, melyben a leghízelgőbb kifejezések mellett a katonaság kevés számával menti magát, ha a kir. biztosnak csakis a katonaság arányában lehetend szolgálatára.
77	293	—	—	A kormányszéki biztos Bruckenthal Déváról april 24-ről 1785. tett jelentése magyar korbátnok gr. Pálfihoz, kir. biztos gr. Jankovichra bizott, ez által igazított, valamint a jelentést tevőre szállott s általa is igazított tárgyakra nézve.
78	297	—	—	Gróf Teleki Károly kincstárnok Szebenből april 25-én 1785. kelt átiratának (nota) másolata kormányszéki biztos Bruckenthalhoz az iránt, hogy a zalathnai és offenbányai uradalmi jobbágyok — kik a lázadásba vegyültek, mult 1784-ik évről 9233 frt. 51 kr. urbéri taxának fizetésével hátrálékban vannak; a jelen katonai évre pedig (jöllehet ennek is már első fele lejárt) nem fizettek még semmit; s kérdi továbbá, hogy a kormányszéki biztos az irt urbéri tartozások, valamint más — a kamarát illető urbéri tartozásokra nézve eljöttek tartja-e az időt, hogy azok felhajtassanak?
79	301	—	—	Másolata a kincstárnokság által az udvari főkasznárhoz tett felterjesztésnek, mely a kamarai jobbágyoknak közjogi, valamint földesúri tartozásaikra vonatkozik.
80	317	—	—	Kormányszéki biztos Bruckenthal Déváról april 29-én 1785. a kincstárnokságnak a 78. sz. alatt hozzá intézett kérdésére válaszol inkább kitérőleg, mint érdemlegesen s a kamarai hivatalnokoknak mérsékletet ajánl.
81	321	—	—	Kormányszéki biztos Bruckenthal Déváról april 27-én 1785. gr. Jankovichot tudósítja a perek állásáról, az urbér ki-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prac-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
82	325	—	—	hirdetésének megkezdéséről, mire nézve utasítást kér. Kormányiszéki biztos Bruckenthal april 29-én 1785. Déváról tudósítja a kormányiszéket, melyben az urbérre nézve a fennebbi számban említetthez hasonló jelentést tesz.
83	329	—	—	Csertes helység lakosai követeket küldvén kormányiszéki biztos Bruckenthalhoz, nála loyaltási nyilatkozatot tesznek. A biztos megrendeli, hogy a nyilatkozók szelid bánásmódban részesíttessenek.
84	331	—	—	A vajda-hunyadi kamarai bánya-uradalom fő igazgatója Leithner Józsefnek május 7-ről 1785. a kormányiszéki biztoshoz tett felterjesztése az uradalmi kastély eddigi őrzése módja czélszerűtlenségéről.
85	337	—	—	A kincstárnoksnághoz tett folyamodása a vajdahunyadi kamarai bányaigazgatóság- nak a fennebbi tárgyban, Vajdahunyadról febr. 26-án 1785. másolatban.
86	345	609	—	A kincstárnoksnágnak a fennebbi tárgyban tett intézkedése. Aprilis 25. 1785.
87	349	—	—	A kormányiszéki biztosnak a fennebbi tárgyban tett nyilatkozata.
88	351	—	—	A kormányiszéki biztosnak Déváról május 8-án 1785. a kormányzóhoz tett tudósítása a zalathnai kamarai uradalom s más vidéki jobbágyoknak rendetlenkedéséről és tartozásaik teljesítésének megtagadásáról.
89	359	678	Maj. 15. 1785.	A kincstárnoksnágnak gr. Teleki Károly aláírása alatti átirata (nota) Szebenből május 9-én 1785. kormányiszéki biztos Bruckenthalhoz, mely szerint a kincstárnoksnág a zalathnai és offenbányai lakosok urbéri tartozásának felhajtása iránt a kormányiszéki biztos által april 29-én tett felterjesztésébe beleegyeznek.
90	367	—	Maj. 10. 1785.	A zalathnai bányászihivatal május 9-én Zalathnáról tett átirata a hunyadmegyei

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
91	371	—	—	folytonos táblához a Hóra támadásával össze nem függő magán ügyben. A kormányszéki biztos Bruckenthal által a kormányszéknek bizonyos muszka kópárosok iránt april 28-án 1785-ben 3150. sz. alatt kiadott rendelkezésére tett körülményes válasz, máj. 12. 1785. melyből a vádlottak ártatlansága derül ki.
92	373	—	—	Két muszka kópárosnak: Páwel Ivánownak és Iwán Filippownak személyes leírása.
92b	375	—	—	Folytatása a 91-ik sorszám alatti jelentésnek.
93	377	—	—	1785. május 14-én Winkler Károly jegyzőkönyvi kivonatot ad a zalathnai bányásztörvényszék 1784. sept. 4-én tartott ülésében véghez vitt nyomozásról, melyből kiviláglik, hogy Stefán Juon, más néven Ferczala, már régebben bizonyos aranyáru ellopásáért több czimboráival el volt fogva, de a börtönből megszökött.
94	383	—	—	Ugyancsak a zalathnai bányástörvényszék által végbevitetett kinyomozás 1784. martius 26-án, mely a fennebbi szám alatt említett büntényre vonatkozik.
95	391	—	—	Ugyancsak a zalathnai bányástörvényszék előtt közigazgató nagy-ajtai Cserey Farkasnak keresete fennebbi két szám alatt említett büntény ellen.
96	399	759 760	Jun. 15. 1785.	Zalathnáról a főbányahivataltól való május 17-én kelt tudósítás a kormányszéki biztoshoz, mult évi hátrálék és folyó évi adó beszédéséről.
97	430	—	Jun. 30. 1785.	A zalathnai bányász hivatal az oláh lázadás tárgyában kinevezett udvari bizottmány elébe legfelsőbb parancs folytán egy felterjesztést nyújt be, melyből a nevezett bizottmány a zavaros körülmények közt a zalathnai kir. javakat illetőleg magának felvilágosítást szerzeshessen. Januar 24. 1785.

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
98	411	—	Jun. 30. 1785.	A fennebb irt bányahivatal a fennnevezett felterjesztést a kormányszéki biztosnak megküldi, s igéri, hogy az udvari bizottmány felszólítására kötelességének tartandja maga részéről a szükséges felvilágosítást megtenni.
99	415	678	Maj. 15. 1785.	A királyi kincstárnokság Szebenből május 9-ről 1785-ben kelt rendeletének másolata zalathnai és offenbányai bányász-hivatalhoz, melyben tudatja, hogy a lázadás lecsendesítésére kinevezett királyi biztos gr. Jankovich elutazása után helyébe báró Bruckenthal neveztetett ki. Egyszermind utasítja a kincstárnokság a főbányász-hivatalt az urbéri taxák hátrálékának mikénti beszédésére, s a folyó adó felhajtására.
100	421	3939	—	A kormányszék báró Bruckenthal kormányszéki biztosnak 1785. május 23-án átküldi másolatban a császárnak egy május 2-án Bécsben kelt rendeletét.
101	425	3938	—	A fenn irt rendelet, mely az urbéri összeíráshoz kinevezendő összeírókra vonatkozik. Másolat.
102	427	—	—	A kormányszéki biztosnak Déváról jun. 2-án kelt felirata a kormányszékhez, melyben magának egy tollvivőt és két irnokot kér rendeltetni.
103	431	—	—	Andrási Márton Vajda-Hunyadról május 26-ról felküldi a kormányszéki biztoshoz felvilágosítását az iránt, kik nevezettek a vajda-hunyadi uradalomban taxalistáknak.
103b	433	—	—	Kivonata az 1754-ki vajda-hunyadi uradalmi úrbérnek.
104	439	2256	Maj. 26.	A kincstárnokság értesítése a kormányszéki biztoshoz érdektelen tárgyban.
105	443	—	Jun. 1.	Váradai Mózes helyettes alispán és Montsch Dániel szászvárosi kir. bíró, mint a gyógyi járás parasztságának hangulata megtudása és a felsőbb rendeletek kihirdetési végett kiküldött biztosok eljárá-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Prae-	T a r t a l o m
106	447	—	Máj. 16. 1785.	suk felől nem megnyugtató tudósítást tesznek a kir. biztosnak. Május 29. 1785. Az alsó fejedermegyei tisztség N.-Enyedről máj. 30-ról a kormányiszéki biztoshoz kérdést tesz, hogy a kérelemleveleket s azok iránti nyomozásokat mily módon terjeszszék fel hozzá.
107	451	1091	Jun. 23.	Füzi András első alispán Szebenből jun. 11-én a kormányiszéki biztosnak apr. 22-ről kelt rendeletére megküldi mellékletben azon jegyzőkönyvi kivonatot, mely a fellázadott oláhság által leégetett és más módon károsított makfalvi Dózsa Tamás, Baresai Péter és kanonok Baresai Józsefnck becsü szerinti káraikról szól.
108	465	—	Jun. 23.	B. Bruckenthal a főkormányzó junius 21-én irt levele kormányiszéki biztos Bruckenthalhoz, Dévára, melyben tudakozódik, igaz-e, miszerint a vidéken, a nemegyesültek pünköst vasárnapját megelőző napokban azon hír terjedt el, hogy az oláhok az említett ünnepen újból föllázadni szándékoznak, mi a rájuk küldendő katonaság miatt a nép közt rémulést okozván, számosan odahagyták lakaikat.
109	467	—	—	A kormányiszéki biztos Déváról junius 24-ről visszair a kormányzónak s a fennebbi szám alatt említett hirt merőben alaptalannak állítja.
110	472	—	—	Egy táblázat, mely azt mutatja, hogy a zalathnai cs. k. bányaauradalom alattvalói mennyi kézi és ökrös munkát tettek és a megállapított rendszer szerint mennyi fizetést huztak a napszámok után külön-külön. Továbbá hogy a napszámok azon időbeli rendes ára mi volt, és végül mibe került volna a kamarának, ha a napszámokat ő is szabad egyezkedés szerint fizette volna.
111	475	—	—	Offenbányáról julius 12-én 1785-ben hévizi nemes Literati István és aranyos-

Sor-	Lap-	Hivatal-	Præ-	T a r t a l o m
s z á m			sent.	
112	479	—	—	rákosi Nagy János urbéri összeírásra ki- küldött biztosok tudósítást tesznek az of- fenbányai koresmárlási jogról. József császárnak július 14-én 1785-ben kiadott leirata, melyben a lázadás meg- szünte után a rend és esend teljes hely- reállítását célzó intézkedéseit teszi meg.
113	487	—	—	Abrudbányáról sept. 20-ról Gedő Jó- zsef főbíró és rákosi Nagy József jegyző — megküldik a károkot nyomozó bizott- mánynak azon összeírást, mely a város összes lakosainak a lázadók által okozott káraikról szól s egyszersmind $\frac{1}{2}$. vessző alatt oda melléklík azon okok előadását, melyek a mellett szólnak, hogy az ab- rudbányaiak részére teljes kárpótlás biz- tosítottassék.
114	489	—	—	Az utóbbi okmány esatolmánya. Azon indokokat foglalja magában, melyeknél- fogva az abrudbányaiak teljes kárpótlást igényelhetnek.
115	494	—	—	Az utóbbi oláh lázadásban megkáro- sított abrudbányaiaknak és szenvedett ká- raiknak rovatos kimutatása, mely az utóbbi két szám alatt említve van.
116	533	—	—	A zalathnai magyar zselléreknek ösz- szeíratások alkalmával tett panasza hi- vatkozással előbbi és a jobbágyokkal közös urbérokre. Másolat.
117	541	—	Dec. 2. 1785.	Janó Zsigmond néhai Zeyk János árvái kéméndi gondviselőjének panasza az urbéri szolgálatot nem teljesítő parasz- tok ellen.
118	545	—	—	A Zaráuddal egyesített hunyadmegyei mágnások és nemeseknek egy keletszám nélküli irata, melyben a markalis gyü- lésen felolvasott urbérre észrevételt tesz- nek, s a kir. biztost azok pártolására kérík.
119	549	—	—	Keletszám nélküli kérelemlevél, mely- ben Ribiczei György minden vagyonából kipusztulván, hivatalt kér.

Sor- s z á m	Lap-	Prae- sent.	T a r t a l o m
120	553	Nov. 1.	Bisztray György topánfalvi aranyváltó kérelme a kir. biztoshoz, mely szerint elrabolt javai visszaszerezhetőseire nyomozást kér rendeltetni. A kormányzékeni biztos hátratilag utasítja, hogy miként szerezzen érvényt kérelmének.
121	557	—	Aláírás nélküli csekély fontossága tudósítás a kormányzékhez dec. 15-ről 1785, — mint a tartalomból kijő, a zalathnai kamarai uradalomban az urbéri tartozások kitisztázására kinevezett bizottmány (Liquidirungs - Commission) tagjától, a bizottmány munkálkodásáról és egyéb mellékes tárgyokról.
122	567	—	A lázadás lecsendesítésére kinevezett kormányzékeni biztos Bruckenthal Mihálynak 1785. első felében végrehajtott működéséről szóló jegyzőkönyv 467 pontokban, melyek a már fennebb olvasott tárgyakon kívül még mások rövid érintését foglalják magokban; az adatok keltének és az eljárás idejének meghatározása nélkül; említésre méltóbbak a következő pontok:
—	571	Pont 25	A kormányzéknek megküldetik a Fejér-, Hunyad-, Kolozs- és Szebenmegyék ker. tábláihoz küldött azon intézkedés másolata, hogy a lázadásbeli foglyok osztályoztassanak és perbefogassanak.
—	572	34	Említettik összeírása azon gyerekeknek, kik a lázadás alatt szülőiket veszítették és azon főnemeseké, kik az irt gyerekeket magokhoz venni készek.
—	—	39	Gr. Jankovich kinyilatkoztatja, miszerint azon szándéktól, hogy Hóra és Kloska körülhordoztassanak, el nem állhat.
—	—	40	Gr. Jankovich kijelenti hogy a bányászat részéről Meltzer nevű lovas-legényen kívül senki se vett részt a főczinkosok Hóra és Kloska elfogásában.
—	573	51	Több topánfalvi lakosok Uibár Ursz elfogásáért megjutalmaztatást kérnek.
—	—	52	Kormányzékeni rendelet az iránt hogy a fegyverek beszédése iránti rendeletek mielőbb teljesebbé vétessenek.

Sor- s z á m	Lap-	Pont	T a r t a l o m
—	574	61	Gróf Csáky János főispánnak — ki a markális gyűlésre más megyékbe meghívó körlevelet küldött — megiratik, hogy szokatlan, miszerint más megyebeliek a gyűlésre menjenek.
—	575	81	A kormányzó értesítettik azon hir felől, hogy a fegyverekkel együtt más házi eszközök is elszedetnek a parasztoktól.
--	576	85	A bányász hivatal tudósítása, hogy a Krisán Dsurds elfogatásáért a 300 darab arany Mojszi nevű pópának utalványoztatott.
—	578	108	A főczinkos Franczilla, ugyanaz a ki Ferzala.
—	578	109	Kormányszéki rendelet az iránt, hogy a halálra ítélték ítéletei könnyítő okokkal együtt terjesztessenek fel.
—	578	117	Megiratik a főkormányzónak, hogy némely parasztoknak, kik a lázadásban részt nem vettek, káraikat azért nem írják össze, nehogy reményeikben csalatkozzanak.
—	579	134	Hollaki István Czebe helységének a lázadás alatt tanusított esendes magaviseletét jutalmaztatás végett feljeleni.
—	580	141	Kormányszéki és hozzácsatolt királyi rendelet az iránt hogy Hóra és Kloska a főczinkosok vallasásából kizárassanak.
—	580	147	A megyei szolgabiráknak kötelességévé tétetik, hogy az elrabolt holmik felkeresésénél a földesuri hivatalnokok kihágásait meggátolják.
—	582	166	A megyei alispánoknak ujból is meghagyatik hogy a lázadásban szülőiktől megfosztott árvákra különös gondjuk legyen.
—	582	173	Az alispánoknak meghagyatik hogy csak a természetben megkapott rabolmányok követeltethetnek vissza.
—	584	192	A helyettes alispánoknak kötelességévé tétetik, hogy a jobbágyok gazdasági műszereinek visszaadatásáról szóló felsőbb rendeleteket szorosan tartsák meg.
—	584	197	Hunyadmegye nagyobb birtokosai felszólítatnak, hogy jobbágyaikat gabonával segítsék.
—	584	198	Bonyhai Ferencz katonái őrizetet kér, hogy az adóösszeírásra mehessen.

Sor- s z á m	Lap-	Pont	T a r t a l o m
—	585	206	Némely adóösszeirő biztosok jelentik, hogy több helységek az összeírásnak ellene szegülnek.
—	586	212	Kormányiszéki rendelet az iránt, hogy a hunyadi uradalom felügyelete is a királyi biztosra bizatott.
—	586	219	Madaras Ignác, Krassómegeye alispánja jelenti hogy ott a lázadásnak többé semmi nyoma nincs.
—	587	236	Kormányiszéki rendelet az iránt, hogy legfelsőbb parancs következtében a kirabolt nemesek a városokban elhelyeztessenek és nékiek naponként 17 kr. fiztessék.
—	587	237	Kormányiszéki rendelet, hogy az előlegezést kívánó nemesek ő felségéhez folyamodjanak és a segélyezés a későbbi ellenkező rendeletig folytattassék.
—	588	238	Kormányiszéki rendelet az iránt, hogy az összegyűlt nemesek által felhasznált termékek összeírása mielőbb felküldessék.
—	589	253	Emlitetik egy kormányiszéki rendelet legfelsőbb parancs melléklettel, melyben rendeltetik, hogy az urbér a főispánok által vitettesék be.
—	590	256	Az abrudbányai oláh esperes jelenti, hogy a bujdoklók kettőn kívül már mind haza tértek.
—	589	266	Pálfi ő excellentiájának tudtul adatik, miként lennének gr. Jankovich munkálatai folytandók.
—	591	291	A főkormányzó értesittetik a zalathnai jobbágyok ellenszegülése, valamint az akadályok iránt, melyekkel a nyomozás végrehajtása jár.
—	591	293	Különböző tudósítások a nép ellenszegüléséről.
—	592	300	Fritz sószállítási igazgató felszólittatik, gátolná meg, hogy a hajósok a rabolt holmikat Magyarországra szállítsák.
—	592	303	Tábornok, gr. Gyulai Ferencz előadja, miszerint ő nincs azon állapotban, hogy a jobbágyokat gabonával segítse.
—	595	335	A kormányiszék értesittetik az iránt, hogy több lakosok gabonáhozás végett a Bánátba kívánkoznak, — meghagyatik, hogy az ilyeneknek utlevelet adjon.

Sor- s z á m	Lap-	Pont	T a r t a l o m
—	597	367	Gr. Bánffy értesítettik, hogy a nép ugyan csendes; de a robotokat és egyéb tartozásokat nem teljesíti.
—	599	394	Kormányszéki és legfelsőbb királyi rendelet, mely szerint Pópa Zaharia, Argyelán Onics és Krisán Márián 10 évi fogságra ítéltetnek.
—	602	402	Gr. Gyulai József jelenti, miszerint intézkedett, hogy gabonájából jobbágycsontok is részeltessenek.
—	602	434	A kormányzók értesítettik, hogy a nép ellenszegülésének megszüntetésére a küldöttségek kinevezettek.
—	603	440	Petrik János jelentést tesz, hogy a jobbágyok a nyílt parancs kihirdetése után is a szolgálatot hanyagul teljesítik.
—	603	443	A 4-ik főczinkos Ferczala ellen hozott ítélet is a kormányzóknek feljelentetik.
123	607	—	Jegyzőkönyve Hunyadmegye 1790. június 2-án tartott közgyűlésének Déván Jósika Antal zászlós ur és főispán elnöklete alatt, melyben a magyar országgyűlésre a vármegye és ország szomorú sorsának orvoslása végett követek választatnak, s az 1784-beli oláh lázadás indokai, folyama s a katonaságnak — valamint a kormányznak — jogtalan eljárása eleven színekkel rajzoltatik.

Volt erdélyi főkormányzó gr. Bánffy Györgynek a Hóra támadását tárgyzó okmány-gyűjteménye, egy kötetben*).

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m	s z á m	s z á m	
1	1	—	<p>Delineatio in quantum fieri poterit brevis tumultus rebellium Valachorum, in Comitatus Zaránd, Hunyad, Albe-Inferioris et Thorda die 1. novemb. Anno 1784. inchoati.</p> <p>A tények híű és részrehajlatlan előadása helyett azon vád megezáfolására intézett irat, mintha a lázadást nagy részben a nemességnek jobbágyaik irányában elkövetett bánásmódja okozta volna, s ez irányban némely alapos és megállható okoskodások mellett nem ment az egyoldaluságtól.</p>
2	25	—	<p>Tordamegyei főispán gróf Kálnoki József levele udvari alkörlátnok, gr. Bánffy Györgyhez Szász-Régenből, dec. 12-ről 1784.; a katonaság kése delmezéséről újabb bizonytságot tesz, s anynyiban is érdekes, a mennyiben oly rendetlen-ségre vonatkozik, mely a lázadás főszínhelyétől különvált és távol vidéken, névszerint Szász-Pénteken fordult elő. Tudósító hibáztatja, hogy a rögtönbiróság felfüggesztetett. Szerinté Hóra, Hóra Flora rex Daciae-nak nevezi magát.</p>
3	29	—	<p>Andrási Márton kamarai számvivőnek V.-Hunyadról nov. 17-ről 1784. Tordamegye alispánjához, Józsa Györgyhez tett s a főispán feljebbi feljelentéséhez mellékelt tudósítása.</p>
4	33	—	<p>Alszolgabiró Horváth Sámuelnek főispán Kálnoki Józsefhez nov. 19-én 1784. Gerend Kereszturról intézett körülményes tudósítása a toroczkoí dulásokról. Melléklet, mint az elébbi.</p>

*) E gyűjteménynél nincs mutatótábla.

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
5	35	—	A fennebbi tudósításhoz van mellékelve a Kerekes postamesteré és Boros alszolgabíróé, — melyekben a másunnan is ismeretes szolcsvai eseményt jelentik, holott is az irt egyének vezetése alatt a nemesség több, mint 87 rablót fogott el; de Kálnoki-ezredbeli kapitány Hertelendi elbocsátotta, és a rablók vezérével Forcze Nyikulával egyezkedett.
6	39	—	Abrudbánya feldulásáról rövid és hiányos tudósítás, Kálnoki feljelentése szerint, egyik helybeli paptól; de a hitelesség kellékei nélkül.
7	41	—	Tordamegyei főispán Kálnoki tudósításában említett obesternek nov. 28-ról tett jelentése, melyben előadja, hogy Szász-Pénteken a lázadás már kitoróben volt, a katonaság magatartására érdekes világot vet. Aláírás és keletszám nélkül.
8	43	—	Egy aláírás és keletszám nélküli irat, Mácsó, Jovalessel és Pöklos helységek forrongásairól, mely helységek egymást kölcsönös segélyre kötelezik.
9	45	—	Másolata Bágya Ferencz alszolgabíró tudósításának Hunyadmegye folytonos táblájához novemb. 27-ről, melyet a folytonos tábla novemb. 28-án 1784. a kormányzékhez felterjesztett, s ott novemb. 30-án 11,132. szám alatt vétetett fel. Az alszolgabíró alapos gyanuját nyilvánítja az iránt, hogy az oláhok még több gonoszságra készülnek, mint a mennyit elkövettek, és annak végbevitelére segítséget várnak. A szolgabíró szívesen elfogná az oláhokat, de nincsen elég katonája, s az után — a mint írja — nagyon fél a kitudjától.
10	47	—	Mártius 7-ről 1785. gróf Csáki János Kolozsmegye főispánjának levele alkancellár gróf Bánffy Györgyhez, melyben jelenti, hogy az ő kormányzása alá bizott megye főnemesei és nemesei szükségesnek tartották azon alaptalan rágalmak ellen, melyekkel a mult évben történt felkelésök miatt elvádoltattak — feliratokkal ő felsége elébe járulni, s ötöt kérték fel, hogy az alkorrátnokot közbenjárásra megnyerje.

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
11	51	—	Ugyancsak a fennirt főispánnak folyamodása a császárhoz a fennemlített tárgyban, dicséretes őszinteséggel és bátorsággal szerkesztve. Az okmány nincs aláírva; de tartalmából világos, hogy a főispántól származott.
12	57	—	Aláírás és keletszám nélküli okmány, de mint a szöveg bizonyítja, Kolozsmegyének a császárhoz tett felirata a fennebbi tárgyban. A felirat tüzetesen és dicséretes alaposzággal foglalkozik a nemesség ellen a felfegyverzés miatt formált vádakkal és ezek megszáfolásával.
13	79	—	A kormányzónak 1785. február 24-én 1361. szám alatt a kolozsmegyei tisztséghez bocsátott rendelete, mely a felségnek a nemesség felfegyverkezése feletti bosszankodását a legélesebb kifejezésekben tudatja a tisztséggel, s az állítólagos visszaélés megszüntetése iránt intézkedik.
14	83	10926	A kormányzónak nov. 25-én 1785. (inkább 1784.) a kolozsmegyei folytonos táblához intézett rendelete, melyben tudtul adja, hogy a hadparancsnokság felszólítván, ugy nyilatkozott, hogy az országban szállásoló katonaság számához képest minden kerületbe nem küldhet katonaságot, azonban a kerület hivatalnokai oda utasítatnak, hogy a magukat előadó esetek alkalmával a közel szállásoló katonaparancsnokokat keressék meg.
15	85	—	Obester Leibelter bizonyítványának másolata, melyben bizonyítja, hogy a kolozsmegyei főispántól felszólítva, neki és az ő alatta álló nemességnek 25 legénynél többet nem adhatott. Január 15. 1785.
16	87	10415	Másolata a kormányzónak nov. 8-án 1784-ben kelt körrendeletének, mely a megyei tisztségekhez a közrend fenntartása végett tett intézkedéseket foglalja magában.
17	91	—	1784. dec. 8-án alispán Mara Lőrincz által kibocsátott kérdő pontok és annak nyomán végbevitt esketés Hórának és a fölkelte oláhságnak Zentelke és Hunyad-Szentkirály ellen tervezett megtámadásáról.

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
18	95	—	Három rendbeli esketés és szelid vallatás láttamozott másolata, mely a Hóralázadás né- mely mellékes körülményeire vonatkozik.
19	99	—	Hóra kapitányainak jegyzéke több tanuk- nak nov. 26-án 1784-ben a zalathnai kamarai hivatal előtt tett vallomása szerint.
20	101	—	A törv. királyi táblának igen keserves kö- nyörgő levele a korlátnokhoz, melyben kéri, hogy az oláhok pusztításainak meggátlásai vé- gett magát a császárnál közbevesse, nov. 19- ről 1784.
21	103	—	Bánffy Klára, özvegy Naláczy Lajosné ke- serves kérése az alkorlátnokhoz, mint öcscséhez, hogy a felségnél az oláh-lázadás meggátlására működjék. Szeben, dec. 15-én 1784.
22	107	—	Gróf Jankovich Antal hivatalos irata Ká- roly-Fehérvárról jan. 25-ről 1785. a megyéhez intézve az iránt, hogy a K.-Fehérvárott fogva lévő Hóra és Kloska a körülfekvő helységek- ben kormány-örizet alatt körül fog hordoz- tatni, hogy a nép láthassa őket, s kétsége az iránt, mintha talán neveik alatt mások lenné- nek fogva, eloszolják.
23	109	—	Fejérvárott, gróf Jankovich Antal aláírása alatt febr. 2-án 1785. kelt német intézkedés másolata az iránt, hogy Hóra és Kloska körül- hordoztatása mi formán és minő biztonsági in- tézkedés mellett történjék.
24	113	—	Gróf Jankovichhoz intézett hivatalos levele, mint tartalmából kitetszik, kormányszéki biztos Bruckenthal Mihálynak, mely Hóra és Kloska körülhordoztatása szükségtelen voltát és nehé- zségét adja elé.
25	123	—	Német hivatalos levél kormányszéki biztos báró Bruckenthaltól, Szászvárosról nov. 20-ról 1784-ben egy grófhhoz, hihetősön kir. biztos gr. Jankovichhoz; panaszkodik, hogy a főkato- nai biztos a kért két ezereket nem tudja mi okból megtagadta, pedig katonára van szükség. A zavarok nevekedésétől tart. A nemesség gyülekezik a gubernium hire nélkül.

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
26	123	—	Egy oláhból latinra fordított irat másolata, melyben Nikula Ursz, a Hóra fia 1784. nov. 5-én a főbányamestertől és zalathnai provisor-tól kéri, hogy miután a gáldi réten a károly-fejérvári parancsnokkal kötött békeszerződés ellenére három az olvasztó háznál szolgáló katonaköntösbe öltözött egyén ötet megölni akarta, nyerges-lovától megfosztotta, lova adatassék vissza.
27	127	—	Richárd százados levele Nikola Urszhoz, Hóra fiához az iránt, hogy a 3 huszár ő általa küldetett ki, hogy a hol fegyveres parasztokat találnak, azoktól a fegyvert vegyék el, ha különben nem lehet meg is ölhessek.
28	128	—	Pópa Lázár Stéfán tudósításának másolata Abruóbányáról a kormányzókhoz, nov. 5-ről 1784., melyben jelenti, hogy a lupsaiak, hol a Hóra fia kapitány, a rendeletnek nem engedelmekedtek, s azt felelték, hogy többé nem tesznek szolgálatot s láncsákat készítenek.
29	135	—	A zalathnai bányahivatal körülményes tudósítása a kormányzókhoz a 3 czirkáló huszár által Hóra megsebesített fiától elvett nyerges lo visszakövetelése tárgyában.
30	139	—	Másolata egy kinyomozásnak, melyet felsőbb rendelet következtében Krakóban két megyei ülnök vitt véghez és egy császári hadnagy is aláírt. A nyomozás folytán 24 krakói lakos bizonyítja, hogy ők az elrabolt pórtékák-ból keveset adhatnak vissza; mert a rablások nagy részét Probst császári hadnagy katonáival együtt vitte véghez.
31	143	—	Négy másolatot magában foglaló irat, melyek általában a lázadásnak másunnan is ismeretes körülményeire vonatkoznak.
32	151	—	Három magán-levél másolata, melyek a lázadás másunnan is ismert különböző eseményeire vonatkoznak.
33	155	—	Ezen gyűjteménynek a 155. lap előtt található adatoknak mutató táblája latinul.
34	159	—	Egy 1785-ben jan. 21-én Szebenben kelt főkormányzói rendelet másolata gr. Csáki, ko-

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
			lozsmegyei főispánhoz, hogy tenne az iránt sietve tudósítást, kik öltöztettek a megyében veres csákós katonákat az urak és nemesek közül, s kik ruháztak magukra katonatiszti czímet? kik gátolják az utazókat, veszik el utleveleiket, s adnak fizetésért másokat, sőt néha meg is verik az utazókat, főleg az oláhokat.
35	161	360	A 35-ik szám alatt említett renDELETEH hasonló kormányiszéki rendeLET.
36	163	—	A 35. 36-ik sorszámok alatt említett vádak elleni mentsége kolozsmegyei főispán gr. Csáki Jánosnak báró Bruckenthal Sámuelhez február 2-án 1785.
37	167	—	Egy esketés másolata, melyet 1785. május 3-án Kolozsvártt vitt végbe két senator esákkészítettés tárgyában, főispán gróf Csáki János ellen.
38	171	—	Német fordítása azon könyörgő levélnek, melyet 1784. nov. 17-én a dévai várba menekült tisztviselők és nemesek keserves állapotukról a felséghez készítettek, s melyet azon kérelemmel küldöttek udvari alkornlátnok gr. Bánffy Györgyhöz, hogy kérelmüket támogassa, s részükre oltalmat eszközöljön.
39	175	—	Rövid feljegyzése németül azon 61 hunyadmegyei falunak a zarándmegyeieken kívül, mely falvakban a feltámadt oláhság által az épületek felprédáltattak, elégettettek, kiraboltattak, használhatlanokká, lakhatlanokká tétettek. Név aláírás nélkül.
40	183	—	Magán-levél Gilyén Józseftől, nov. 12-ről 1784. a Hóralázadásnak másunnan is ismert elsőbb eseményeiről.
41	187	—	Csűrös Sándor magán-levelének másolata, mely kelt Déván, nov. 11-kén 1784-ben. A levél írója nov. 4-én családjával és többekkel együtt a várba menekülve, ott nyomorgott. A dévai és szomszéd vidéki eseményekre vonatkozik; azt is írja, hogy őrnagy Karpot hivatalából letették, mit más adatok nem igazolnak. (E levél Mike gyűjteményében a 25-ik lapon látható.)

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
42	189	—	Egy nov. 30-án 1784-ben Alvinczen és Borberekén véghezvitt esketés hiteles másolata, mely főleg az említett városokban történt dúlásokra és arra vonatkozik, hogy az oláhok legmagasb kegyelem bírásával kérkedtek, sőt azt hánytorgatták, hogy ha a császár, ki már kétszer megesalta, s most sem segíti meg őket, más császárt választanak.
43	197	—	Egy igen keserves könyörgő levele egyesült Hunyad- és Zarándmegyének az udvari cancellarhoz, mely Déván február 8-án 1785-ben az altisztek és nemesség nevében kelt. A nemességet azon vádak ellen menti, mintha ő volna a lázadás oka; valamint azon vádak alól, melyek a lázadás alatti magukviselésére vonatkoztak.
44	209	—	B. Nalácz József eredeti magán-levele az udvari korbátnokhoz Kolozsvárról, nov. 21-ről 1784. a lázadás némely egyes, másunnal is ismert eseményeire vonatkozik.
45	213	—	Felhozza továbbá, hogy M.-Vásárhely közelében, Csergeden is már lázongni kezdettek. Eredeti hivatalos feljelentése a hunyadmegyei tisztségnek Déváról jan. 21-én 1784., mely szerint a lázadás gyökeresen nincs kiirtva. Az oláhok tavaszra újból készülnek. Az eddigiek-nél szigorubb eszközökhöz kell nyulni.
46	217	—	Adóösszeirő Rác Sámuel hivatalos jelentésének másolata 19. jan. 1785-ben Déván a folytonos táblához az iránt, hogy az oláhok azzal fenyegetőznek, miszerint tavasszal a magyarok ellen újból fel fognak támadni. Ennek ő személyes tanuja.
47	219	—	B. Orbán Antal feljelentésének másolata a főispánhoz. Déváról, jan. 14-én 1785., melyben előadja, hogy az oláhok újból lázadáshoz készülnek, jövő tavaszra.
48	221	—	Másolata Hunyad, Zaránd egyesült megyék könyörgő levelének a felséghez, Déván, jan. 20-án 1785., mely az oláhok által elkövetett iszonyatosságokat rajzolja, s a baj megújulása ellen óvszereket ajánl.

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
49	229	—	A borbátvízi és macsesdi magyarság kérése- lének másolata — az iránt, hogy ama két já- rásba rendes katonaság rendeltessék, az oláhság ujból nyilvánult fenyegetőzése miatt.
50	231	—	Gróf Bethlen Pál, b. Kemény Simon, gr. Bethlen Sándor és gr. Csáky János kérése- lének az udvari alkorlátokhoz. Kolozsvárról 27. fe- bruar 1785., melyben megírván az országot és magyar nemzetet végpusztulással fenyegető lá- zadást, kéri az alkorlátokat, eszközölne a fel- ségtől engedélyt egy követség küldetésére, mely a lázadást voltaképpen felfejtse ő felsége előtt.
51	235	—	Több erdélyi megyéknek együttes és az előbbi számmal kapcsolatban álló folyamodása a felséghez az iránt, hogy az oláh lázadás- ról voltaképp kívánván ő felségét felvilágosítani, — hogy ez megtörténhessék, követekül válasz- tották gr. Haller Gábort, b. Naláczy Józsefet és Türi Sámuel, s ezek felmehetéséért könyö- rögnek.
52	243	—	Terv 21 pontban aláírás nélkül az iránt, miként lehetne az országban a rendet jövőre biztosítani. E terv is a több oldalról indítványo- zott s másunnal is ismeretes eszközöket tartal- mazza, melyek ha több czélszerű szabályokat foglalnak is magukban, mindazáltal nem hiány- zanak az olyanok is, melyek főleg túlszigoruk miatt aligha célra vezetők lettek volna.
53	247	—	Rác Sámuel alszolgabíró levele a megyéhez Déváról dec. 3-án 1784. a zarándi kerület ak- kori állapotára és a katonaság kétes eljárására vonatkozik, s Stvianovich őrnagyot és Czigány kapitányt is gyanúsítja, holott ezek magavise- lete több oldalról méltánylásra talált.
54	251	—	Hunyad és vele egyesült Zarándmegye kér- levele, az udvari főcancellárhoz. Déva, 3-ik dec. 1784. A lázadás első napjainak másunnal is eléggé ismert eseményeire vonatkozik, s állítja, hogy ha a lázadás februárig elnyomva nem lesz, annak még nagyobb szétterjedésétől tarthatni.
55	259	—	Hunyad és Zaránd egyesített megyék tiszt- ségének kérelme a császárhoz németül. Egyike

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
56	267	—	a lázadás általános körülményére vonatkozó okmányoknak, a nélkül, hogy valami különösebb felvilágosítást foglalna magában. Hunyad és Zaránd egyesített megyék tisztiségének kérévele a cancellárhoz Déváról, jan. 9. 1785., mely mellett felküldik az oláh lázadás miatt mindenükből kifosztott és elszegényedett szerencsétlenek névsorát, hogy azok segédmezés végett a felségnek felterjesztessenek és ajánltassanak.
57	271	—	Körülményesen kidolgozott iromány aláírás és kelet nélkül, mely tájékozással intéztetett a kir. biztoshoz. Ugyanaz, melyet már fennebb is láttunk.
58	291	—	Tényállás (facti species), melyet Hunyad- és Zarándmegye tisztisége az oláhok kegyetlenségei és dúlásai tárgyában a kir. bizottmány elébe adott. 1784. dec. 24-én. Ez okmány többször fordul elő.
59	323	—	Hunyadmegyei alispán, Hollaki István jelentésének másolata, febr. 25-ről 1785. Egyik főczinkos, Ferczala; büntényeire vonatkozik.
60	327	—	Hunyadmegyei szolgabíró Rác Sámuelnek a megyei tisztiséghez dec. 30-án 1784. tett tudósítása. Másolat.
61	331	—	Felirata a hunyadmegyei tisztiségnek a kir. biztoshoz, dec. 3-án 1784. A lázadás általános körülményeire vonatkozik, a nélkül, hogy valami újat foglalna magában.
62	341	—	Csürös Sándor magán-levelének másolata. Ugyanaz, mint fennebb a 41. sz. alatt.
63	341	—	Idősb Andrási Antal levelének másolata, nov. 17-ről 1784. Kolozsvár. Más alapos adatokkal ellenkezik, s az eseményeket tulságosan nagyítja.
64	342	—	Toborzó kapitány Bideskúti levele Debreczenből, nov. 22-ről 1784. Az Erdélybe berendelt katonaság egy részéről emlékezik; az aradmegyei lázadást is érinti.
65	343	—	Pater Mulay Constans deák levele Pater Zemlénnyhez. Kolozsvár. nov. 18-án 1784. A lázadásnak többnyire egyebűn is ismert ese-

Sor-	Lap-	Hivatal-	T a r t a l o m
s z á m			
66	344	—	ményeire vonatkozik; megemlíti, hogy a lázadók rettentésére minden faluban bitófát állítottak, s egy kószahírt hoz fel, hogy 25.000. török az országba szándékozik beütni. Leírása Zarándmegye legkeserveesebb állapotának Makkay Mihály volt harminczados és Balogh Ferencz zarándmegyei adóbiztos által, N.-Várad. 1784. nov. 15-ikén. Semmi olyat, mi egyebünnen is tudva ne volna, nem foglal magában.
67	346	—	Kolozsvártt kelt német levél, nov. 10-ről 1784. Arra mutat, hogy Kolozsvártt is nagy volt a rémülés; új tényeket azonban nem hoz fel.
68	349	—	1785-ben febr. 26-án kir. biztos, gr. Jankovichhoz küldött felterjesztés másolata németül. A lázadók lecsendesítését és a közigazgatás folyamathoz indítását tárgyazza. A lázadóktól elvett kaszák és ásók visszaadása rendeltetik.
69	357	—	Falvankénti de aláírás nélküli összeírása több a Hóra - lázadásban leöletteknek, — mely összeírásokat már többeket láttunk.
70	359	—	Aláírás nélküli összeírása a Hunyadmegyében feldult és megölt birtokos magyaroknak.
71	363	—	Összeírása Hunyadmegyével egyesített Zarándmegyében kerületek és falvak szerint azon kirabolt személyeknek, kiknek más megyékben se birtokuk nem volt, sem hivatalok utáni fizetésben nem részesültek.
72	371	—	Kivonata gr. Jankovich levelének, melyet marczius 31-én 1785-ben irt tanácsos Bruckenthalhoz az iránt, hogy a fellázadt oláhok által okozott károk mimódon téríttessenek meg? Azon elvtől, hogy a lázadók az általok okozott károkat mindenesetre kárpótolják, eltér — s főleg a közsensé mielőbbi helyreállítását vevén czélul, a rabolmányok visszaszolgáltatására nézve különböző szabályokat állít meg.

Torma Károly úr szivességéből kezembe jutott okmányok.

Sor	T a r t a l o m
1	<p>Udvari koraltnoksági titkár Kozma József emlékirata e czim alatt: „Species facti de exorto rusticorum tumultu, quoad incrementum in Comitatu Kolos,“ kéziratban. — Ezen okmány létezik ezen czimű nyomtatványban is: Collectiv ord. Imperatoris Joseph. II. 1790. 148—197. lap.</p> <p>Az emlékirat főleg a torozskó-sz.-györgyi dúlásokat tárgyalja, s utóbb a Hóra-támadásának okait sorolja elé, több tekintetben összehangzólag a nemesség részéről tett felterjesztésekkel és nem minden részrehajlás nélkül.</p>
2	<p>Alsó-Fejérmegye rendeiének felirata kir. biztos gróf Jankovich Antalhoz a támadás okairól, s azon eszközökről, melyekkel azt el lehetne nyomni. 1785. jan. 10. Már fennebb is fordult elő.</p>
3	<p>Alsó-Fejérmegye közgyűlésének felirata kir. biztos gróf Jankovich Antalhoz. Sárd dec. 30. 1784. E felirat felelet a kir. biztosnak a rendekhez 6 pontban intézett kérdéseire, mely dec. 17-ről kelt s a támadás különböző körülményeire kér felvilágosítást.</p>
Levél- szám	<p>Legtöbbnyire főrendü urak és asszonyságoktól kelt magános levelek a Hóra támadása korszakából és annak eseményeire vonatkozók. Az erdélyi muzeum birtokában.</p>
1	<p>Postamester Csürös levele Déváról nov. 6. 1784. már fennebb többször is előfordult.</p>
2	<p>Gr. Teleki Imre levele Pálfalváról nov. 27. 1784. Említést tesz Hóra fiáról. Említi a szathmármegyei gyűlést, melyben az összeírást elfogadták.</p>
3	<p>Gróf Kornis Zsigmond Közép-Szolnokmegye főispánjának levele nejéhez, kit biztosság tekintetéből Magyarországra küldött. A nemesség felfegyverzésére és különféle kósza hírekre vonatkozik.</p>

- 4 Szent-Benedeken Déés mellett hihetőleg gróf Kornis Zsigmond udvarában levő udvari barát P. Péternek levele urához nov. 26. 1784. az udvarban tett biztossági intézkedésekről szól, s a toroczko-sz.-györgyi dúlásokról is emlékezik.
- 5 Macskási Péter levele Kolozsvárról nov. 28-ról 1784. egy meg nem nevezett főispánhoz, hihetősön Kornis Zsigmondhoz, kit int, hogy az országot el ne hagyja, mi nem válnék becsületére.
- 6 Huszár József levele Hidvégről, s utóirat Gyulai Krisztinától, magánügyet érdeklő.
- 7 Kornis Zsigmond levele nejéhez Gyulai Krisztinához, kit arról értesít, hogy Magyarországon minden csendes.
- 8 Kornis Zsigmond levele nejéhez Zilahról nov. 30-ról. A fegyveres nemesség által Kolozs és Közép-Szolnok megyében elfoglalva tartott vonalt és Hóra fiát is említi.
- 9 Gróf Haller Gábor levele B.-Hunyadról nov. 28-ról 1784. gróf Kornis Zsigmondhoz. A lázadás kevésbé fontos körülményeire hivatkozik.
- 10 Gróf Kornis Zsigmond levele nejéhez Tasnádra dec. 3. 1784., melyben felszólítja, hogy jöjjön vissza Zilahra, s onnan Kolozsvárra, miután ez utolsó helyen nincs mitől tartani.
- 11 Gyulai József levele Kolozsvárról dec. 9. 1784. Kornis Zsigmondhoz. A székely gyalog határőr zászlóalj Kolozsvárra érkezését jelenti s dicséri gróf Bethlen Sándor intézkedéseit Marosvásárhelyen, valamint gróf Csákiét Kolozsvártt.
- 12 Gyulai Krisztina levele férjéhez gróf Kornis Zsigmondhoz dec. 10. 1784. a fegyveres nemesség és a támadók közt történt fenesi esetepatéról.
- 13 A fennebbinek levele ugyancsak férjéhez dec. 16. 1784.; említi a székely határőrség magaviseletét, a fegyveres nemesség szervezetét, annak hazaszállítását, a kolozsmegyei közgyűlést, a kolozsvár- és dobokamegyei hangulatot.
- 14 Gróf Haller levele Kolozsvárról dec. 16. 1784., mint a tartalomtól kitünik, gróf Kornis Zsigmondhoz a kolozsmegyei közgyűlésre és annak tárgyaira vonatkozik.
- 15 Gyulai József levele gróf Kornis Zsigmondhoz dec. 17. 1784., melyben dicsérőleg emlékezik az új katonaparancsnok gróf Fábrisról, s a közép-szolnoki nemességről.
- 16 Gyulai József utalványa gazdatisztjéhez a közép-szolnoki nemesség ellátása végetti kiszolgáltatásokról.

A nevezetesb nyomdahibák.

A 7-ik lap jegyzetében 5-ik sor: *bródi* olv. *brádi*.

A 47-ik lap 27-ik sor: *Magyarhonban* olv. *Magyarhonba*.

A 89-ik lap 7. sor: *Rákóczi* olv. *Rokóczi*.

A hol Fejérvármegyéről van szó mindenütt *Alsó-Fehér* értendő, hol e szó
Alsó nem fordulna is elő.